

Olav Røgeberg

Medieentreprenør i det norske journalistiske feltet 1907-1959

Espen Harpestad Mikalsen

Masteroppgave i journalistikk
Institutt for medier og kommunikasjon

UNIVERSITETET I OSLO

7.april 2011

Sammendrag

Denne oppgaven har som mål å belyse sider ved fremveksten av det norske journalistiske feltet gjennom pressemannen Olav Røgeberg (1885-1959). Han trådte inn i det som skulle bli et nytt felt emning i de første tiårene etter innføringen av parlamentarismen i Norge.

Oppgaven følger hans vei inn og opp gjennom det norske journalistiske feltets tidlige fase. En målsetting er gjennom aktøren Røgeberg å kunne skape en bredere forståelse for feltet i seg selv slik det utviklet seg – særlig i mellomkrigstiden. Gjennom å beskrive hans vei gjennom feltet er ambisjonen å belyse ulike sider av spenningen som oppstår i mellom det politiske på den ene siden og markedet på den andre. Mellom disse to polariserende begrepene ligger et sett av konfliktlinjer. Oppgaven søker å skape en større historisk forståelse for fremveksten av det norske journalistiske feltet ved å diskutere og analysere noen av de mest sentrale konfliktlinjene.

Summary

The main objective for this thesis is to shed light on the development of a Norwegian journalistic field – seen through the Norwegian publisher Olav Røgeberg (1885-1959.) During Røgeberg's time as a Norwegian pressman he entered what was going to be a new uprising journalistic field in the first decades after Norway implemented parliamentarism in 1884. The thesis follows Røgeberg in to - and through early years of the raising of the Norwegian journalistic field. Through Røgeberg, the thesis aims to create a wider understanding of the field itself as it gradually evolved, especially in the interwar period before the second world war. During this period there were lines of conflict between the market on one side and the political field on the other. In between these two (*polarised*) notions there is a cleavage of conflict. The thesis aim to analyse and discuss the growth of a Norwegian journalistic field within this historical perspective.

Forord

At denne oppgaven har blitt til skyldes flere forhold: Først oppsto en nysgjerrighet i forhold til en person i norsk pressehistorie jeg mener har blitt behandlet lite grundig i sin helhet. Olav Røgeberg dukker opp som et navn flere steder i pressehistorisk litteratur, men da mest spredt og sporadisk. Den kanskje mest samlede fremstillingen av hans virke finner vi i Hans Fredrik Dahls (red.) *”Utskjelt og utsolgt – Dagbladet gjennom 125 år”* (Aschehoug, 1993). Men selv her er hans tilstedeværelse begrenset, eksempelvis til hans virke i Dagbladet over en kort tidsperiode mot slutten av 1920-tallet. Etter å ha lest Nils Kåre Jacobsens biografi om Gyldendals direktør Harald Grieg *”En forlegger og hans hus”* (Jacobsen, 2000) dukker Røgeberg også opp som en sentral aktør i oppbyggingen og driften av *”Alle kvinners blad”* fra Gyldendal på 1930-tallet – som skulle bli svært sentral for hele forlagets drift og økonomi. Når også Røgeberg flere steder er omtalt som en sentral person rundt opprettelsen av den første Vær Varsom-plakaten i 1936, som varamedlem i æresretten i Norsk Presseforbund etter krigen (Hjeltnes, 1990:72) under ledelse av lagmann Finn Nygaard, ble min interesse ytterligere vekket. Da jeg også til slutt fant ut at hans privatarkiv har blitt avlevert riksarkivet, ble nysgjerrigheten for alvor vekket. Andre har vært gjennom arkivet, men jeg bestemte meg for å systematisere arbeidet – delvis kronologisk men mest tematisk – og – i forhold til eksisterende teori rundt fremveksten av journalistikk som felt. Teoretiske perspektiver og bidrag, eksempelvis gjennom Martin Eides doktoravhandling om VG, *”Popularisering, modernisering, strukturering”* (Eide, 1998) var også i utgangspunktet en stor inspirasjonskilde. Eide (1998:366) hevder at VGs populariseringsprosess egentlig startet med:

”Dagbladets overgang til populæravis på 1930-tallet (jf. Dahl 1993). Og det er den populariseringsprosess vi har studert i Verdens Gang. Henholdsvis 30-årene og 50-årene blir i dette perspektivet avgjørende epoker i de to avisenes historie”.

Hvis dette medfører riktighet mener jeg at ikke bare VGs struktureringsprosess på vei mot å bli VG er interessant for å forstå en tidlig fase i fremveksten av et norsk journalistisk felt. Også det å se nærmere på aktører som Røgeberg – som jo nettopp påberopte seg mye av æren for omleggingen av Dagbladets spede begynnelse som populæravis – vil kunne belyse sentrale sider av norsk pressehistorie. Kanskje også kunne bidra til større forståelse av et norsk journalistisk felt i emning. Når Røgeberg også startet det som skulle bli en av de største ukebladsuksessene i norsk pressehistorie, mener jeg å kunne forsvare ham som grunnlag for et

selvstendig pressehistorisk analyseobjekt – gjennom å se ham som en *entreprenør*¹ innen dette feltet.

Ikke bare har Martin Eides doktorgradsavhandling vært en sentral kilde til faglig inspirasjon. Også Rune Ottosens "*I journalistikkens grenseland*" (2004) har vært viktig i jakten på å strukturere oppgaven. Norsk Pressehistorisk Forening innvilget mastergradstipend i en tidlig fase av prosjektet. Skavlan-komiteen i Dagbladet, min tidligere arbeidsplass, gjorde det også mulig gjennom "*Skavlan-stipendet*" å tilbringe en lang høst på Riksarkivet for strukturert nærlesing av Røgebergs private arkiv. Tidligere sjefredaktør i Dagbladet og professor II Arve Solstad fortjener også takk for samtaler i startfasen samt tilgangen til hans bibliotek og relevante deler fra hans arkiv. Takk til Bjørgulv Braanen for alle diskusjoner gjennom flere år om forholdet mellom presse og politikk. Takk også til min veileder, professor Rune Ottosen ved Høgskolen i Oslo, som i tillegg til vesentlige teoretiske bidrag også har vært der med nyttige råd, samtaler og veiledning underveis.

Til den nære familie: Hyggelig at dere over altfor lang tid har gitt avkall på stadig mer fellesareal til – etter deres oppfatning – en overstadig økende mengde mer eller mindre relevant faglitteratur rundt denne oppgavens tematikk.

Oslo, 7.april 2011.

Innhold

Sammendrag / Summary	2
Forord	3
Innhold	5
<u>1. Innledning</u>	<u>7</u>
1.1 Journalistikk – et samfunnsoppdrag?	7
<u>2. Olav Røgeberg – postmannen</u>	<u>9</u>
2.1 Veien inn	9
2.2 Røgeberg og faglige bidrag	10
2.3 Problemstilling	11
2.4 Struktur og avgrensing	12
<u>3. Teoretiske forståelsesrammer</u>	<u>13</u>
3.1 Det norske journalistiske feltet	13
3.2 Hva er journalistikk og hva er felt?	15
3.2.1 Hva er en journalist?	16
3.2.2 Journalistisk felt	17
3.3 Det journalistiske feltets utvikling i Norge	20
3.4 Det norske journalistiske feltet 1900-1940 – en skisse	22
3.4.1 Juristeredaktørene	22
3.4.2 Feltet før, veien videre mot nå	24
3.5 Profesjonalisering – noen historiske tilbakeblikk	26
3.6 Grunnlagsteoretisk oppsummering	30
<u>4. Metode</u>	<u>31</u>
4.1 Historisk tilnærming	31
4.2 Kvalitativ analyse	33
4.2.1 Kildekritikk	35
4.2.2 Dokumentanalyse	35
<u>5. Olav Røgeberg mellom marked og politikk</u>	<u>36</u>
5.1 En journalist	36

6. Røgeberg og markedet	41
6.1 Busken (1907-1919): Lærlingen	41
6.2 Nidaros (1919-1927): Stø kurs mot noe større	42
6.3 Dagbladet (1928-1930): ”Snekkeren” pusser opp	43
6.3.1 Et journalistisk nytt Dagbladet	46
6.3.2 Avisen ”bygges om”	47
6.4 Nidaros (1930-37): Navnestrid, opplagsfall - nok en nedtur	48
6.4.1 Kampen for noe eget: De harde 30-åra	51
6.4.2 Kuppforsøk mot Dagbladet	55
6.5 Gyldendal (1937-1959): Alle kvinners mann	60
6.5.1 På vei mot noe nytt – masterplanen	60
6.5.2 Oppstart	63
6.5.3 På gaten	64
6.5.4 Leserkontakt og kampanjejournalistikk	66
6.5.5 Den gamle mannen og bladet	69
7. Røgeberg og politikken	70
7.1 Utgangspunktet: Fra Høyre mot Venstre	70
7.2 I spenn mellom struktur og funksjon: Røgeberg og partipressen	72
7.3 Røgeberg og det funksjonelle i politikken	76
7.4 Røgeberg og det strukturelle i politikken	80
8. Fag, utdanning, etikk	84
8.1 Fagorganisering, faglig avgrensning og kamp for utdanning	84
8.2 Det etisk normgivende i feltet	92
9. Sammenfatning	94
 NOTER	 96
LITTERATUR/KILDER	100

1. Innledning

1.1 Journalistikk – et samfunnsoppdrag?

Denne oppgaven tar utgangspunkt i noen enkle spørsmål: Hva er hensikten med journalistikk? Finnes det noe felles formål blant utøvere av journalistisk praksis? Hvordan har det i så fall blitt en enighet om en journalistisk diskurs og praksis – slik journalistikk utøves i dag? Hvordan ble norsk journalistikk til slik vi kjenner den i dag? Hva ligger forut? Hvem har utformet eventuelle retningslinjer og hvorfor? Innledningsvis presenterer jeg dette som flere løsrevne spørsmål og noen problemstillinger – som jeg etter hvert – gjennom ett enkelt casestudie – håper å kunne belyse nærmere. I innledningskapitlet til boken *”Journalistikkens samfunnsoppdrag”* (Roppen & Allern (red.) 2010) konkluderer de to redaktørene etter å ha diskutert hva begrepet ”journalistisk samfunnsoppdrag” inneholder:

*”Kva journalistikk skal vere for noko, og dermed kva som skal vere innhaldet i eit samfunnsoppdrag, er såleis ikkje definert ein gong for alle, men er ei vedvarande kamp i det journalistiske feltet”.*²

Det er inn i dette feltet jeg ønsker å gå – med historikerens innfallsvinkel og med et historisk perspektiv. Dette vil jeg gjøre gjennom å se på noen av de kampene og konfliktlinjene som har ligget i det journalistiske feltet siden hovedaktøren i mitt casestudium – Olav Røgeberg – trådte inn i feltet ved begynnelsen av forrige århundre. Med historisk perspektiv mener jeg å rette blikket mot det journalistiske feltet slik Hans Fredrik Dahl (Dahl, 2004:17) beskriver begrepet:

”Det vi enkelt kaller et ”historisk perspektiv” vil si at vi betrakter en nåtidig hendelse ut fra fortidige erfaringer omkring liknende hendelser”.

Med andre ord ønsker jeg å se på *”det norske journalistiske feltets”* og *”samfunnsoppdragets”* utvikling belyst gjennom aktøren Olav Røgeberg. I denne sammenhengen håper jeg også at analysen underveis kan bidra til nyttige perspektiver på det Allern & Roppen kaller *”Journalistikkens samfunnsoppdrag”* – slik det også i dag fremtrer i et spenningsfelt mellom markedet på den ene siden og politikken på den andre. Innledningsvis i sin bok skriver de to (Ibid:11):

”Dei siste åra har begrepet samfunnsoppdrag rett og slett vorte eit moteord i medieordskiftet. Brukt om journalistisk verksemd finn vi ei rekkje ulike forståingar av begrepet”.

Et nylig eksempel på begrepsbruken er fra januar 2011. Aftenpostens sjefredaktør Hilde Haugsgjerd benytter begrepet i en kommentar i avisen. Hun bruker begrepet for å legitimere Aftenpostens bruk og tilgang til Wikileaks` rundt 250.000 dokumenter i ”Cableleaks”-saken. Avisen har fått full tilgang til dokumentene ad omveier – via kilder som avisen ikke kan oppgi. Kilden er altså neppe Wikileaks. Haugsgjerd skriver blant annet at dokumentene kan være stjålet, men legitimerer Aftenpostens rett til å behandle materialet redaksjonelt slik:

”Personer med kjennskap til løgn eller tilbakeholdelse av informasjon hos regjeringer og myndigheter, eller til korrupsjon, skal kunne offentliggjøre informasjon hos Wikileaks uten at deres egen identitet blir kjent. Dette er et aktverdig formål og er sammenfallende med hvordan seriøse, tradisjonelle redaksjoner definerer sitt samfunnsoppdrag. (min uthev.) Men vi vet at praktisering av en slik åpenhetsfilosofi kan støte mot andre etiske hensyn i journalistikken. Vi stilles overfor dilemmaer”.³

Det journalistiske samfunnsoppdraget og derav det journalistiske feltet er fullt av etiske dilemmaer, og det kan på samme måte trekkes historiske paralleller langt tilbake når det gjelder etiske dilemmaer innen feltet. Ved å se nærmere nettopp på hendelser i et historisk perspektiv kan en slik analyse bidra til å kaste lys over ”journalistikkens samfunnsoppdrag” over en lengre periode – og kanskje si oss noe om hvordan dette ”oppdraget” tolkes utført i dag. Når Haugsgjerd i dag beskriver den redaksjonelle behandlingen av Wikileaks-lekkasjene som et pressetisk dilemma – men likevel i tråd med journalistikkens samfunnsoppdrag – er det interessant å trekke parallellen tilbake til opprettelsen av forløperen til Pressen Faglige Utvalg, Det Faglige utvalg, i 1928. I dag er Haugsgjerd foruten å være sjefredaktør også en av det journalistiske samfunnsoppdragets fremste forvaltere som leder av Pressens Faglige Utvalg. Da den aller første Vær Varsom-plakaten ble vedtatt i 1936 var aktøren denne oppgaven skal fokusere på, Olav Røgeberg, en av de sentrale aktørene som deltok da den ble utformet og festet til papiret. Den gang var det også etiske dilemmaer som opptok aktørene i og rundt det journalistiske feltet, men som Paul Bjerke skriver (Bjerke, 2010):

”Den første Vær Varsom-plakaten handlet i all hovedsak om kriminaljournalistikk”⁴.

Gjennom aktøren Olav Røgeberg ønsker jeg å se nærmere på det som Allern & Roppen beskriver som ”*ei vedvarande kamp i det journalistiske feltet.*” . Og som allerede nevnt: I et historisk perspektiv.

2. Olav Røgeberg – postmannen

Olav Røgeberg (1885-1959) var pressemann nesten hele sitt voksne liv, han var først postfunksjonær i Buskerud. Han hadde ikke høyere utdanning. Først virket han som journalist og redaksjonssekretær i Buskerud Blad i perioden 1907-1919, under redaktør Lars Raknerud. Han forlater avisen rett før Lars Raknerud dør i 1919. Hans sønn Nils tar over bladet. Ferden går mot venstreavisen Nidaros i Trondheim 1919-1927, og senere som sjefredaktør i Dagbladet 1928 -1930 (sdestilt ansvar med politisk redaktør Bernt Nissen). Videre kom han tilbake som sjefredaktør i Nidaros fra 1930 og satt der til 1936/37 da han ble ansatt av Gyldendals direktør Harald Grieg for å lede oppstarten av «Alle Kvinners Blad» i Gyldendals Norsk Forlags bladavdeling. Han ble ansatt som bladets disponent og ansvarlige redaktør (enleder) og arbeidet i bladavdelingen med flere publikasjoner frem til sin død i 1959, men i all hovedsak arbeidet han med "*Alle kvinners blad*".

2.1 Veien inn

Han var sentral i årene etter opprettelsen av Norsk Presseforbund i årene etter 1910. Han var første leder i Buskerud avdeling av Norsk Presseforbund og medlem av Trondheims journalistforening frem til begynnelsen av 1920-tallet. Han hadde også sentrale styreverv i Norsk Telegrambyrå gjennom mange år fra mellomkrigstiden, under krigen og i årene etter andre verdenskrig. Han var også sentral i krigsoppgjøret for pressefolk etter krigen - formelt sett som varamedlem i Norsk Pressforbunds æresrett som gransket pressefolks aktiviteter i krigsårene. Han ble sendt i tysk fangenskap under krigen, og ble før arrestasjonen også vist tilliten å utdele økonomiske midler til trengende pressefolk over hele landet de første årene krigen pågikk, frem til han selv ble arrestert. Røgeberg var sterkt engasjert i profesjonaliseringen av journalistyrket gjennom en rekke tillitsverv i pressens organisasjoner, han pleiet kontakt med en rekke sentrale politikere og skikkelser som Betzy Kjeldsberg (V), Johan L. Mowinckel (V) C. J Hambro (H), Martin Tranmæl (Ap) og han hadde et bredt kontaktnett blant kapitalsterke skikkelser i norsk offentlighet, særlig i mellomkrigstiden. Eksempelvis kan nevnes Halvdan Petterøe (1876-1939), tobakksfabrikant, som hadde en betydelig aksjepost i Dagbladet. Røgeberg hadde også tett kontakt med skikkelser fra

kulturlivet, som forfatter Johan Falkberget, og bidro til at hans skikkelse Bør Børson jr. ble gjenoppdaget da Røgeberg satte den på trykk som føljetong i avisen Nidaros.

I ettertid er det først og fremst i forbindelse med den korte perioden han var innom Dagbladet fra 1928-30 han nevnes. Røgeberg har også skrevet mye om denne perioden selv og han lyktes også for ettertiden å etterlate seg det inntrykk, blant annet hos Hans Fredrik Dahl (Dahl et. al, 1993, s. 398), at han sto for "*et vendepunkt i Dagbladet*". I løpet av de knappe to årene Dagbladets sjefredaktør Einar Skavlan var ute av avisen for å være sjef på Nationaltheatret skal Røgeberg ha rustet opp avisen på en slik måte at han i ettertid mente dette var årsaken til at opplaget steg kraftig i tiden etter og utover i 30-årene. Inntektene økte kraftig, og han anså sin egen innsats som betydelig i forhold til å legge et solid grunnlag for avisens vekst. Senere redigerte han og styrte flere økonomiske bladsuksesser for Gyldendal, hvor den aller viktigste var «*Alle Kvinnens Blad*». Dette var i mange år en av Gyldendals største økonomiske suksesser og bidro i utstrakt grad til å finansiere utgivelser av forlagets skjønnlitterære virksomhet (Jacobsen, 2000:284-85).

2.2 Røgeberg og faglige bidrag

På hvilken måte bidro Olav Røgeberg til profesjonaliseringen av journalist- og redaktørrollen i Norge? Gjennom sin karriere sto han på flere områder midt oppe profesjonaliseringsprosessen. Han hadde en rekke tillits- og styreverv samt posisjoner i diverse journalistforeninger og presseorganisasjoner gjennom store deler av sitt yrkesliv. Han engasjerte seg i alt fra økonomiske og materielle vilkår for journalister og redaktører, til etiske spørsmål og mer overordnende ideologiske problemstillinger som i særlig grad dukket opp under krigen. Han sto som aktør på mange måter sentralt i journalistikkens spenningsfelt *mellom politikk og marked* (Ottosen, 2004) på denne tiden, og ble flere ganger splittet mellom disse to frontene som på hver sin måte forsøkte å tøye det journalistiske rommet i hver sin retning, kanskje særlig på 1930-tallet.

Jeg ønsker å se nærmere på hvordan Røgeberg plasserte seg som en sentral aktør langs flere akser knyttet til historiske konflikter i det journalistiske rommet (Ottosen 2004:46) som oppsto i hans virketid mellom 1907 og frem til hans død i 1959, og hvordan han eventuelt bidro til å flytte/utvide/endre feltet. Et av de første eksemplene er konflikter som kan oppstå mellom eier og redaktør, som da Olaf Thommessen og styret i Verdens Gang ble uenige - hvor Thommessen gikk - og som bidro til opprettelsen av Norsk Presseforbund i 1910.

Røgeberg var hele sitt liv opptatt av denne konflikten og møtte også selv tilsvarene konflikter. Thommessen opplevde i 1910 at en redaktør skal være kompromissløs når det gjelder uavhengighet i forhold til eierne når det kommer til publisistiske problemstillinger. Røgeberg spilte en nøkkelrolle i pressen også under og etter krigen. Han var styremedlem i NTB i en årrekke og ble etter krigen som nevnt varamedlem i Norsk Presseforbunds æresrett (Hjeltnes 1990:71). I opptakten til det som skjedde i NTB under krigen var han også sentral. Konflikten i NTB reiste interessante problemstillinger knyttet både til journalist- og redaktørrollen.

I etterkrigstiden fester partipressen grepet etter å ha løsnet noe - kanskje særlig innen Venstrepressen - i årene før krigsutbruddet (Ottosen, (red.) 2010, Bind 2: 83). I perioden fra 1937 befinner Røgeberg seg utenfor den politiske dagsorden i sitt daglige virke i Gyldendals bladavdeling, han underkaster seg markedets logikk og høyest antall solgte eksemplarer av enhver utgivelse av "*Alle kvinners blad*" er og blir et mål i seg selv. Søkte han tilflukt her? Hadde han fått nok av politisk styrt presse før krigsutbruddet? Hvor sterkt sto partipressen i denne perioden? Var det forskjell mellom Ap-, Høyre- og Venstrepressen? Hele sitt yrkesliv frem til han begynte i Gyldendal hadde han vært avhengig av en delvis politisk velsignelse for å få gjennomført sine prosjekter som oftest besto i en målsetting om å ta andeler og posisjoner i markedet. I et foredrag i NRKs store studio i 1951 mente han at det *politiske* dominerte i for stor grad norsk presse. Men selv om han fra 1937 vier sitt daglige arbeid til bladavdelingen i Gyldendal, slutter han aldri å engasjere seg i nær sagt alle spørsmål som angår de pressefaglige. Han var opptatt av dette helt frem til han døde i København i 1959.

2.3 Problemstilling

Hvordan, på hvilken måte og i hvilken grad påvirket Olav Røgeberg fremveksten av det norske journalistiske feltet og derav profesjonaliseringen av journalist- og redaktørrollen i perioden mellom 1907 og 1959?

Jeg vil forsøke å formulere et hovedformål med hva denne oppgaven skal ta for seg:

Profesjonalisering i det norske journalistiske feltet belyst gjennom aktøren Olav Røgebergs interaksjon med feltet i perioden 1907-1959.

Noen sentrale hovedspørsmål dukker opp:

A) I hvilken grad og på hvilken måte bidro Olav Røgeberg til profesjonaliseringen og moderniseringen av det norske journalistiske feltet?

B) Som en aktør i det journalistiske feltet reiste han problemstillinger og ideer som var "nye" i Norge. Han møtte mye motstand underveis, særlig i dagspressen. Hadde det vært lettere for ham å få dette gjennomført dersom han hadde liknet mer på de andre makthaverne i feltet? Var han en nykommer i feltet som truet det etablerte? (jfr. Bordieu)

C) Han var pådriver, bidragsyter og deltaker i prosesser som førte en kamp langs det Rune Ottosen beskriver som konfliktlinjer og akser i det journalistiske rommet (Ottosen 2004). I hvilken grad bidro han konkret til å flytte feltet langs disse aksene?

2.4 Struktur og avgrensning

Gjennom aktøren Olav Røgeberg ønsker jeg å belyse fremveksten av et profesjonelt journalistisk felt i Norge samt bidra til å kaste lys over fremveksten av den norske redaktørrollen som et selvstendig institutt. Mitt hovedanliggende for denne oppgaven er altså å undersøke en enkeltaktørs bevegelser i det norske journalistiske feltet slik det fremstår innenfor aktøren Olav Røgebergs periode i yrkeslivet. Oppgaven er historisk og i noen grad sosiologisk, og gjennom litteraturstudier og arkivundersøkelser forsøker jeg å tilnærme meg det norske journalistiske feltet slik det har utviklet seg siden innføringen av parlamentarismen i Norge i 1884 og derav den første spede organiseringen av pressemiljøene i Norge. Dette diskuteres i forhold til hvordan Jan Fredrik Hovden har analysert det norske journalistiske feltet anno 2005 i en surveystudie. Jeg foretar noen strukturelle avgrensninger ved hjelp av Hovden, og i det teoretiske grunnlaget (kapittel 3) for oppgaven følger en diskusjon rundt Martin Eides historisk-sosiologiske tilnærming til det journalistiske feltet i sin studie av VG fra 1998. Til sist i teorigrunnlaget diskuteres både Hovden og Eide i forhold til Rune Ottosens (2004) bruk av begrepet konfliktlinjer, som han "låner" fra statsvitenskapen og Stein Rokkan. Oppgavens hoveddel – analysedelen - (kapitlene 5,6,7 & 8), hviler i stor grad på nærlesing av Olav Røgebergs eget private arkiv, litteraturstudier og andre arkiver. Rammen rundt fortolkningen av disse funnene kan ses i sammenheng med oppgavens teoretiske grunnlag – dette danner utgangspunktet for den fortolkningen av funn denne forfatteren gjør. Analysedelen er modellert etter Ottosens modell for konfliktlinjer i det journalistiske rommet

(feltet), og analysen vil i hovedsak dreie rundt spenningsfeltet mellom markedet på den ene siden og politikken på den andre. Av hensyn til oppgavens omfang vil deler av Røgebergs virke under krigen ikke bli behandlet utførlig i oppgaven. Krigen representerer på mange måter en slags unntakstilstand som er så spesiell at den på mange måter vil kunne falle utenfor for denne oppgavens problemstilling. Det metodiske grunnlaget hviler i liten grad på muntlige kilder, da de fleste av aktørene ikke lenger lever. Men noen grad av metodetriangulering er forsøkt oppnådd: Funn i arkivet er i så stor grad som mulig forsøkt satt i sammenheng mot annet arkivmateriale eller annen omtale i sekundære kilder eller litteratur. Nye opplysninger som fremkommer etter nærlesing av arkiver er også forsøkt satt i sammenheng med eventuelle tidligere funn – dersom som det har blitt gjort. I noen tilfeller dreier det seg også om nye funn som resultat av nærlesingen, og med disse funnene håper jeg å kunne bidra med ny forståelse til utviklingen av det norske journalistiske feltet og hvordan denne fremveksten har satt sitt preg på journalistrollen slik den fremstår i dag.

3. Teoretiske forståelsesrammer

”Jeg fortsatte: – Det fortelles at denne beslutning ikke er fattet av Justisministeren alene, men i samlet statsråd. Som redaktør kommer jeg for å spørre Deres exelence om så er tilfellet, da det kan ha interesse for allmennheten å vite, hvorvidt det er hele regjeringen eller bare justisministeren som planmessig forfølger litteraturen her i landet”

Christian Krohg intervjuer statsminister Johan Sverdrup

3.1 Det norske journalistiske feltet

Sitatet over stammer fra det som skal være et av de første innen sjangeren *intervju* i Norge, og ble gjennomført av Christian Krohg i januar 1887. Intervjuet sto på trykk i bladet *Impressionisten* nr 3 samme år. Passasjen dreier seg om beslagleggelsen av Krohgs bok *Abertine* som hadde blitt utgitt året før – for så å bli inndratt ⁵. Krohg møtte opp hos Sverdrup i egenskap av en rekke roller: Han var maler, som hadde malt Sverdrup i full størrelse i 1882, han var forfatter og nå møtte han hos statsministeren i egenskap av å være redaktør – og journalist. Og nå intervjuer han ham like godt om tematikk rundt noe Krohg selv har begått som *forfatter*. Men i stedet for å legge seg til den samtidige distansen som datidens journalistikk la seg på – refererende stil – gikk han rett på sak og innførte talestrek og

intervjuform – som kanskje en av de første i norsk journalistikk. Han innfører en ny form for *praksis*.

Rent tematisk, som Rune Ottosen bemerker (Ottosen, 2004:15), når han oppsummerer Michael Schudsons fremstilling av den sosialhistoriske utviklingen i amerikanske avisindustri: Den tidligste nyhetsjournalistikken var begrenset til å avspeile eksisterende maktforhold. Slik står Christian Krohgs intervju med Johan Sverdrup som et banebrytende eksempel på et *maktkritisk* intervju, i en banebrytende form og i en banebrytende tid. Parlamentarismen er nettopp innført i Norge, de politiske partiene er under etablering i Norge, og i løpet av noen få år forsøker samtidig norske journalister å samle seg – i første omgang i sine respektive politiske partiers presseorganisasjoner. Jan Fredrik Hovden skriver i sin doktorgradsavhandling om det norske journalistiske feltet anno 2005 (Hovden, 2008:118):

“When parliamentarism was introduced in 1884, the first Norwegian political parties were formed and quickly established their own press organizations. The three political parties (The Conservative Party, The Liberal Party and The Labour Party) all established their own press organizations during 1892-4.”

Hva er i ferd med å skje med norsk journalistisk *praksis* i løpet av disse turbulente årene? Hva vokser frem av det nye politiske systemet, hva tas med videre fra tidligere journalistisk praksis og hva vil bli forkastet – og hvorfor? For journalistisk praksis har eksistert i en eller annen form i til alle tider. Hovden viser til Asa Briggs og Peter Burkes gjennomgang av mediehistorien (Briggs & Burkes, 2002) hvor de to mener å kunne sammenlikne journalistisk praksis og funksjon med prekestolen slik den fungerte innenfor den tidlige katolske kirken – prekestolen kan ha fungert som datidens hovedmedium for formidling av nyheter og samtidig også ha fungert strukturelt som samfunnets sosiale lim. Eller som Hovden peker på: Vikingtidens skalder kan like gjerne også ha fungert som datidens historie- og nyhetsformidlere.⁶

Men da Krohg møter hos Sverdrup i januar 1887 er sistnevnte midt inne sin regjeringsperiode som statsminister for Venstre (1884-89). Norge står på spranget inn i det Rune Slagstad har kalt perioden rundt ”Venstrestaten” (Slagstad, 1998), og som han mener skal vare frem til 1945. I de fem årene Sverdrup sitter som statsminister, rekker den første venstreregjeringen – foruten å innføre parlamentarismen – blant annet å få utvidet stemmeretten fra 1884. Landsmålet (nynorsk) blir likestilt med riksmål i 1885. En egen

jurylov gav lekfolk innflytelse på rettspleien i straffesaker fra 1887. Kvinner som var gift ble myndige ved lov fra 1888. Syvårig obligatorisk folkeskole for alle ble innført gjennom folkeskoleloven i 1899, og det var folkevalgte organer som skulle stå ansvarlig for undervisning og tilsetting av lærere.⁷

Dette må nødvendigvis også påvirke ikke bare samfunnets strukturelle funksjoner men også journalistikken og dennes funksjonelle praksis. Hva slags rolle skal journalistikken og dens utøvende aktører få i årene som kommer? Hvilke sett av *habitus* skal prege de som nå går inn i yrket? Med *habitus* mener jeg her – med bakgrunn i Jan Fredrik Hovden hans egen oppsummering av egen doktorgradsavhandling (Hovden 2010:5) – det settet av disposisjoner de profesjonelle utøverne av journalistikken bringer med seg inn i yrkesutøvelsen. Altså deres spesifikke måte å handle og tenke på som har opphav i sosiale erfaringer og som de bringer med seg inn i sitt møte med det journalistiske feltet.⁸

Denne oppgaven setter i hovedsak fokus på en persons (med de begrensninger det medfører) inntreden i et journalistisk felt som er i fremvekst. Olav Røgeberg blir født ett år etter innføringen av parlamentarismen i Norge. Han skal som avismenneske ta del i det som skjer innen for rammen av ”Venstrestatens” hovedperiode og det som skal vokse frem som et norsk journalistisk felt og diskurs.

Aller først skal jeg forsøke å foreta noen avgrensninger og avklaringer i forhold til begrepene ”*Journalistikk*” og ”*felt*”.

3.2 Hva er journalistikk og hva er felt?

Å trekke historiske linjer tilbake til middelalder eller for den saks skyld tilbake til det Jens Arup Seip kalte ”*Embetsmannsstaten*”⁹ (Rune Slagstad har videreført begrepsbruken), vil sprengte denne oppgavens ramme. Jeg vil derfor i hovedsak begynne der den norske parlamentarismen tar fatt, 1880-årene, og ved innføringen av et nytt politisk system som i stor grad påvirker fremveksten av det moderne Norge, og ikke bare journalistikken som et isolert felt. Det politiske systemskiftet setter i gang prosesser som bidrar til store strukturelle endringer og omveltinger i norsk samfunnsliv generelt.

Rune Ottosen (2004:14-16) diskuterer med utgangspunkt i et bredt kildegrunnlag begreper som ”journalistikk” og ”journalist”. Ottosen hevder det ikke er meningsfullt å snakke om etablering av journalistikk som norsk yrke før nettopp i 1880-årene – fordi det først fra da kommer såpass mange heltidsansatte journalister at man kan snakke om et felleskap av disse

gjennom *organisering*. I et profesjonaliseringsperspektiv er Ottosen (2004:96) også innom profesjonssosiologen Harold Wilenskys identifikasjonsmerker på hva som kjennetegner en profesjon: Det må være et heldagsyrke, utøveren må ha en formell utdanning, det må være en organisasjon av yrkesutøvere, det må ha en offentlig godkjenning – og til sist må det eksistere etiske krav til utførelsen av yrket – som gir utøverne en yrkeskodeks.

Det er med utgangspunkt i disse identifikasjonene jeg går inn på dette punktet i studien av Olav Røgeberg som aktør i et norsk journalistisk felt i fremvekst. Det er først fra 1880-årene journalister virkelig begynner å ansettes i heltidsstillinger, og det er i disse årene de for første gang forsøksvis organiserer seg. Det er ennå lenge igjen til en formell utdanning skal komme, etiske krav begynner etter hvert å presse seg frem gjennom organisasjonene - men offentlig godkjenning finnes ikke den dag i dag – og vil vel neppe komme så lenge det er et åpent yrke i et åpent samfunn.

3.2.1 Hva er en journalist?

Ottosen forsøker å avgrense begrepene ved først å forklare ordets etymologiske utgangspunkt:

”Ordet journalist stammer fra det franske ordet journal som betyr avis eller dagbok. (...) opprinnelsen kommer fra det latinske ordet diurnalist som betyr daglig registrering av samhandlinger eller begivenheter.”

(Ottosen 2004:14 og Østlyngen & Øvrebø, 1998:24)

Så en diskusjon om journalistikk som funksjonelt begrep – altså en definisjon som beskriver hva utøvere av journalistikk faktisk gjør og praktiserer. Her støtter Ottosen (Ibid) seg på hva International Federation of Journalists aksepterer som en definisjon fra UNESCO:

”Journalist betyr en person, uavhengig av nasjonalitet, som er ansatt som redaktør, reporter, fotograf, kameramann eller tekniker i presse, radio, fjernsyn eller nyhetstjenste, og som utøver sitt yrke i tråd med etiske prinsipper og tradisjoner som er definert av yrket selv. Slik profesjonell aktivitet består i å innhente, motta eller formidle informasjon, meninger, ideer, undersøkelser eller kommentarer for daglige eller periodiske publikasjoner, nyhetsbyråer, radio, fjernsyn eller film”.

Ottosen (hans oversettelse) siterer fra Splichal, Slvako & Sparks *Journalists for the 21st Century*. Hvordan ville en tilsvarende definisjon sett ut for det norske journalistiske feltet i et

annet århundre i årene etter 1884? Mye er lagt til – gjennom faglige kamper – nettopp langs akser i det journalistiske rommet siden den gang.

3.2.2 Journalistisk felt

Denne oppaven vil i hovedsak dreie seg rundt en analyse av aktøren Olav Røgebergs inntreden og vei langs det journalistiske feltets konfliktakser, slik de fremstår i hans karriere – i hovedsak behandlet her som spenninger mellom det politiske og markedet. Hvordan disse konfliktaksene oppstår vil bli behandlet senere i dette kapitlet.

Røgeberg var aktiv yrkesutøver i 52 år, og blir slik en aktør som beveger seg på innsiden av det Jan Fredrik Hovden beskriver – som pressehistoriens *long durée* – et felt som har utviklet seg over lang tid (begrepet har han lånt fra Bordieu).¹⁰ Jeg mener derfor det er interessant å følge en aktør som Røgeberg over en så lang periode som det i hans tilfelle er mulig å gjøre – for å belyse sider ved utviklingen av det journalistiske feltet i Norge.

Jan Fredrik Hovden diskuterer feltbegrepet med utgangspunkt blant andre i Pierre Bordieu og Max Weber.¹¹ Hovden (2010:5) spør i utgangspunktet om det i det hele tatt er meningsfullt å snakke om et journalistisk felt (i Norge) – og om dette eksisterer som et eget sosialt mikrokosmos med en ”viss grad av indre logikk” og at:

”Ein kan ikkje gå utifrå at eit jouranlistisk felt utan vidare eksisterer, då felt er sosiale strukturar som gradvis oppstår og svekkast som fylgje av sosiale prosessar.

Med utgangspunkt i Bordieu forsøker han likevel å avgrense begrepet ”felt” i forhold til journalistikken slik:

”Feltomgrepet framhevar journalistikken som eit mikrokosmos med ein viss indre logikk, sine eigne (uformelle) lover og struktur, der deltakarane kjemper ein ulik kamp om intern anerkjenning – ulik fordi deltakarane sine sjansar i desse stridande er knytt til deira relative posisjonar, som igjen er gjeve ved deira akkumulasjon av ulike typer ressursar som er internt viktige (kapital). I strid med profesjonell ideologi som insisterer på eit skilje mellom det private og det profesjonelle liv, er heller ikkje journalistar tabula rasa i det dei går inn i yrket”.

Max Weber diskuterer allerede tidlig på 1900-tallet fremveksten av moderne samfunn med utgangspunkt forklaringsmodeller basert på ulike religiøse praksiser i Europa. Han la vekt på

at utviklingen har skjedd i takt med protestantisk praksis, som ble innført etter reformasjonen ved inngangen til det 16.århundre – og han diskuterer hvordan dette har påvirket alt samfunnsliv i europeiske stater etterpå. Særlig med utviklingstrekkene innen Calvinismen, mener Weber at grunntrekkene i kapitalismen er et resultat av protestantisk etikk omsatt i levd liv. I innledningen til Webers *”Protestantismens etikk og kapitalismens ånd”* (Gyldendal, 1995) skriver Egil Fivelsdal:

*”Kalvinismen krever system i arbeidet, et system likeså asketisk og tvingende som klosterets regler. Og med kalvinismen blir klosterlivet innført i dagliglivet”.*¹²

Denne asketiske livsførselen fører til et materielt overskudd, som foruten skal gi nåde hos Gud også fører til at overskuddet fra arbeidet kan pløyes tilbake i driften:

*”Økonomisk fremgang blir fortolket som et tegn på at man tilhører Guds utvalgte skare. (...) Den systematiske, asketiske livsførsel i kallets tjeneste er nært knyttet til kalvinismen og sektens sosiale organisasjon”.*¹³

Hva har dette med et fremvoksende journalistisk felt i Norge å gjøre? Finnes det sammenliknbare størrelser mellom streng religiøs praksis og spesifikke avgrensinger og tidspress som journalister må arbeide etter? Slik Hovden leser Weber (2010:5), er svaret ja. Weber fremhevet at en journalist må arbeide under spesifikke avgrensninger. Han fremhever effekten av tidspress og avisen som organisasjon. Hovden påpeker at journalistikken bærer preg av å være en vare på et marked og at dette får en effekt gjennom økonomisk konkurranse på det journalistiske produktet. Sigurd Allern har tidligere også diskutert struktureringen i det journalistiske feltet med innfallsvinkel mot *samspillet* mellom økonomiske organisasjoner og politisk, sosialt og kulturelt liv og hvordan dette påvirker nyhetsproduksjonens sosiologi og økonomi (Allern, 1997:32-35).

Hovden mener videre at Bordieus feltteori er en teori om sosial differensiering i moderne samfunn med vekt på oppsplitting og innvirkning på disses struktur og virkemåte (Hovden, 2010:5). Slik han ser det viderefører Bordieu en sosiologisk arv og tenkemåte fra Emile Durkheims teorier om sosial arbeidsdeling og utvikling av profesjoner med egen intern solidaritet. Men den tydeligste koplingen fra Bordieus feltteori til klassisk sosiologi går via Max Webers tidligere religionssosiologiske arbeider – og fra dette har Bordieu utviklet sine

første feltteoretiske arbeider og omtolket det til en strukturell sosiologi.¹⁴ :

”Særskild tydeleg er dei mange parallellane mellom feltomgrepet og Weber sine verdisfærer. Weber (1978:812; 1988a; 1988b) såg kunst, vitskap, jus, religion, politikk og erotisk liv i samfunnet som område i samfunnet som har utvikla særeigne rasjonalitetsformer og auka medvit om deira eigenverdi (Egenwerte), sin eigen unike Legitimität og Rationalität, ein egen indre logikk og lov (Eigengesetzlichkeit) ein særskild moral og ein relativ fridom frå deira tradisjonelle opphav og andre verdisfærer.”¹⁵

Hovden trekker ut av dette at et norsk journalistisk felt har – som alle andre felt – et slags ”religiøst” statushierarki – og at det Bordieu kaller symbolsk kapital – står tett i slekt med Webers ide om religiøs karisma. Og igjen: Den journalistiske (symbolske) kapitalen i Norge har:

”Difor fleire viktige fellestrekk med religiøse fenomen. Det historiske argumentet for eksistensen av eit norsk journalistisk felt (her må ein sjølv sagt tale om ulike grader av autonomi) er dei mange parallellane mellom norsk pressehistorie og Bordieu (1996a:47-112) sine skildringar av andre sosiale felt si utvikling. Slik kan ein lese hovudtrekka i norsk pressehistorie som ein gradvis framvekst av ein særeigen form for indre og ytre aksept for journalistikken som viktig og legitim i seg sjølv”.

Og videre:

”Dels tek dette form av ei indre vending i journalistikken, i retning av le`journalisme pour le journalisme, særskild påfallande i etterkrigstida, der journalistane og redaktørane med losninga mellom dei politiske partia og avisane, med Odd Raaums (1999:56) sine ord ”...følte seg frie til å bestemme både emner og vinkling, og kriteriet skulle ikke være politisk relevans, men journalistisk interesse, definert av journalister”¹⁶

Hovden mener å tidfeste at den første gjennomdiskuterte forståelsen av journalistikken som et sosialt ”felt” kan tillegges Bordieus artikkel *”L`emprise du journalisme”* (Bordieu, 1994) (Journalistikkens herredømme) – som også senere ble trykket i utgivelsen av Bordieus polemiske pamflett *”Om fjernsynet”* (Gyldendal Norsk Forlag, 1998). Bordieu skrev *”Journalistikkens herredømme”* i fjernsynets tidsalder”.¹⁷ Etter denne forfatters tolkning går

Bordieu langt i å hevde at journalistikken i dag bidrar til å *tømme* andre sosiale og kulturproduserende samfunnsfelt. Gjennom sitt ”herredømme” utøver journalistene mekanismene i det journalistiske feltet – i jakt på økonomisk profitt – også et press mot andre kulturproduserende felt, og påtvinger andre sin egen diskurs om at også andre felt skal legge seg under for markedsmekanismer. Hva skjer det med det juridiske, det litterære, det kunstneriske eller det vitenskapelige felt innenfor en slik diskurs? spør Bordieu (1998:96) i analysen:

*”Det dreier seg altså om å granske hvordan den strukturelle tvangen som ligger over dette feltet, som selv kues av markedets tvang, mer eller mindre grunnleggende endrer styrkeforholdene innenfor disse andre feltene og påvirker hva en gjør der og hva en produserer der, og faktisk har svært like virkninger i disse universene som for øvrig er svært forskjellige”.*¹⁸

Bordieu går langt i å kritisere markedsdiskursen i dagens journalistiske felt – og hvordan disse pådyttes andre felt i samfunnet.

Blir journalistikkens vesen sitt eget ekspertsystem slik Giddens (1997) har beskrevet det og slik Martin Eide også har eksemplifisert i sin doktorgradsavhandling om Verdens Gang etter 1945? (Eide, 1998: 119-129).¹⁹ Til sist, ifølge Bordieu, eksisterer journalistikk for journalistikkens egen del – og dette som konsekvens av ”den strukturelle tvangen”.

Bordieus analyse av journalistikken er gjort på 1990-tallet – og ligger i ytterkanten av spenningsfeltet av det journalistiske rommet slik det har bygget seg opp (eller ned – jfr. Bordieu - min anm) Der markedet dominerer i dag, har konfliktaksene siden 1880-årene dratt seg fra det litterære via det politiske og mot markedet. Men forut for Bordieus analyser av dagens journalistiske felt, kan det være nyttig å huske hva som ligger forut for hans måte å analysere på. Jan Fredrik Hovden (2010:5) mener altså at Max Weber danner et grunnlag for Bordieu med utgangspunkt i forskning Weber gjorde for over 100 år siden:

”Om Weber sine analyser av idealtypar og vektlegging på medvitne sider ved denne legaliteten står fjernt frå Bordieu sin relasjonelle sosiologi, er feltomgrepet gjennomsyrt av religionssosiologisk terminologi og innsikter frå Weber.”

3.3 Det journalistiske feltets utvikling i Norge

I sin doktorgradsavhandling om det norske journalistiske feltet anno 2005 startet Jan Fredrik

Hovden arbeidet med en tanke om å rekonstruere deler av feltet basert på en metode om å samle inn biografiske data om de norske journalistiske elitene (Hovden, 2010:5-6) Hovden peker på at det er mange måter å skissere et journalistisk felt på – ikke bare kvantitative undersøkelser – slik Bordieus feltanalyser ofte ble gjennomført i form av statistiske analyser av individers kjennemerker. Han mener Bordieus *"Distinksjonen"* (1984) er en analyse basert på en helhetlig vurdering av anonyme surveydata, mens Bordieus *"Homo Academicus"* (1988) er et eksempel på det motsatte: Der baseres undersøkelsene på biografiske data som dødsannonser, hvem-er-hvem bøker og avisintervjuer. Med utgangspunkt i en tanke om å analysere et felts eksistens i dag fant Hovden raskt at datagrunnlaget ble mangelfullt for å benytte seg av Bordieus metodikk fra *"Homo Academicus"* (Hovden, 2010:6). Biografiske data var mangelfulle samt at det manglet viktige opplysninger og oversikt om sosial bakgrunn over deltakerne i feltet:

*"Å gjennomføre ein anonym surveystudie framsto difor etterkvart som naudsynt".*²⁰

Sommeren 2005 sendte derfor Hovden ut et spørreskjema (anonymt) til 1203 respondenter – alle medlemmer av Norsk Journalistlag og Norsk redaktørforening. 958 av disse ble regnet som aktive utøvere, mens 245 fikk status som passive. 217 var medlemmer av Norsk Journalistlag som ikke var i jobb – noen var pensjonister eller andre var i studenter - på tidspunktet de mottok skjemaet (Hovden, 2008: 132-133). Hovden benyttet seg av en multippel korrespondentanalyse hvor indikatorene i hovedsak var spørsmål knyttet til tre hovedindikatorer: Arvet kapital (symbolsk og økonomisk), utdanningskapital og ulike typer spesifikk profesjonell kapital (Hovden, 2010:6)

Frem til 2005, da Hovden foretar sin undersøkelse, har det feltet han undersøker vært i utvikling over en svært lang periode. Denne oppgaven hviler på et historisk fundament. For å få en total oversikt over den perioden aktøren Olav Røgeberg virket i, hadde det ideelle vært om det forelå tilsvarende historiske multiple korrespondentanalyser i den tiden en ønsker å undersøke. Det gjør det av naturlige grunner ikke.

Derfor vil jeg i neste avsnitt kort forsøke å skissere det norske journalistiske feltet i perioden i grove trekk – ved hjelp av tilgjengelige biografiske opplysninger om sentrale aktører i det norske journalistiske feltet slik det så ut på Olav Røgebørgs tid. Jeg vil i hovedsak se på noen sider ved det norske redaktørkorpsset i de største norske avisene særlig i perioden 1900-1940, som jo også var den viktigste perioden i Røgebørgs yrkesliv – i alle fall med tanke hvor han

da sto i spenningsfeltet mellom marked og politikk.

3.4 Det norske journalistiske feltet 1900-1940 – en skisse.

Hvilket landskap var det Olav Røgeberg beveget seg inn da han sluttet som postfunksjonær og ble fast ansatt som journalist i Buskerud Blad i 1907? Som løsmedarbeider og leverandør av stoff til avisene siden før han ble tenåring skulle Røgeberg tre inn i et landskap hvor de sentrale redaktørene som styrte ofte hadde tung utdannelse. Han kom inn i journalistikken via et lokalt perifert marked. Så flyttet han til Trondheim og avisen venstreavisen Nidaros som redaksjonssekretær i 1919 – om den ikke var fullt så perifer (avisen var en sentral støttespiller for ledelsen i Venstre) så var den geografisk mer perifer enn Dagbladet i Oslo (som sto lenger fra Venstres ledelse). Da han kom til Dagbladet i 1928 som bladets sjefredaktør – hadde han aldri jobbet i Oslo, han hadde ingen høyere utdanning og han hadde heller ikke jobbet med annet enn nyheter siden han trådte inn i yrket 21 år tidligere. Han lykkes ikke særlig godt internt i Dagbladet. Hvorfor er en del av det fortolkende analysegrunnlaget senere i oppgaven, men i alle disse årene frem til han forlot dagspressen mot slutten av 1930-tallet, hvilke andre *typer* var det han møtte i det journalistiske feltet? Sagt med andre ord – hvordan så Olav Røgebergs *journalistiske habitus* ut sammenliknet med det øvrige redaktørkorpset i Oslo på denne tiden?

At han skilte seg ut ser vi når vi gjennomgår noen små korte hvem-var-hvem biografiske data om de andre aktørene i feltet. I alle fall når det gjaldt deres utdanningskapital.

3.4.1 Juristeredaktørene

Et interessant trekk ved fremveksten av det norske journalistiske feltet er de tidligste aktørenes utdanningsbakgrunn. Av nesten alle som når like langt som Røgeberg når han inntar Dagbladet – det vil si blir sjefredaktører – er det så å si utelukkende redaktører med embetseksamener, eller som er cand. jur eller har vært innom academia med avbrutte embetsstudier.²¹

Ola Thommessen i *Verdens Gang* (Tidens Tegn fra 1910) ble jurist i 1877, hans sønn Rolf Thommessen (f.1879) som tok over *Tidens Tegn* i 1917 var dr. philos i kunsthistorie.²² Einar Skavlan (f.1882) i *Dagbladet* ble cand. jur i 1906, Thorstein Diesen (f.1862) – politisk redaktør i Aftenposten 1899-1900 og 1908-25, samt avisens ansvarlige redaktør fra 1913 ble jurist i 1886. Hans medansvarlige redaktør Ola Christofferen (f.1866) hadde Krigsskolens nederste avdeling, ble vernepliktig premierløytnant 1892 og kaptein 1901. Etter Krigsskolen

begynte han å studere jus, men uten å ta noen eksamen.²³ Hans etterfølger Frøis Frøiland (f. 1883), som tok over som eneredaktør i Aftenposten da Diesen døde i 1925 ble jurist i 1906. I *Morgenbladet* var Carl Joachim Hambro (f.1885) sjefredaktør fra 1913-1920, han ble cand. mag i 1907²⁴, arvtakeren Olaf Gjerløw (f. 1885) satt til 1949. Han var cand.philol. fra 1909 med klassisk filologi, historie og geografi ved universitetet i Kristiania.²⁵ I Trondheim var Harald Torp (f. 1890) sjefredaktør i Adresseavisen fra 1927 og helt frem til 1969 han tok eksamen i statsøkonomi i 1912.²⁶ I Venstreavisen Stavanger Aftenblader er Lars Oftedal d. y (f.1877) redaktør – en stilling som han arver etter faren presten Lars Oftedal – og cand.jur. i 1899.²⁷ Selv Harald Grieg, som senere skulle bli Gyldendals mektige sjef, hadde filologisk embetseksamen – med hovedfagsoppgaven ” *Den bergenske presse i det attende aarhundrede*”. Den leverte han i 1917 mens han samtidig arbeidet som journalist i Tidens Tegn (Jacobsen, 2000: 40-42).

Mitt formål med denne oppgaven er ikke – slik Hovden gjør i sin analyse av det norske journalistiske feltet anno 2005 – å beskrive hele feltets struktur i den perioden Olav Røgeberg er aktiv yrkesutøver – det er ikke mulig. For det første vil det sprengte oppgavens rammer og gå utenfor de avgrensningene jeg har forsøkt å skissere innledningsvis. For det andre er det heller ikke mulig, å strukturere et felt kun på et sett av fragmenterte historisk tilgjengelige data – og heller ikke ved å beskrive en enkelt aktør i feltet slik jeg tenker å gjøre. Når jeg i denne korte skissen nevner utdanningsbakgrunnen til det ledende redaktørkorpsset på denne tiden, er det for å gi et riss av besittelsen av et *sett kapital* et flertall av kollegaene Olav Røgeberg innehar når han skal møte disse på sin vei gjennom feltet. Med dette ønsker jeg å kunne sette ham i en sammenheng med andre aktørers *habitus*. Når han eksempelvis kommer til Dagbladet i 1928, har han med seg Bernt Nissen (f.1892) som politisk redaktør. Også Nissen har embetseksamen, og tok språklig-historisk embetseksamen i 1918 med en hovedoppgave om *Morgenbladet og bondeopposisjonen*.²⁸ Men i Dagbladet er det ikke bare redaktørkorpsset som har bakgrunn fra datidens akademier. Også en av Røgebergs hovedmotstandere i denne tiden, som jeg senere skal komme tilbake til, Gunnar Larsen (f. 1900) har med seg en juridikum han tok i 1923. Og blant andre redaksjonsmedlemmer på denne tiden, for også å bringe inn et kjønnsperspektiv, er Halldis Stenhamar (f.1894) – hun har kun examen artium. Men, begge foreldrene hennes var lærere og hadde pressebakgrunn, blant annet som utgivere av avisen Oplandsposten på Hønefoss 1900–05. Rett etter eksamen begynte Halldis som journalistlærling i Nye Luren og Hallingen i hjembyen. 1915–18 var hun ansatt i venstreavisen Nidaros i Trondheim – altså sluttet hun rett før Røgeberg kom dit i

1919. Hun deltok på Norsk Presseforbunds første journalistkurs i Kristiania 1917.²⁹ Selv Jørgen Juve (f. 1906), som på 1930-tallet skal bli en nybrottsarbeider innen sportsjournalistikken både i Dagbladet og Tidens Tegn, har med seg et juridikum fra Basel i Sveits i 1931. Felles for de aller fleste av redaktørene – og mange av journalistene - på denne tiden er også deres politiske engasjement i tillegg til redaktørfunksjonen. Flere, eksempelvis Harald Torp i adresseavisen, sitter i flere perioder som stortingsrepresentant for Høyre mens han er redaktør. Et mindretall, som Ola Christoffersen, er mer opptatt av Aftenpostens økonomi enn av det realpolitiske innholdet i avisen. Det tok Diesen seg av.

3.4.2 Feltet før, veien videre mot nå

Det norske journalistiske feltet anno 2005 er ifølge Hovden (Hovden, 2010:6) for det første preget av en sammensatt opposisjon av de yngre og de eldre journalistene, – og at dette er en generasjonsmotsetning som faller sammen med en rekke sosiale og kapitalmessige (både symbolsk og økonomisk kapital min anm.) forskjeller. Dette utgjør en kapitalakse som til syvende og sist legger grunnlaget for en maktstruktur hvor journalister blir plassert i ulike grader av dominerende eller dominerte relasjoner:

”...i det symbolske rommet av journalistiske praksisar. Slik Bordieu i Distinksjonen (1984a) demonstrerer korleis kulturelle praksisar får sin sosiale verdi gjennom plasseringa i det sosiale rommet, er det norske journalistiske feltet sitt sosiale kosmos gjennom historiske stridar gjennom ujamnbyrdige agentar dels reflektert i form av eit heilag kosmos, ein symbolsk orden der ulike typar journalistikk og journalistar er hierarkisk ordna i høve indre verdi” (Hovden, 2010:8)

Med bakgrunn i Hovdens analyser av feltet i dag vil jeg etter hvert forsøke å beskrive hvordan Olav Røgeberg kjemper en rekke kamper i et symbolsk rom gjennom sin karriere. Som den redaktørtypen han er og fremstår som da han tiltrer i Dagbladet i 1928 får han en dominerende posisjon i feltet, men det kan se ut til at han likevel blir dominert gjennom de andre i feltets praksis på denne tiden. Som redaktørtype er Røgeberg nok likere de redaktørene som skal komme etter 1945, da det blir vanligere med et lavere utdanningsnivå i redaksjonene – og som skal vedvare i mange år. Men etter krigen reiser deler av partipressen seg for alvor igjen (Bastiansen, 2009) og det politiske spilte i noen redaksjonelle miljøer en større rolle. Det skal ikke utdanningskapitalen komme til å gjøre.

Ennå er det et stykke mellom den utdanningskapitalen som Aftenpostens redaktørkorps besatt i Olav Røgebergs første tid i yrket og det som Rune Slagstad i en diskusjon om norske dannelsesagenter (Slagstad, 2000: 149) oppsummerer om VG og Aftenpostens (1994-2003) tidligere sjefredaktør Einar Hanseid. Slagstad mener Hanseid er: ”

”...inkarnasjonen av redaksjonell journalistikk som taus kunnskap”,

og Slagstad spør:

”Hvem er Einar Hanseid? Vi både vet og ikke-vet. Vi vet bl.a dette: Hanseid kommer fra Sandefjord (VGs første landsting var i Oslo, det andre – forut for Hanseids VG-tid – var i Sandefjord). Han tilhørte det første kull ”profesjonelle journalister”, uteksaminert fra Norges Journalisthøyskole (1965-1966). Hanseids yrkesliv har i hovedsak vært Akersgaten i dens ulike pressehus”³⁰

Når Slagstad kaller ham for inkarnasjonen av ”journalistikk som taus kunnskap”, hva lå da forut for den *habitus* Hanseid brakte med seg inn i som *utøver* i det journalistiske feltet etter uteksamineringen av det første kullet journalister i 1966 – syv år etter at Olav Røgeberg døde?

Minst to generasjoner journalister hadde passert siden mellomkrigstiden, og under krigen forsvant også et stort antall ut av yrket, enten på grunn av at de fant seg andre karriereveier under krigen eller fordi de ikke ble funnet verdige å få pressekortet tilbake etter at Norsk Pressesforbunds æresrett hadde gransket dem for aktiviteter de bedrev under krigen.

Resultatet ble at da krigen var slutt sto mange plasser tomme i norske aviser, som for øvrig hadde stort behov for journalister. Men problemet var at hadde flere av disse ikke hadde formell høyere utdanning – verken som journalister eller som noe annet. Denne tematikken har Rune Ottosen behandlet i artikkelen ”Akademisk, kommersiell eller distriktpolitisk – Journalistutdanningens jakt på identitet” (Norsk Medietidsskrift 1/1997). Her går Ottosen langt i å beskrive den rådende anti-intellektualismen rett etter krigen, som vel Slagstad pirker i ved tilfellet Hanseid. Ottosen hevder at:

”Journalistene ble rekruttert bokstavelig talt rett fra gata. Filosofien var at all kursvirksomhet og opplæring er bedre enn ingen, og at man ikke kunne vente til staten fikk somlet seg til å etablere en egen utdanning for journalister. Resultatet ble at utdanningsnivået var svært lavt i den første generasjonen etterkrigsjournalister. Med dette lave utdanningsnivået fulgte den akademikerforrakt og anti-intellektualisme som ofte preger folk som selv er uten utdanning”³¹

Men ennå skulle det gå rundt tyve år før det første kullet med Einar Hanseid og kunne uteksamineres fra Norsk Journalistskole – som tok over det privat-finansierte (av presseorganisasjonene) Journalistakademiet som ble stablet sammen høsten 1951.

Hvilken ”tause” kunnskap var det Hanseid bar på gjennom et langt yrkesliv – og som han kanskje startet med å plukke opp fra Norsk Journalistskole? Som Slagstad påpeker: Hanseid har ytterst sjelden uttalt seg om sitt redaksjonelle grunnlag. Slagstad mener han stort sett har vært taus. Bortsett fra da Kåre Valebrokk ble ansatt som sjefredaktør i TV2:

”(Da)...kom Hanseid med en av sine få meddelelser til offentligheten (Aftenposten 9.6.1999): ” Han (Valebrokk) er velkommersiell, noe som er en forutsetning for å lykkes”, med ”en glimrende sans for hva markedet vil ha””.³²

I lys av Bordieus analyser av det journalistiske feltets strukturelle tvang – og begrepet journalisme pour le journalisme – er dette interessante observasjoner å ta med seg i analysen av Olav Røgebergs ferd gjennom de ulike kampene som han skal utkjempe i spenningsfeltet mellom marked og politikk – lenge før Einar Hanseid fikk plass på det første kullet med studenter som skulle bli blant de første ”profesjonelle” journalistene i Norge.

3.5 Profesjonalisering – noen historiske tilbakeblikk

I foregående avsnitt var jeg innledningsvis innom noen profesjonssosiologiske bemerkninger knyttet til hva som skal ligge til grunn for å kunne kalle noe for en *profesjon*. Det ble henvist til Ottosens (2004:96) gjennomgang av Harold Wilenskys identifikasjonsmerker. Det kan være nyttig å se litt nærmere på hvordan denne utviklingen har skjedd historisk i det journalistiske feltet - innenfor tidsaksen som er skissert for denne oppgaven. Ottosens henvisning til Wilensky pekte altså på at dersom (journalistikk) skal kunne kalles et profesjonsrettet yrke må følgende punkter – jo flere jo sterke indikasjoner – kunne oppfylles:

- a) må være et heltidsyrke.
- b) utøveren må ha en formell utdanning,
- c) det må eksistere en organisasjon av yrkesutøvere.
- d) det må det eksistere etiske krav til utførelsen av yrket – som gir utøverne en yrkeskodeks.
- e) det må ha en offentlig godkjenning.

Jeg har allerede tatt for meg noen av disse punktene i diskusjonen rundt det norske journalistiske feltet. Men for å kunne perspektivere dette feltet kan det være greit å sette det i sammenheng med den historiske utviklingen i det anglo-amerikanske feltet i samme periode. Hvorfor? Slik det norske journalistiske feltet har utviklet seg frem til i dag, mener jeg at prosessen i Norge mer og mer har ligget tettere på utviklingen av feltet slik det utviklet seg i den anglo-amerikanske tradisjonen, enn hva den har gjort eksempelvis på kontinentet i Europa. Den korte kjappe stilen som for eksempel begynte å prege Dagbladet på 1930-tallet ligger nok nærmere den første tradisjonen, enn eksempelvis utviklingen i Fransk og Tysk presse på samme tid. Profesjonaliseringen av yrket er en side av saken, en annen er også den funksjonelle siden av journalistikken – eller ”slik gjør man det i praksis”. Og: hva man gjør i praksis har i høyeste grad innenfor det journalistiske feltet en betydning for det etiske. Når norsk journalistikk gradvis beveger seg vekk fra en kommenterende, refererende stil om politiske eller litterære temaer – er det interessant å trekke noen paralleller til hva som skjer i USA. Jeg nevnte innledningsvis intervjuet Christian Krohg gjennomførte med statsminister Johan Sverdrup i 1887 som en milepæl i journalistisk praksis. Michael Schudson har skrevet mye litteratur om fremveksten av den amerikanske journalistikken. Ikke bare i *Discovering the news: a social history of American newspapers* (1978), men også i *The Sociology of News* (2003). Her skriver han om den nye praksisen innen selve utøvelsen av yrket: Det blir mindre og mindre vekt på stenografi, observasjoner og skisser. Det Christian Krohg gjør i 1887 er ved århundreskiftet i ferd med å bli etablert praksis i USA:

”Interviewing, all but unknown in 1865, was rapidly practiced 1900. By World War 1 it was the mainstay of American journalism, although it was still rare in Europe”³³.

Som en europeisk motsats: Det er ikke akkurat et intervju med presidenten den franske forfatteren [Émile Zola](#) kaster seg inn i Dreyfus-debatten om antisemittismen i Frankrike. Han

skriver et brev – som i hele sin form blir trykket over hele forsiden – kun tekst - av avisen [L'Aurore](#) i januar 1898. Som Schudson (2003:64) skriver:

"Why do some countries' journalistisc traditions encourage journalists to write literary essays while others prefer fact-centered reports?"

Kan dette ha noe med utviklingen av at avisforetak som et kommersialisert forretningsforetak å gjøre springer ut av et demokratisk system som er i ferd med å sette seg? Kan profesjonaliseringsprosessen ses i sammenheng med utviklingen av politiske systemer, partienes utvikling og etter hvert løsrivelsen fra det politiserte? Schudson viser til Jürgen Habermas' "Borgerlig offentlighet". Habermas skriver:

"Likevel kan begynnelsen til den partibundne pressen, den pressen som blir kontrollert av politiske organisasjoner, spores tilbake til den første halvdel av århundret (1800-tallet, min anm), i hvert fall i England og Frankrike. I Tyskland utvikler den seg i sekstiårene, først på konservativ, så på sosialdemokratisk side. I stedet for forlagsdirektøren er redaktøren underordnet en tilsynskommisjon" ³⁴.

Schudson (2003:69) forsøker å beskrive hva som skjer når en løsrivelse fra det politiske finner sted: Da begynner kommersialiseringsprosessen – og profesjonaliseringen skyter fart.

Schudson utfyller Habermas:

"His (Habermas) emphasis on the commercialization of the media in the nineteenth century picks up only one part of a two-part development: journalism as an occupational field became professionalized at the same time that it became commercialized as a business enterprise. (...) The movement from a party or government press to a commercial press accelerated sharply in the 1830s in the United States, the 1850s in the United Kingdom and 1890s in Japan."

Schudson mener altså at når pressen skilles fra de politiske partiene og bevegelsene så vokser de videre drevet frem etter kommersielle prinsipper – de blir bedre organisert av et sett selvstyrende normer og praksis. Er det noe av dette som skjer i Norge etter innføringen av parlamentarismen i Norge i 1884? Og skjer dette altså mye senere i Norge enn andre steder – fordi det politiske styringssystemet er såpass ungt? Det finnes vel ingen modell som alene kan forklare, men langsomt, i årene etter innføringen av det nye politiske styringssystemet i Norge, er det sterke bindinger mellom pressen og de politiske partiene i Norge. Når Olav Røgeberg begynner i Dagbladet i 1928 kan det – som vi senere skal se – med hans svake

lojalitet ovenfor det politiske – være et svært tidlig eksempel på en aktør som budbringer sider ved en tidlig profesjonaliseringsprosess i det norske journalistiske feltet – nettopp ved å forsøke å løsrive seg fra det politiske. Martin Eide (1998) har skrevet utfyllende om hvordan VG strukturer seg som populæravis i Norge etter 1945. Han mener videre at dette nødvendigvis ikke var noe som begynte med prosessene i VG etter andre verdenskrig. Det var noe som skjedde tidligere, det som begynte i Dagbladet på 1930-tallet (og som vi skal se senere at Røgeberg selv vil ha mye av æren for) Eide egentlig henviser til når han skriver(1998:366):

”...i et historisk perspektiv er det slett ikke Dagbladets overeksponerte overgang til tabloid i 1983 som er viktigst. At heller ikke VGs tabloidovergang i 1963 representerte det dramatiske brudd i avisens utvikling skulle nå være klart. Derimot er det Dagbladets overgang til populæravis på 1930-tallet (jf. Dahl 1993). Og det er den populariseringsprosess vi har studert i Verdens Gang. Henholdsvis 30-årene og 50-årene blir i dette perspektivet avgjørende epoker i de to avisenes historie”.

Når vi senere skal følge Olav Røgeberg gjennom det journalistiske feltet i hans yrkeskarriere kan noen av de profesjonssosiologiske markørene være verd å merke seg i forhold til ham. Røgeberg blir relativt tidlig heltidsutøver av journalistikk (1907). Rune Ottosen (2004:98) henviser til Sverre Høy og Epp Lauks (1997:15) gjennomgang av stadier av profesjonaliseringen i journalistikken, og viser til at dette ikke ble vanlig før mot slutten av århundreskiftet. Når det gjelder organisering var Røgeberg med da det etter hvert landsomfattende Norsk Presseforbund ble stiftet i 1910 – foranlediget av at Ola Thommessen gikk fra Verdens Gang etter konflikt med styret i bladet. Som Røgeberg selv sier i et intervju med Nationen i november 1950:

”Den politiske interessen fra 1905 begynte å avta, og det kom krav om at avisene måtte få preg av å være mer nyhets- og informasjonsaviser. Vi trengte en sammenslutning, ikke for å ivareta journalistenes økonomiske saker, men et forum som i hele sin utforming kunne tale pressens sak” ³⁵

Ut av dette kan vi altså lese et gryende behov for krav, etikk og yrkeskodeks knyttet til utøvelsen av yrket fra en tidlig aktør i feltet. Og når det gjelder utdanning: Formell akademisk kompetanse hadde Røgeberg ikke, og Journalistakademiet ble ikke opprettet før i 1951. Men, en interesse for utdanning innen feltet må han ha hatt. Under det aller første

journalistkurset i Kristiania, der også Halldis Stenhamar deltok, har etter all sannsynlighet Olav Røgeberg også deltatt. På et foto tatt i den forbindelse, skimtes i alle fall en ung Røgeberg på bakerste rad – øverst i høyre hjørne – sammen med et førtital andre deltakere. Bildet er trykket i Oslo Journalistklubbs festskrift og jubileumbok ”OJ i hundre – Oslo Journalistklubb 1894-1994” (Aage Møst, red., Oslo Journalistklubb, 1994:18).

Det ser ut til at Røgeberg på alle stadiene i profesjonaliseringsprosessen er en tidlig deltaker og bidragsyter til å forme det som skal bli et norsk journalistisk felt. Og utgangspunktet hans – på veien mot et journalistisk marked – var som ansatt på et lokalt postkontor og som løsmedarbeider tolv år i en lokalavis i Buskerud. Kanskje ikke tilfeldig heller, at han var postfunksjonær: Schudson (2003:72) har påpekt at deler av den tidlige amerikanske journalistikken sprang ut av – ja nettopp postfolk – som drev postkontor.

3.6 Grunnlagsteoretisk oppsummering

Jeg har allerede nevnt Martin Eides avhandling om VG (1998) og Rune Ottosen arbeid fra 2004 flere steder innledningsvis. For å kunne nærme meg en modell for hvordan jeg vil fremlegge de funn jeg siden skal analysere i kapitel 5–8 har det vært viktig å komme frem til verktøy som er anvendbare for analysen. Jeg mener at både Eide og Ottosen, uavhengig av hverandre, gir flere sammensatte og fruktbare perspektiver som bidrar til forståelse av det norske journalistiske feltet. Der Eide vektlegger en historisk-sosiologisk innfallsvinkel på sitt å arbeide med VGs moderniseringsbegrep, er Ottosen mer orientert mot en av statsvitenskapens norske nestorer, Stein Rokkan og hans *konfliktlinjer*. Ottosen skisserer en modell inspirert av Rokkan, for å beskrive fremvekst og utvikling av journalistrollen. Dette for å:

”..å fange opp noen sentrale utviklingstrekk som etter min mening har bidratt til å forme og endre journalistyrket over tid”. (Ottosen, 2004:21)

Ottosen skisserer en rekke konfliktlinjer i det journalistiske *rommet* – konfliktlinjer som står i spenn mellom det *politiske* på den ene siden og *markedet* på den andre. I alt skisser Ottosen (Ibid:23, 46) syv ulike konfliktlinjer der det forekommer en kamp i det journalistiske rommet: Avgrensning mot andre yrker og fag, utviklingen av etiske normer, organisasjonsbygging og fagorganisering, kampen for opphavsrett, teknologiske forutsetninger, kamp for ytringsfrihet og informasjonsfrihet og til sist kampen for journalistutdanning. Det vil sprengte oppgavens rammer å gå detaljert inn i alle disse konfliktlinjene knyttet til Røgebergs lange virke.

Eksempelvis vil Røgebergs aktiviteter under og rett etter krigen kunne danne grunnlag for et eget selvstendig arbeid – i forhold til ytringsfrihet og informasjonsfrihet – og jeg har derfor bevisst valgt deler av dette bort. Røgeberg spilte en sentral rolle som styreformann i NTB da tyskerne tok makten i Norge. Røgeberg var også sentral når det gjaldt utdelingen av midler til trengende pressfolk over hele landet under krigen. Han var også sentral som varamedlem i Norsk Presseforbunds æresrett etter krigen. Også dette kan danne grunnlag for et tematisk selvstendig arbeid som vil sprengne rammen for denne oppgaven,

Jeg vil i hovedsak i stedet skissere hvordan Røgeberg manøvrerer i forhold til det politiske og markedet gjennom sin yrkeskarriere. Mot slutten vil jeg behandle hans engasjement i forhold til utdanning, og til sist også kort komme innom hans delaktighet i forhold til utviklingen av etiske normer – hvor den første Vær Varsom-plakaten står som en faglig milepæl.

4. Metode

4.1 Historisk tilnærming

Tilnærmingen til denne oppgaven ligger tilbake i tid og baserer seg på fortolkning av allerede avsluttede prosesser fra fortiden. Kari Blom og Knut Helle skriver i ”*Historie – hva hvordan, hvorfor*” (1990:10-11):

”Historie dreier seg om fortiden, som i videste forstand omfatter alt som har vært eller foregått opp til dette øyeblikk. Men – ikke all fortid er gjenstand for forskning og fremstilling innen faget historie. Historikeren er ikke interessert i fortiden uten av det er mennesker med i spillet. (...) Historikeren er interessert i mennesket i forhold til andre mennesker, som sosialt og kulturelt vesen”.

Mitt utgangspunkt er altså Olav Røgeberg som presseman i et faglig felts utvikling – det journalistiske. Blom & Helle (1990:15) sier videre at selv om historiefaget vender seg mot fortiden og samfunnsvitenskapen i overveiende grad er samtidsorientert – innsiktet mot prosesser i aktuelle forløp – så går det ikke noen skarp tidsgrense mellom historie og annen samfunnsvitenskap. Samfunnsvitenskapen kan også:

”...i noen tilfelle gripe et godt stykke tilbake i tiden for å avdekke forutsetninger for de prosessene de studerer i aktuelt forløp”.

Hvis formålet er å studere det norske journalistiske feltets utvikling, så finnes det altså flere metoder å gjøre dette på. Jan Fredrik Hovden (2005) har gjort dette ved hjelp av flere sett med samfunnsvitenskapelig metoder – med utgangspunkt i vår nære samtid. Skal feltet studeres i en historisk kontekst slik denne forfatters tilnærming er, må andre metodeverktøy benyttes. Det er altså med utgangspunkt i en historikers blikk jeg analyserer Olav Røgebergs virke som presseman. Hans Fredrik Dahl har gjort noen interessante bemerkninger i forhold til en mediehistorikers metodegrunnlag (Dahl, 2004:44-45):

”På samme måte som i faget ellers må man beherske det som trengs for å forstå og forklare medieprosessene, alt etter som det er budskapets historie, senderinstitusjonens eller profesjonenes historie, resepsjonens eller publikums historie vi er ute etter. Tekstforståelse, institusjonsanalyse, publikumsstudier – med hele forgreningen fra kognitive studier til behandling av surveydata – er alle aktuelle i mediehistorien, alt etter hvilke av fortidens prosesser vi velger å undersøke”.

Som Dahl påpeker videre – og som også har gitt denne oppgavens utgangspunkt og til dels dens begrensinger:

”Det at det empiriske materialet tilhører fortiden, gjør at en lang rekke av de vanlige kvantitative metodene i medieforskningen faller bort som uaktuelle”. (Ibid:44).

Forut for denne analysen skisserer Dahl fem punkter som forutsetning for et historisk metodisk grunnlag for forskningen:

1) At forholdet som studeres er avsluttet, 2) at det foreligger svake eller ufullkomne erindringer om de, 3) at dokumentasjonen ikke kan hentes inn bare ved å spørre aktørene eller deltakerne, men at man er henvist til å oppsøke det materialet aktørene har etterlatt seg, 4) at materialet er ufullstendig og ofte mangelfullt dekkende, 5) at enhver form for kontrollert eksperiment med forsøk testpaneler eller kontrollgrupper er utelukket. (Ibid).

Min tilnærming må derfor – uti fra Dahls diskusjon – bli den fortolkende, hermeneutiske metode gjennom en kvalitativ analyse av (i hovedsak) dokumenter. I forhold til Dahls fem punkter er det dette å si om mitt utgangspunkt: 1) Røgeberg døde for over femti år siden, og

det er over hundre år siden han begynte sin virksomhet. Forholdet som studeres er med andre ord definitivt avsluttet.

2) Det foreligger ingen kjente erindringer om hendelsene, 3) Aktøren(e) er døde og vi er henvist til etterlatte kilder og annen sekundærlitteratur som kan sette 4) det ufullstendige kildegrunnlaget i en sammenheng og 5) fordi det ligger så langt tilbake i tid er det heller ikke mulig å gjennomføre verken intervjuer, kontrollerte forsøkseksperimenter eller andre testpaneler.

Jeg må derfor, med utgangspunkt i det Dahl skriver, velge historikerens tilnærming til mitt forskningsobjekt:

”Historikeren leter etter årsaksforhold ved materialet (...) og søker gjennom dette å finne en mening, en fortolkning, av fortiden”. (Ibid:45)

4.2 Kvalitativ analyse

Å fortolke fortiden gjennom å lete etter årsakssammenhenger i et kildemateriale som skal gjennomgås bringer noen problemstillinger i forhold til hvordan kildegrunnlaget behandles. Min primærkilde er Olav Røgebergs private arkiv, til sammen består det av 1.7 hyllemeter med dokumenter ordnet på Riksarkivet i Oslo. Jeg har også gått i gjennom deler av Gyldendal Norsk Forlags avleverte arkiv til Riksarkivet, spesifikt da hele Bladavdelingens arkiv. Her innhentet jeg tillatelse fra arkivskaper Gyldendal på forhånd.

Hans Fredrik Dahl (2004:49) skiller mellom to tradisjonelle måter å forstå kilder på: Enten som levninger eller som beretninger. Røgebergs arkiv må i sin helhet betraktes som det siste, som:

”...en fremstilling, en fortolkning overlevert oss fra fortiden i den hensikt at den skal mottas av oss eller andre i ettertid” (ibid).

Røgebergs arkiv er overlatt arkivverket, og det forsøksvis ordnet tematisk. Her møtte jeg utfordringer i nærlesingen av arkivmaterialet. En betydelig oppgave for denne forfatteren var hvordan kildematerialet skulle håndteres slik at det ble hensiktsmessig behandlet i forhold til den analysen og det teoretiske utgangspunktet som er lagt til grunn for fortolkningen. Hans Fredrik Dahl (2004:45-47) skisserer etter min mening en noe enkel modell for hvordan man

skal systematisere historisk materiale slik at det kan bli gjenstand for den fortolkningen historikeren er på jakt etter. Dahl hevder at 1) først kommer lesningen, 2) så følger ordningen 3) og når kronologien er etablert grupperes hendelser og punkter i større enheter:

”Har vi etablert en kronologi – funnet ut hva som kommer først og hva etterpå – og funnet en gruppering av hendelsene ved å inndeile dem i stadier eller etapper, da kan vi begynne å identifisere arten av det forløpet vi studerer” (Ibid).

I forhold til mitt utgangspunkt var det en stor utfordring å systematisere primærkilden i forhold til det teoretiske utgangspunkt jeg har valgt for denne oppgaven. Det holdt ikke nødvendigvis å systematisere alle hendelser i forhold til et kronologisk hendelsesforløp slik Røgebergs liv skrider frem. I løpet av seks hele arbeidsuker leste jeg derfor gjennom arkivet i sin helhet to ganger med henblikk på at jeg måtte ordne det for analysen – ikke kronologisk – men tematisk relevant for min måte å analysere materialet på. I denne fasen var Rune Ottosens (Ottosen, 2004:46) modell for konfliktlinjer i det journalistiske rommet til stor hjelp. Ved hjelp av denne modellen nærleste jeg primærkilden med det for øye å ordne kildematerialet i forhold til det som skulle bli utgangspunktet for min analyse. Med tillatelse fra Riksarkivet kopierte jeg 4500 A4-sider fra Røgebergs arkiv, som jeg så ordnet tematisk i forhold til mitt teoretiske utgangspunkt. Å holde orden på dette var en utfordring. Når dette var ordnet som beskrevet ble alle andre sekundære kilder (andre arkiver, presseklipp, litteraturkilder) ordnet etter det samme prinsippet for tematisk organisering. Å gå gjennom et stort arkiv etter dette prinsippet er en utfordring i forhold til hva som til sist skal med og hva som skal legges bort. Som Knut Kjeldstadli skriver om det ”å rekonstruere fortida” (Kjeldstadli, 1991:215):

”Historievitenskapen har to sider. Den ene er fagets kritiske, undersøkende og analytiske side (...) Den andre sida av den vitenskapelige praksisen er den konstruktive, den oppbyggende. Enhver historiker leter etter sammenheng.”

Og det er i jakten på denne sammenhengen jeg har foretatt de utvalg jeg har gjort i primærkildegrunnlaget, og de valg som da er gjort må også utelukkende stå for denne forfatters regning.

4.2.1 Kildekritikk

Jeg har allerede nevnt forskjellen mellom begrepene levninger og beretning. Røgebergs arkiv faller altså i hovedsak inn under den siste kategorien. Helge Østbye viser til Stein Rokkan (Østbye, Knapskog, Helland & Larsen, 2002:45) når det gjelder i hvilken grad en forsker har styring med det (kilde)materialet som brukes. I Røgebergs arkiv er det mengder av ulike typer kilder: Private brev, regnskap, kostnadskalkyler, offentlige brev, avisartikler, ”dummies” for publikasjoner også videre. Alle disse ulike dokumentene kan på forskjellig vis klassifiseres. Østbyes henvisning til Rokkan gjelder Rokkans klassifisering av tre typer kilder etter hvordan dataene er blitt til: 1) prosessproduserte data (det vil si slike som springer ut av menneskelig samhandling) 2) forskningsfremkalte data og 3) register- eller bokholderidata. I min primærkilde er det mest av den første og den siste kategorien. Men også i sekundære kilder har kategori *register- eller bokholderidata* vært til nytte. Eksempelvis har regnskapstallene fra Drammens Tidene frem mot 1920-tallet vært til nytte for å kunne fortolke Røgebergs bevegelser i denne avisen. Henrik P. Thommessens doktorgradsavhandling om Tidens Tegn (Thommessen, 2009) har også vært en nyttig kilde, all den tid Thommessen presenterer detaljerte historiske regnskapstall for flere større avisforetak her. Men mest av alt har nok beretninger i form av prosessprodusert data i form av særlig brevvekslinger mellom ulike aktører og Røgeberg vært det som har drevet frem selve fortolkningsarbeidet.

4.2.2 Dokumentanalyse

Som beskrevet bestilte jeg i alt 4500 dokumentsider (A4), som jo kun utgjorde en andel av det totale privatarkivet etter Røgeberg. Ethvert dokument herfra kan som beskrevet bli klassifisert som en beretning (Østbye, 2002:51). Østbye påpeker at bruken av slike dokumenter må underkastes den type kildekritikk som beskrevet over, og videre at dokumenter som dette kan tjene flere formål for en medieforsker. I mitt tilfelle dreier det seg stort seg om å benytte dokumentene slik Østbye beskriver som:

”...kilder eller ressurser i forskning om et sakstema” (Det journalistiske feltet, min anm.), og da må det videre ifølge Østbye vurderes i hvilken grad:

”...dokumentet kaster lys over det egentlige temaet” (Ibid:52)

Med et såpass stort og variert type materiale som befinner seg i Røgebergs arkiv finnes også stort utvalg dokumenter som i et kildekritisk lys kan klassifiseres etter (nesten) alle de prinsipper som Østbye henviser til hos Trine Syvertsen (Ibid:53) når hun dimensjonerer ulike

dokumenttyper. Syvertsen (1998:6) klassifiserer dokumenter i seks kategorier: 1) Skrevne versus audiovisuelle dokumenter 2) Publiserte versus upubliserte 3) Offentlig tilgjengelig versus ikke offentlig tilgjengelig 4) Institusjonelle versus private 5) utadrettede versus interne dokumenter og til sist samtidige versus retrospektive dokumenter. I Røgebergs arkiv finnes så å si alle disse typene av dokumenter – bort sett fra audiovisuell dokumentasjon. Noe av dokumentasjonen var i Røgebergs samtid fullt offentlig tilgjengelig. Annen dokumentasjon, som for eksempel håndskrevne brev og notater har ikke vært tilgjengelig. Dokumenter av mer privat karakter som belyser tematikken i denne oppgaven har derfor i noe større grad blitt lest mer nøye i jakten på nye opplysninger som kan belyse oppgavens tematikk med nye innfallsvinkler.

Til sist en mindre kildekritisk bemerkning om primærkildematerialet: For det første er deler av arkivet i ikke helt i tråd med den ordningen arkivet har beskrevet det som. Deler av arkivet kan først ha blitt avlevert fra en annen arkivskaper – Pressearkivet lå i sin tid på Høvik i Bærum – før det kom til Riksarkivet og ble en del av pressehistorisk arkiv. Jeg har eksempelvis funnet rester – i form av notater – som uvedkommende har etterlatt seg i arkivet. Tilfeller som dette kan bidra til å svekke et kildemateriales autensitet.

5. Olav Røgeberg mellom marked og politikk

5.1 "En journalist."

Olav Røgeberg fyller femti år. I augustnummeret av "Journalisten" 1935 hedres han med en artikkel med denne overskriften³⁶. Den er signert Nils Raknerud, redaktøren i Drammens/Tidene Buskerud Blad (DT/BB). Nils Raknerud var sønn av Lars Raknerud, som styrte avisen frem til han døde høsten 1919. Da faren døde tok Nils Raknerud over redaktørjobben. Han hadde jobbet med Røgeberg i DT/BB i årene fra Røgeberg ble ansatt i 1907 til han sluttet i begynnelsen av 1919 for å begynne som redaksjonssekretær i Nidaros i Trondheim. I artikkelen kommer det frem biografiske opplysninger som det har vært vanskelig ellers å finne i Røgebergs etterlatte privatarkiv. Her kommer den første grundige innsikten om Røgebergs inntreden i det journalistiske rommet - i spenningsfeltet mellom lesermarkedet og politikken. Røgeberg begynte ifølge Nils Raknerud allerede som tolvåring i 1897 å levere stoff til Buskerud Blad, populært kalt "Busken":

*"12 år gammel begynte han å skrive i avisen, små nyhetsnotiser fra sitt hjemsted Skotselv i Øvre Eiker, hvor hans far, kjøbmenn Antoni Røgeberg, var en trofast leser av Buskeruds Blad. Og det fortsatte han med under opveksten og etterat han, 18 år gammel, var kommet inn i postvesenet. Han kunde sikkert blitt en utmerket postfunksjonær (...), men efter fire års tjeneste for statens sikre brød, innfant han seg en dag i 1907 hos redaktøren, som i ti år allerede hadde tatt imot hans manuskripter, og uttalte ønske om å gjøre spranget over til det usikre, men spennende og lokkende: journalistikken."*³⁷

I "Buskens" redaksjon fikk Røgeberg for første gang muligheten til å drive journalistikk på heltid. Og i følge Nils Raknerud fikk han anledning til å "utfolde sine evner" under redaktør Lars Raknerud:

"I den tiden var jo ikke reportasjen så høit utviklet, og slett ikke det som kalles sensasjon. Snart blev det sagt om ham at han ikke kunde treffe en mann på gaten uten å lokke ut av ham en nyhet".

Hva skrev Røgeberg om i disse første årene som fast journalist? Det har vært vanskelig å finne tilbake til artikler av Røgeberg, det var ikke vanlig å signere artikler på denne tiden. Men svaret kan være: Det meste som sto i avisen. Men det er ett mulig spor fra avisen den 19. januar 1908, som uansett viser en artikkelforfatter med interesse for tematikk rundt pressefaglige spørsmål og personer: Denne dagen bringer avisen blant andre en sak om Anders Mehlum (1848-1942), redaktøren av bladet "Nu", og artikkelen er signert O.R.³⁸

Tiden i "Busken" skulle legge et grunnlag for hele Røgebergs karriere, og han mente også senere at det å ha jobbet i en liten avis var en del av det som skulle til for å lykkes. I 1950 fikk han Kongens fortjeneste medalje i gull samtidig som Norsk Presseforbund fylte 40 år, og han ble i sakens anledning intervjuet i Nationen³⁹. Her sa han om sine første år i pressen:

"Jeg holder på den gamle læresetning at det rette er å begynne sin løpebane som pressemann i en lokalavis. De som har gjort det etter krigen, og så kommet videre, de holder mål. Der er kravene til arbeidsytelse så mye større enn i Oslo".

I den konteksten dette intervjuet er skrevet - retrospektivt - er det kanskje ikke så rart at Røgeberg som aktør forsvaret nettopp det løpet han selv gjennomførte for å komme seg opp

og frem gjennom en slags journalistisk klassereise gjennom et langt liv. Men etter ti år med fast ansettelse i "Busken" vil han videre. Biografiske opplysninger om Røgeberg er i hans arkiver fra denne tiden sparsommelige. Men han har åpenbart hatt behov for å flytte på seg. I 1917 sender han et brev til en av Venstre-bevegelsens mektige kvinner, Betzy Kjeldsberg, og hun svarer ham to dager senere.⁴⁰ I arkivet finnes ikke brevet fra Røgeberg til Kjeldsberg, så hva han faktisk spør henne om er usikkert. Men i svarbrevet fra Kjeldsberg, håndskrevet den 21.juli 1917 datert Skagen – Danmark, er det åpenbart at han har bedt henne om hjelp, og til en konkret avis, men uvisst hvilken. I løpet av de ti årene han har jobbet fast i avisen er den redaksjonelle staben ikke økt med mer enn én person. Men opplaget har likevel steget fra noe over 10.000 til 19.100 i 1917. Det er likevel ikke mer enn fire redaksjonelle medarbeidere i avisen⁴¹, og blant disse er redaktøren Lars Raknerud – og en annen: Hans sønn Nils Raknerud. Røgeberg kan ha innsett at hvis han skulle videre så måtte det bli utenfor "Busken" – fordi sønnen så ut til å skulle arve farens posisjon. Men hvor skulle veien gå for en tidligere postfunksjonær fra Skotselv? Hvordan Røgeberg kjente Kjeldsberg er usikkert, men hun var kvinnelig fabrikkinspektør i Drammen, og var således en mektig person i distriktet. Og hun hadde forbindelser til sentrale venstrepersoner og folk fra avholdsbevegelsen over hele Norge. Det kan ha vært så enkelt at han har blitt kjent med henne gjennom sine år som journalist i avisen. Kjeldsberg svarer ham slik:

"Det gleder mig at De vil vie Deres energi og intelligens for Venstres sak. Jeg skal anbefale Dem hos bladets eiere. I morgen skal jeg skrive til stortingsmann Lindø og si, at bladet vil være utmerket godt tjent med at faa dem som redaktør – jeg er alltid glad når jeg kan gjøre folk tjenester og når det gjælder Dem er det dobbelt kjært."

Hvilket blad var det Røgeberg hadde spurt seg frem om? Det finnes ikke svar i arkivene her, men det kan allerede ha vært Nidaros. I 1917 var det klart for redaktørskifte i Trondheimsavisen, da Kr. August Retvedt som hadde sittet siden 1911, gikk av. Lindø, som Kjeldsberg referer til, kan være Stortingsrepresentant og Venstremanntilsvarende Sven Lindø fra Stortingets Haugesund-benk, som Kjeldsberg antageligvis kan ha hatt kontakt med gjennom avholdsbevegelsen og avholdspartiet – som de begge var aktive i. Uansett: Dersom det var Nidaros det handlet om, bar ikke kontakten frukter. I alle fall ikke i første omgang. I 1917 ble Hjørvad Torsvik innsatt som redaktør i Nidaros. Men, kanskje hadde det betydning da han to år senere innfinner seg i Nidaros redaksjon som redaksjonssekretær?⁴² Uansett hva som fikk ham til å forlate "Busken" kan han ikke ha vært fornøyd med forholdene. I et langt og

personlig håndskrevet brev fra Nils Raknerud 15. februar 1919, hvor Raknerud svarer på et brev han har mottatt fra Røgeberg (ikke i arkivet) – som nå akkurat har inntatt Nidaros – skriver Raknerud blant annet:

"Jeg forstaar saa godt din følelse som bragte dem til at reise fra os, De mente vi drev for smaat, uten vilje til daglig at bringe bladet "om blot et lille..., fremad". Under slike omstendigheter hadde det ikke været nogen nytte ved at la dem bli, - skjønt jeg tror nok jeg sa dem, hvor glad baade far og jeg var den gang De tenkte paa at stanse her allikevel. Men nu er jo den sak forbi, saa det burde vel ikke være mer å snakke om. Og dog kan jeg ikke la være med at si, at jeg tror De kom av sted i det (u)rette øieblikk; bare noen faa måneder til vilde kanskje gjort at De hadde sett litt annerledes paa det. Her er det nemlig slik at det ikke bare er skjedd litt siden De reiste, – ikke slik at De kan se det på bladet, uten for så vidt at det er nogen grads lettere end før; men utviklingen mot noget nyt er i alle fall i gang, ikke la meg være så forsiktig, bare at si, at frøet er lagt i jorden. Som jeg før har sagt Dem, blir her ingen forandring saa lenge far holder det gående; men det punktet da han må slutte, rykker dessverre sterkt nærmere. I de siste to uker har han ikke været på kontoret mer en times tid daglig. Selv venter han vel at kunne begynde igjen, men efter oplysninger jeg har fra dr. Lier er det nok mer end tvilsomt. Han plages av en visstnok sterkt fremadskridende åreforkalkning av hjertet." ⁴³

Det er åpenbart at avisen ikke byr på nok utfordringer for Røgeberg lenger. I 1919 er valget uansett tatt, og Røgeberg tar fatt på sin første periode i Trondheim og avisen Nidaros, som han mer eller mindre skal ha et forhold til de neste 18 årene, kun avbrutt av knappe to år i hovedstaden som redaktør i Dagbladet fra 1928-1930. I løpet av disse årene frem til han blir avskjediget som sjefredaktør i Nidaros en gang rett før jul 1936 ligger Røgebergs hovedvirke som redaktør i dagspressen. Og hver eneste gang etter at han forlater Høyrevennlige "Busken" i 1919 blir han presset til å gå fra sine stillinger. Både som Dagbladets sjefredaktør blir han presset til å gå, og det samme gjaldt Nidaros i 1936/37. Hva var det som bidro til å presse ham ut av posisjonene? Avisenes og/eller Røgebergs forhold til den politiske makten? Avisenes og/eller Røgebergs forhold til markedet? Hva var det Røgeberg gjorde innenfor det journalistiske rommet som ikke var *comme il faut* på denne tiden og som han var satt til å lede på høyeste redaksjonelle nivå? Var det en rekke handlinger både av politisk og markedsmessig karakter – kanskje kombinert med en (for) sterk vilje til å gjennomføre som gjorde at han måtte gå? I en følelsesladet redegjørelse på 27 sider til representantskapet i A.s.

Nidaros og Trøndelagen, datert 4. januar 1937, går Røgeberg systematisk gjennom avisens økonomiske resultater de siste årene - og de er ikke gode. Særlig har avisen fått banesår etter en opprivende navnestrid i Trondheim i 1929, der avisen *Nidaros* havnet på "feil side".⁴⁴ I denne perioden jobbet Røgeberg i Oslo og var således borte under striden som pågikk i byen. *Nidaros* hadde hatt en jevn vekst gjennom hele 1920-tallet, helt frem til Røgeberg forlot avisen i 1928. Spesielt ille skal det økonomiske resultatet ha vært i 1929 og 1930 da flere annonsører forsvant på grunn av avisens holdning i navnestriden. Uansett er det ubegripelig for Røgeberg at han avskjediges i 1936/37, og hele hans redegjørelse preges av økonomisk argumentasjon – det er lite vekt på politiske argumenter:

"Og endelig har vi hovedresultatet, det som kan avleses i Nidaros regnskaper. Driften hadde i 1929 et underskudd på 85.700 kroner og i 1930 ca 78.000 kroner, men i 1935 ca 3900 (...)
Selv synes jeg at vi som arbeider i bladet, kan være bekjent av på disse år fulle av
vanskeligheter som ingen annen norsk avis noensinne har gjennomlevet, å ha bragt
underskuddet ned fra 85.700 kroner til 3900 eller med mer enn 95 prosent".

Det er altså ikke nok – Røgeberg slutter i *Nidaros* i april 1937 for å begynne hos Harald Grieg i Gyldendal. For andre gang kastes han som sjefredaktør i en venstreavis. Var det slik at der han i *Dagbladet* ble "uspiselig" rent politisk (og kanskje kulturelt og sosialt?) så var det nettopp *Nidaros`* markedssituasjon som gjorde at han måtte gå fra denne avisen? Det er langs aksene mellom disse to polene i det journalistiske rommet, i spenningen mellom marked og politikk, jeg særlig vil gå i dybden av i de to påfølgende avsnitt, før vi følger Røgeberg langs noen av de andre aksene i spennet mellom marked og politikk i det journalistiske feltet.

6. Røgeberg og markedet

*"Jeg er nemlig fremdeles av den kjetterske mening, at hovedfornøielsen ved at drive en avis er den at lage forretning; det filantropiske ligger ikke for mig. Men jeg er av den uforgribelige mening, at forretningen skal bli saa stor, at alle som har med den at gjøre skal kunne leve sorgløst og rummelig, tilfreds i sin stilling og glad om at være med."*⁴⁵

Redaktør Nils Raknerud i håndsrevet brev til Olav Røgeberg 19.februar 1919.

6.1 Busken (1907-1919): Lærlingen

Hva lærte Olav Røgeberg - foruten et journalistisk håndverk – i løpet av sine mange år i "Busken" – og med Raknerud-familien – som sine overordnede redaksjonelle ledere og "mentorer"? Han må uansett ha fått med seg noe på veien når det gjelder den økonomiske siden ved det å drive publisistisk virksomhet. Brevsitatet hentet fra Nils Raknerud kunne like gjerne ha vært skrevet av Røgeberg selv noen år senere: Gjennom hele sin karriere var han opptatt av de økonomiske resultatene, ja kanskje først og fremst av nettopp dette. For ham var opplagsvekst og resultater på bunnlinjen et mål på suksess i seg selv. I den perioden han var med i "Busken" steg opplag og resultater suksessivt i løpet av årene før 1920 - samtidig som kostnadene ble forsøkt holdt nede.⁴⁶ Opplaget steg med over 100 prosent fra 1910 til 1920. Fullstendige regnskapstall for DT/BB er ikke tilgjengelig før årsoppgjøret for 1916. Lars Sørensen skriver i sin fremstilling om disse årene i DT/BB at:

*"Fra årene frem til 1915, året etter Axel Lyches død (hovedaksjonær, min anm.), foreligger ingen opplysninger om økonomien. Avisen var den gang nærmest Axel Lyches "private hobby", selv om den ble gitt ut av Harald Lyche & Co. Men etter Axel Lyches død ble DT og BB organisert som aksjeselskap, og fra den tid foreligger regnskapstall som gir et godt bilde av utviklingen."*⁴⁷

I 1915 var det 8 ansatte i avisen, fire redaksjonelle og fire øvrige ansatte – avisen ble trykket i H-Lyches trykkeri – de ansatte i dette trykkeriet er ikke medregnet i avisens driftspersonale. Fra 1915 og fremover utbetalte avisen solide utbytter til eierne. I 1915 ble det utbetalt 15.000 kroner utbytte, i 1916 og 1917 22.500 kroner, i årene 1918-1920 30.000 kroner i utbytte. Ser man på første hele tilgjengelig regnskapsår – 1916 – så har dette vært god butikk: I 1916 var det totalt 10 ansatte, omsetningen var på 254.000 kroner, resultatet var 45.000 kroner etter

avskrivninger. Dette gir en driftsmargin (hvor mye av hver omsatte krone bedriften sitter igjen med) på 17.7 prosent. Opplagsmessig er også avisen stor i norsk målestokk på dette tidspunktet. I 1917 er opplaget på 19.100 det høyeste avisopplaget utenfor Oslo.⁴⁸

6.2 Nidaros (1919-1927): Stø kurs mot noe større

Det ble for trangt i Drammen. Da Røgeberg tar til å virke i Nidaros tidlig i 1919 ligger ni år foran ham som ledende redaksjonell medarbeider. Som redaksjonssekretær - nestleder i redaksjonen - fikk han et betydelig ansvar for driften av bladet i årene som fulgte fra 1919. Blant annet fungerte han som bladets sjefredaktør i perioder under "*redaktørens delvis meget lange fravær fra byen*", ifølge en attest fra styrets formann datert 14. januar 1927.⁴⁹ Den fraværende redaktøren det er snakk om er Hjørvad Torsvik, innsatt i 1917 og som satt frem til Røgeberg overtok i 1930, etter at hans periode i Dagbladet var over.

Det er sparsomt med kilder fra denne tiden, men i redegjørelsen til representantskapet (da Røgeberg blir avskjediget som sjefredaktør i 1937) forsøker han å tegne et bilde av sin egen innsats i bladet gjennom årene.⁵⁰ Om årene frem til 1927, altså før han tok over i Dagbladet, har Røgeberg (i 1937) et klart syn på hvordan det gikk rent økonomisk: Fremover. Som Røgeberg skriver i redegjørelsen til styret i 1937:

"I 1927, da Nidaros hadde 25-års jubileum og (for 1926) utdeltes 10 % utbytte (...) Avisens konto (driften) viste da et overskudd på 32.000 kroner, et overskudd som imidlertid det følgende år falt helt ned til 1065. Samtidig bragte gevinst- og tapskonto et overskudd på 4745 kroner i 1927, men et underskudd på 36.000 i 1928. Navnestriden satte så inn sommeren 1929, og annonsene sank det år med hele 97.000 kroner."

I et retrospektivt perspektiv er det ikke tvil om Røgebergs syn på egen rolle i løpet av 1920-tallet og årene som redaksjonssekretær i Trondheim. Han mener han la grunnlaget for en vekst i Nidaros, og at denne ble utradert i løpet av de to årene han var borte fra byen for å lede Dagbladet i Oslo. Som sagt er det få kilder når det gjelder hva han faktisk gjorde for å frembringe overskuddene i samarbeid med redaktør Torsvik de første årene i Nidaros. Det eneste tilgjengelige materialet om disse årene er hva som gjenspeiler seg i regnskapstallene, og som allerede er gjengitt over. Det finnes heller ingen referanser til redaktør Hjørvad Torsvik. I hele Røgebergs arkiv – de delene som er gjennomgått i forbindelse med dette prosjektet – har det ikke lyktes å finne en eneste kommentar fra Røgebergs side om Torsviks innsats eller rolle i Nidaros i de årene Røgeberg fungerte som redaksjonssekretær. Det kan ut i

fra dette ikke ha vært en person som har gjort nevneverdig inntrykk på Røgeberg, i motsetning til redaktør-familien Raknerud. Røgeberg brevvekslet jevnlig med Nils Raknerud helt frem til Nils Raknerud døde i 1937. Kan hans innsats i Nidaros likevel ha vært en av grunnene som bragte ham videre til Dagbladet og stillingen som sjefredaktør fra årsskiftet 1927/28?

6.3 Dagbladet (1928-1930): "Snekkeren" pusser opp.

På nyåret 1928 tiltrer Olav Røgeberg som redaktør i Dagbladet. 21 år etter hans første faste jobb i norsk presse går han for første gang inn helt i toppen i en redaksjon - i første omgang som vikar for Skavlan, og det for å lede selveste Dagbladet, Venstres *hovedorgan* i Oslo. Røgeberg blir formelt ansatt i et styremøte i oktober 1927. Styreformann Trygve Sundt orienterer skriftlig i et brev til Røgeberg datert 29.oktober 1927 om at formalitetene rundt ansettelsen nå er gått i orden.⁵¹ Sjefredaktør fra 1916, Einar Skavlan, har bestemt seg for å bli sjef ved Nationaltheatret. Som avisens sjefredaktør og teateranmelder gjennom en årrekke er stillingen ved teatret blitt ledig etter Bjørn Bjørnson og Skavlan får den. Men hvordan og hvorfor blir Røgeberg tilbudt stillingen? Skavlan skal ha bragt saken opp for Røgeberg første gang under Norsk Presseforbunds årsmøte i 1927 og ifølge Røgeberg:

" ... deretter i brev av 25. mai samme år, så muntlig under Venstres landsmøte i Trondheim midtsommers og endelig i flere brev i den følgende tid. Til å begynne med gjaldt det stillingen som redaksjonssekretær, deretter ett år som redaktør, til sist fast ansettelse med Bernt A. Nissen som politisk redaktør. Da det siste alternativ kom opp var det definitivt avgjort, at Skavlan skulde bli teatersjef fra nyttår 1928. Han fremholdt sig etter 1 års forløp å kunne gjeninntre i sin stilling i Dagbladet, mens jeg i så fall skulde være nyhetsredaktør".⁵²

Men allerede kort tid etter den formelle ansettelsen i oktober holder Skavlan og styremedlemmet Valentin Voss på å stikke kjepper i hjulene for Røgeberg. Da han skal undertegne kontrakten på Skavlans kontor i november het det i utkastet til kontrakten at *Dagbladets preg skulle være som før*. Dette hadde Røgeberg problemer med å godta:

"Jeg sa, at en slik kontrakt kunne jeg ikke godta: Det var jo nettopp dette preg som etter alt som var gått forut, skulle forandres".⁵³

Allerede under det første møtet med et samlet styre, Skavlan og disponent Hagel den 9. oktober hjemme hos styrets varaformann, fabrikkeier H. Petterøe, hadde forsamlingen kommet frem til at endringer måtte forekomme for Dagbladets del. Røgeberg hadde denne kvelden lagt vekt på hvordan Dagbladet skulle fremstå med ett nytt preg:

*"Særlig måtte det legges vekt på å gjøre det til en livlig, godt underrettet og underholdene nyhetsavis; uten det hadde jeg ingen tro på at tilbakegangen ville kunne stanses og fremgang deretter skapes. Det gjaldt å bedre bladets posisjon journalistisk, søke å vinne øket utbredelse ved å gjøre det mest mulig leseverdig for flest mulig, og derigjennom styrke økonomien til fremme av bladets ideelle formål politisk og kulturelt."*⁵⁴

Dagbladet, som på denne tiden slet både økonomisk og opplagsmessig, kunne ha god bruk for en "peispuster". Etter Røgebergs anmerkninger fra denne kvelden har styret sett seg lei på utviklingen i avisen. Viseformann Petterøe skal ifølge Røgeberg ha uttalt følgende på det samme møtet den 9. oktober:

*"– Det går ikke lenger som hittil, Skavlan. Det er på høy tid det blir omlegging. Skavlan nikket bifallende. Etter å ha få ha fått også Nissens tilslutning til mitt program, sa jeg mig villig til å overta den tilbudte stilling".*⁵⁵

Sammenliknet med de andre Oslo-avisene var Dagbladet en liten avis, en "underdog" i konkurranse med Aftenposten, Morgenbladet, Morgenposten og Tidens Tegn. Men den tidligere venstreavisen Tidens Tegn – nå med tilslutning til Frisinnede Venstre – var trass i fallende opplag og inntekter ennå en kjempe sammenliknet med Dagbladet. Men det skjer noe interessant i avismarkedet: I denne tiden da Dagbladet kjemper for å overleve, og Røgeberg kommer inn, begynner Tidens Tegn omtrent samtidig på sin vei nedover og som skal ende med at den går inn i 1941. Henrik P. Thommessen har i sin doktorgradsavhandling om Tidens Tegn gått i gjennom likningsprotokollene for Oslo-avisene i denne perioden.⁵⁶ Dagbladet fremstår i denne perioden som en avis med dårlig økonomi og med lavt opplag sammenliknet med de tre andre allerede nevnte avisene. Men det skjer interessante ting i avismarkedet: Omtrent samtidig med at Dagbladet begynner å reise seg, faller Tidens Tegn. Etter at ansettelsesprosessen med Røgeberg er gjennomført kan ikke Skavlan komme seg fort nok vekk fra Akersgata. Han har så dårlig tid med å komme seg ut av Dagbladet at han

8.desember 1927 spør i et håndskrevet brev til Røgeberg om ikke han kan komme enda tidligere en tiltenkt, helst fra 1. januar 1928:

"Kjære hr. Røgeberg. Det vilde være udmerket, om jeg nu kunde få vite, når de kommer. Helst vilde jeg gjerne fratre alt 15.desember; kan de komme 1ste januar, eller først fra februar av?".⁵⁷

Så sent som 8.desember er heller ikke redaksjonsbudsjettet for 1928 ennå godkjent i styret. Men Skavlan lover i det samme brevet at han snarest skal underrette Røgeberg om det skjer noe vesentlig på denne fronten, og han ber også Røgeberg om hans mening – dersom han ennå skulle ha noen - om 1928-budsjettet for redaksjonen. Når Røgeberg tiltrer får han en lønn på 16.700 kroner.⁵⁸ Skavlan hadde for året 1927 hatt en lønn på 16.440.- kroner. Lønnen til øverste ansvarlige redaktør markerer også den store forskjellen nedover i systemet: Røgeberg ble ansatt for å være sjefredaktør men skulle således ikke ha noe med det politiske stoffet å gjøre. Der hans forgjenger hadde hatt en større rolle, trådte Bernt A. Nissen inn som politisk redaktør. Hans lønn ble for 1928 fastsatt til 11.000 kroner. Året før hadde Nissen hatt 8.000 kroner i årslønn, den gang var Øksnevad redaksjonssekretær og tjente 12.000 kroner. Skavlan forlater et Dagbladet som de siste årene på 1920-tallet sliter på bunnlinjen. I 1926, det siste hele året med tilgjengelig regnskap som Skavlan sitter før han går til teatret, er utgiftene i avisen på kroner 504.823, mens inntektene er på 487.268 kroner. Avisen går med andre ord i underskudd på driften i 1926.⁵⁹ For året 1927, som ennå ikke er klart regnskapsmessig da Skavlan bestemmer seg for å forlate avisen, går avisen bedre igjen. Utgiftene kuttes kraftig ned: 379.662 kroner, mens inntektene fra abonnement, avissalg og annonser for 1927 havner på 470.131 kroner. Skavlan (og disponent Hagel) klarer altså i sitt siste år før han blir teatersjef å snu Dagbladet økonomisk fra minus til pluss - selv om inntektene er lavere. Men det er ett trekk som er synlig rett før Røgeberg overtar: Inntektene fra avissalget avtar år for år fra 1923. Det er først og fremst kuttet i kostnader knyttet til driften av redaksjonen som gjør at Skavlan klarer overskudd i 1927. Men prisen han betaler er en betydelig lavere inntekt på salg av aviser: *Det ser altså ut til at kuttet i redaksjonelle utgifter også fører til et lavere salg av aviser.*⁶⁰ Det er her Røgeberg kommer inn, og det er kanskje de tre påfølgende regnskapsår som siden har bidratt til det Olav Røgeberg selv kaller "Vendepunktet i Dagbladet",⁶¹ og senere Hans Fredrik Dahl siden skulle komme til å kalle "Røgeberg og vendepunktet".⁶² Dahl skriver:

"Avisen hadde hatt dårlige år med nedgang i både løssalgs- og abonnementsinntekter i 1925, 1926 og 1927, i Røgebergs to år fulgte så en mindre oppgang i avissalget – ca 1000 eks. til sammen".

Ut fra regnskapene for 1923-1930 inneholder dette kanskje bare halve sannheten: I Røgebergs første år som redaktør sank faktisk abonnementsinntektene til det laveste nivået siden 1923. Annonseinntektene sto i praksis stille: Fra 315.657 i 1927 til 316.010 i 1928. Både årene 1925 og 1926 var bedre. I Røgebergs andre og siste år som redaktør sank annonseinntektene til 299.132 - det laveste siden 1923. Samme år kom også krakket på Wall Street, og det kan ha hatt en innvirkning mot slutten av året 1929 i et generelt makroøkonomisk perspektiv på den vestlige verden høsten 1929. Men: fra 1929 *steg* abonnementsinntektene. Det samme gjorde inntektene fra *løssalget*: I Skavlans siste regnskapsår 1927 var inntektene fra løssalget 56.740. I 1928, Røgebergs første år, var inntektene fra løssalget 73.232 (likevel lavere enn i 1923). Først i regnskapsåret 1929 og 1930 gjør regnskapet for løssalg et byks: 1929: 83.153 og i 1930 110.140.⁶³

Det kan se ut til at noe er i endring. Hva var det Røgeberg gjorde helt konkret? Representerte han en endring i forhold til sin forgjenger Skavlan?

6.3.1 Et journalistisk nytt Dagbladet.

1. februar 1928 tiltrer Olav Røgeberg som sidestilt ansvarlig redaktør av Dagbladet sammen med Bernt A. Nissen. Røgeberg begynner bare etter noen dagers ansettelse å gjøre endringer. Etter at han undertegnet den endelige ansettelseskontrakten i slutten av november 1927 hadde han gledet seg til å ta fatt på oppgaven. Men kanskje gledet han seg for tidlig:

*"På forhånd hadde jeg gledet meg til å arbeide i samme avis som så beundrede kolleger som Pueblo, Kolskegg og Hast. Jeg følte det unektelig som en ære også. Medarbeiderne på sin side så imidlertid på meg som en fremmed".*⁶⁴

Slik oppsummerte Røgeberg sin egen inntreden over 30 år senere. En fremmed? Satt til å lede en forsamling medarbeidere av akademikere med kunstnerambisjoner – og noen kanskje også med politiske ambisjoner – var det nok ikke så merkelig at Røgeberg ble sett på som en fremmed. Olaf Vik, som senere skulle bli faktor i Dagbladet, hadde begynt i Dagbladet allerede i 1916, omtrent samtidig med Skavlan. I etterlatte notater skriver Vik om sitt lange liv

som ansatt i Dagbladet. Vik styrker bildet av Røgeberg som en fremmed i redaksjonen, men at han likevel var fast bestemt på å gjennomføre sine ideer. Vik skriver om Røgeberg:

"En må vel si at han var den direkte motsetning til Skavlan. Han var den fødte avismann. Om han var akademiker eller ikke vet jeg ikke. En tenkte ikke slik sammen med ham. Han struttet av energi og virket alltid vennlig inspirerende. Det var moro å ha med ham å gjøre. Det første han fant på var å kvitte oss med Gammel-stoff siden. Han abonnerte på helsider av amerikansk populærstoff som vi mottok i helsidesmatriser hvor stoff, titler og klisjeer var sammenarbeidet. Da sidene var på engelsk måtte de oversettes først og bearbeides. Det var meget arbeid med dem. Men resultatet blev som regel meget bra, ofte for godt til å kastes før Aftenutgaven. Men det var beregningen for å gi plass til "Eftermiddagens Nyheter". Vi kunne øke sidetallet med to og to på den gamle pressa. 10-12-14-16. Vi økte ofte istendenfor å kaste ut. Opplaget steg. Vi hadde funnet veien." ⁶⁵

6.3.2 Avisen "bygges om".

Og hva var det aller første gjorde Røgeberg i disse februardagene? Han startet aller først med å innføre tekst på sistesiden:

"Til da hadde norske aviser med unntak av Nidaros hatt annonser på siste side. Nå satte vi tekst der, i aftenutgaven under rubrikken Ettermiddagens Nyheter".

Hva ellers foretar Røgeberg seg i denne perioden i Dagbladet? Som Hans Fredrik Dahl skriver:

"Det var Røgebergs uttrykkelige program å sette leserne i fokus". ⁶⁶

Han iverksetter en rekke tiltak. ⁶⁷ Utvider korrespondentnett: Tar blant annet inn – ved hjelp av Ekstrabladets nettverk og redaktør Ole Cavling – stoff fra København, Berlin, Paris, London og New York. Han utarbeider en fast plan for sidedisponering:

"Ved hjelp særlig av trykkeribestyrer Vik, ble det mellom redaksjon og setteri et nært samarbeid, som ga utmerkede resultater".

Nyhetstjenesten ble på forskjellig måte aktivisert. Han dyrker frem politi- og rettsreportasjens plassering i avisen. Journalister som Axel Kielland, Halldis Stenhammar, Chr. A. R. Christensen får bedre plassering i spaltene. Sport blir viet plass, og Jørgen Juve kommer som sportsredaktør. Marie Fearnley flyttes fra korrektur og til redaksjonen som allroundjournalist. Paul Gjesdahl og Gunnar Larsen fører Skavlans linje om det velskrevne videre i kåserier og ”ukens portrett. I oktober søker han styret om å få utvide sideantallet for å få plass til ”fyldigere” kulturstoff”, men blir nedstemt. Selv synes han det går rette veien:

”Fra måned til måned var det stadig og jevn stigning i opplaget sammenliknet med året før”⁶⁸.

Derfor kommer det også som en overraskelse på ham at han allerede høsten 1928 hører rykter om at han selv er på vei ut av Dagbladet – omtrent før han rukket å gjøre redaktørkrakken varm. Røgeberg får via styrformann Halvdan Petterøe bekreftet at ryktene stemmer: Ja, Skavlan vil sammen med et annet styremedlem – Walther Halvorsen – ha fjernet Røgeberg og Nissen, å erstatte de med Gunnar Larsen og Paul Gjesdahl. Begrunnelsen var i følge Røgeberg at

”Dagbladet hadde mistet mere av sitt gamle preg enn redaktørskiftet nødvendiggjorde”.⁶⁹

Men Skavlan lykkes ikke å få et samlet styre med på planene – i denne omgang – og styret lar ham fortsette. Men det skulle ikke vare lenge: Allerede 31.august 1929 meddeler Skavlan styreformannen ved Nationaltheatret at han sier opp sin stiling som teatersjef.⁷⁰ Med avtale om å kunne vende tilbake til Dagbladet er Røgebergs skjebne som sjefredaktør i Dagbladet beseglet. Han får fortsette som nyhetsredaktør, men er ikke interessert i bli værende lengre en høyst nødvendig i avisen. I september 1930 vender han seg nok en gang mot Nidaros i Trondheim. Men på de drøye to årene han har vært borte vender han tilbake til en avis han knapt nok kjenner som den han forlot – økonomisk har den havnet i bakleksa. Og i opinionen har avisen kommet på kant med lesermassen.

6.4 Nidaros (1930-37): Navnestrid, opplagsfall – nok en nedtur

Høsten 1930 tiltrer Røgeberg som sjefredaktør i Nidaros og som politisk redaktør får han med seg Olav Urdal. I løpet av de to årene Røgeberg har vært i Oslo har det blusset opp en

voldsom navnestrid om byens navn i Trondheim, som har medført at avisnavnet ”Nidaros” har blitt meget upopulært. Han kommer tilbake til et blad som han hadde fått høre var dårlig forfatning. Men som han raskt kan konstatere, det var ikke bare i virkeligheten dårlig:

”...men enda elendigere, og at de opgaver jeg hadde fåt, fullstendig sviktet på avgjørende punkter – inntektene var lavere og utgiftene betydelig større. Og i byen og store deler av landdistriktene, spesielt Fosen, var der en stemning mot Nidaros som var uhyggelig. Det var betegnende for denne stemning, at avisguttene ikke våget å rope bladets navn på gatene”⁷¹

Ifølge Røgeberg hadde navnestriden i byen gått så hardt utover Nidaros, at avisens økonomi nærmest var lagt i grus i løpet av et par år. Da han forlot avisen i 1927 var dens samlede omsetning 822.000 kroner, i 1931 var den sunket til 390.000 kroner. Annonseinntektene for 1929 sank med 97.000 kroner bare det året. Hva skulle han gjøre? Han går løs på en omvendt oppgave: Å holde liv i bladet. Der han i Dagbladet hadde bidratt til flere kostbare nyvinninger som senere skulle vise seg å bringe resultater, måtte han i Nidaros finne frem sparekniven.

”Under disse omstendighetene måtte en rasjonalisering finne sted, og mens konkurransen fra måned til måned tiltok i styrke, måtte Nidaros gå til nedskjæringer. Disse var ikke alltid så lett å gjennomføre, her hvor man var vant til rummelige forhold”⁷²

Gjennom hele 1930-tallet og frem til han blir bedt om å forlate avisen i 1937, ser det ut til at all hans tid går med på å holde liv i avisen. Han snur og vender på alt for å klare seg. Om det redaksjonelle arbeidet i disse årene skriver han at han:

”... av tvingende økonomiske grunner måttet å se på hver eneste skilling”⁷³

Korrespondenter – lokale og nasjonale – sies opp, avisen har ikke lenger råd til egen forretningsfører, men Røgeberg tar selv tak i sviktende annonsører og starter et langsiktig arbeid hvor han selv oppsøker nasjonale og lokale annonsører – både to og tre ganger – til de samme for at de ikke skulle glemme avisen. Som styremedlem i NTB oppsøker han riksannonsører i Oslo hver eneste gang han er på besøk i hovedstaden:

”Hvor mange ganger gikk jeg ikke forgjeves til Agra, til van den Bergh, til Lilleborg, til P.A. Larsen, til Langaard – ja til en lang, lang rekke firmaer som før hadde avertert i Nidaros

men som var forsvunnet under navnestriden. Men jeg lærte jo de forskjellige reklamechefer å kjenne, og som jeg omsider kom på en meget vennskapelig for med”.⁷⁴

Han tar til og med en tur til København hvor han oppsøker General Motors etter flere brev som ikke har båret frukter:

”...men, så fikk Nidaros også sin del av General Motors ganske store annonsering som siden har ligget mellom 1000 og 2000 kroner året”.⁷⁵

Etter hvert ser Røgeberg en lysning i annonsemarkedet utover 1930-tallet. Men bladet går fortsatt med underskudd. Noen stor butikk blir aldri Nidaros i Røgebergs periode. Og tillegg øker konkurransen fra Adresseavisen (H) og Arbeider-Avisa (Ap). I takt med at Venstre taper politisk terreng nasjonalt, mister Nidaros kraft også økonomisk:

”Adresseavisen hadde kort för navnestriden fått en kvart million i frisk kapital og hadde alle större förretningsmenn i byen av höire som aksjonærer”

og videre

”... og gjennom sine ypperlige organisasjoner optok arbeiderpartiet et energisk arbeide for öket utbredelse av Arbeider-Avisen”

31.oktober 1936 sender også styret oppsigelsen til Røgeberg. Ifølge ham lå det ingen konflikt til grunn, men han var uenig i at avisen kunne skjæres ennå mer ned til benet.

I et brev til journalist Henry Rösoch i Aftenposten, som angivelig skal ha blitt spurt om han kunne tenke seg å ta over i Nidaros, forklarer Røgeberg situasjonen:

”Selvfølgelig har Nidaros full rett til å opsi mig, og det avstedkommer ingen konflikt”.⁷⁶

I brevet kommer det frem at det utlukende er de økonomiske resultatene som er årsaken. Men Røgeberg har følt seg bundet til den politiske masten lenge: ifølge ham er det Venstres mektige leder, Johan Ludvig Mowinckel, som har stoppet ham fra å forlate avisen tidligere:

*”(...)... og så sent som i vår erklærte Mowinckel bestemt å ville stemme mot at jeg fikk ”Hallo, Hallo”, med den ettertykkelige begrunnelse at han ikke vilde gi slipp på mig i Nidaros”.*⁷⁷

Røgeberg skal altså ha blitt tilbudt redaktørjobben i bladet ”Hallo, Hallo”, forløperen til det vi i dag kjenner som Programbladet.

6.4.1 Kampen for noe eget: De harde 30-åra

1930-tallet er en svært turbulent tid i Røgebergs pressekarriere. Han blir til stadighet spurt om han kan tenke seg å ta over mindre aviser, som i september 1931, da styreformannen i venstreavisen Varden spør om han kan tenke seg å overta stillingen som redaktør. Da han sies opp i Nidaros forlater han nok en gang en avis med en bitter følelse. Slaget han tapte i Dagbladet har hengt ved ham siden – han har vært redd for sitt ettermæle, og i desember 1930 – samme år som han forlot Dagbladet til fordel for Nidaros skrev han da også til Dagbladets styreformann for å få en skriftlig forsikring om at han ikke ville ha det på seg at det var hans feil. Trygve Sundt svarer ham:

*”De kan være ganske rolig for, kjære hr. Røgeberg, at Deres korte virksomhet som redaktør av Dagbladet har satt meget varige spor. Også jeg og andre har merket at Dagbladet fortsetter i den lei som De hadde trukket op, og at de følger Deres metode for å skaffe bladet fremgang, og en av Deres underordnede medarbeidere, som forresten ikke nu lenger er i bladet, sa mig engang, at han og hele redaksjonspersonalet hadde lært meget av dem, både av Deres arbeidsmetode og Deres tempo. Bortsett fra den bitterhet De nærer for enkelte personer kan De med glede se tilbake på Deres virksomhet som Dagbladets redaktør”.*⁷⁸

Parallelt med at han forsøker å snu Nidaros på begynnelsen av 1930-tallet jobber Røgeberg åpenbart på flere fronter for å skaffe seg annet alternativt levebrød – og da gjerne kanskje helst noe eget. Han regner og tenker over flere ulike alternativer. På den ene siden gir han ikke helt opp Dagbladet, på den andre siden foreslår han nye avistitler og diskuterer med andre redaktører hva som kan være nye muligheter i et avismarked i vekst. Et eksempel er ideutvekslingen med redaktøren i Norges Handels Og Sjøfartstidende, Knut Domaas, våren 1932. Gjennom brev og samtaler diskuterer han samarbeid og eventuelt oppstart av en ny og upolitisk avis. I et brev til Domaas skisseres noe vage planer fra Røgebergs side:

*”Planen slik jeg i store trekk har utformet den, går ut på at der av de tre politiske aviser skulde gjøres en stor aftenavis, som suppleres med aften- og nattutgave til de tre tog som går fra Oslo mellom ½ 9 og ½ 1 natt. Den fjerde (upolitiske) avis skulde fortsette som sådan med sin nuværende utgivelsestid, men moderniseres i forskjellige retninger, nu som dag for dag viser sig mer og mer nødvendig”.*⁷⁹

Ideene blir hengende i løse luften. Domaas sier seg enige i at ideen er god. Det nevnes ikke hvilke tre politiske aviser det er snakk om, men Domaas konklusjon på diskusjonen er at han liker ideen om raskere distribusjon og derav senere trykkstart av sin egen avis for å få de med nattogene. Han spør Røgeberg om det er greit at han tar denne ideen for å sette den ut i livet. Til dette svarer Røgeberg ja.

I desember 1932 går han på styreformannen i Dagbladet – igjen. Selv etter det bitre nederlaget i Dagbladet tre år tidligere har han ikke gitt opp avisen. 6. desember henvender han seg til Trygve Sundt nok en gang. Brevet til Sundt er ikke tilgjengelig i arkivet, men ifølge svaret fra Sundt er det åpenbart at Røgeberg igjen har kommet med et forslag til avisens styreformann med forslag som gjør at Røgeberg igjen kan komme i posisjon i Dagbladet. Sundt referer til en samtale de skal ha hatt:

*”Vi drøftet avisdrift med særlig sikte på Dagbladet. De nevnte derunder at De ikke hadde fått tid og leilighet til helt å gjennomføre det program De som redaktør av Dagbladet hadde satt Dem. Dette gjaldt også den del som omfattet den forretningsmessige del av driften. Det som foreligger er for det første at stillingen som disponent for tiden ikke er ledig.”*⁸⁰

Har Røgeberg nok engang forsøkt å komme tilbake til avisen som han forlot? Skal han samarbeide med Skavlan igjen, når han ikke ville være nyhetsredaktør under ham? Nei, det ser ut til at Røgeberg prøver seg mot avisens styreformann, denne gang i retning av å ta over en gang til – men på andre premisser – der det politiske ikke tillegges vekt. Det ser ut til at han vil ha en stilling som peker mer i retning av en enleder-stilling, altså det vi i dag kjenner til som en kombinasjon av administrerende direktør og sjefredaktør (jfr. dagens modell for eksempel i Dagens Næringsliv der Amund Djuve innehar begge disse posisjonene). Sundt skriver videre i sitt svar:

*”Det neste er at De bare er villig til å inntre i stillingen som disponent under forutsetning av at stillingen blir forenet med en administrerende stilling også i redaksjonen.”*⁸¹

Her ser det ut til at Røgeberg har foreslått en stilling over redaktør Larsen og redaksjonssekretær Axel Kielland – mellom altså Skavlan og de to andre. Men ville han dit igjen? Nei, det ser ikke slik ut:

*”Jeg forstår Deres brev slik, at det visstnok også vil være en forutsetning fra Deres side, at Skavlan gikk ut av Dagbladets redaksjon. Jeg har nok i sin tid hørt Skavlan nevnt som chef for Kringkastingen når denne gikk over til statsdrift, men det foreligger ingenting som har gitt meg tro eller rett til å frykte at Skavlan vil foretrekke denne stilling”.*⁸²

Sundt avfeier med andre ord Røgeberg. Men bare det at saken diskuteres, betyr det at Dagbladets styre nok en gang har sett seg lei av Skavlans måte å drive Dagbladet på? Ingen kilder peker i denne retningen, men Sundt sier videre i brevet at det neppe vil komme på tale å bytte Skavlan ut med Røgeberg en gang til – så der går toget for Røgeberg. I stedet peker Dagbladets styreformann Stortingsmedarbeider Chr. A. R Christensen – med en *politisk begrunnelse*:

*”Skavlan er jo Dagbladets chefredaktør og politiske redaktør. Verken Gunnar Larsen eller Axel Kielland er politiske journalister. Skulde det skje noen oprykning i Skavlans stilling i Dagbladet innenfor det nuværende personalet måtte hans etterfølger bli Christensen. Herr Christensen har efter min mening mange forutsetninger for å kunne bli Dagbladets politiske redaktør, men det vil kanskje være dem som mener han ennå ikke har den pondus som bare erhverves ved alderen. Han har jo den utmerkede egenskap å være en ung mann”.*⁸³

Noen hadde allerede nå altså sett potensialet i Christensen, som fra 1945 skulle bli den nystartede Verdens Gangs første redaktør. Og det ser også ut til at det politiske her tillegges vekt: For å bli sjefredaktør i Dagbladet kreves også det riktige politiske ståsted og gangsyn, noe Sundt påpeker at Christensen innehar.

Med dette brevet fra Sundt kan det se ut som om en siste åpning for Røgeberg mot Dagbladet lukkes, selv om Sundt avslutter med at han har orientert aksjonær og styrmedlem Halvdan Petterøe om saken – kanskje bare rene høflighetsfraser:

”Jeg forsto herr Petterøe slik at han var enig i at slik stillingen er i dag er den ikke moden for løsning av det spørsmål De nevner i Deres brev – så sterkt både Petterøe og jeg ønsker at vi

*kunde utnytte Deres evner, innsikter og arbeidskraft for Dagbladet. Jeg forutsetter at dette brev blir strengt mellom oss. Med hilsen Deres forbundne Trygve Sundt ”.*⁸⁴

Mens Røgeberg fortsetter sin kamp i det lokale avismarkedet i trøndelagslagsfylkene er han i en alder av 49 år i ferd med å bli en skikkelse i norsk presse. I 1934 får han tilbudt en større jobb. Men det er utenfor Venstrepressen, og det er kanskje ikke *comme il faut* på denne tiden å hoppe over til Høyresiden uten videre? I sin redegjørelse til representantskapet i Nidaros da han må gå i 1937 skriver han:

*”Derimot blev jeg i 1934 uten foranledning fra min side tilbudt en utmerket post i et stort blad; før jeg svarte, omtalte jeg saken for hr. Mowinckel. Han henstilte inntrengende til mig ikke å forlate Nidaros”.*⁸⁵

Røgeberg nevner her ikke hvilket ”stort blad” det var snakk om. Men det var Aftenposten i Oslo. Et håndskrevet brev fra Aftenpostens sjefredaktør Johs. Nesse, datert 27. august 1934 bekrefter dette, prosessen må også ha kommet et stykke på vei. Lønn er et blant annet et tema. Nesse ønsker svar på tre ting:

”1. Om du er villig til å overta en stilling som chefsekretær i Aftenposten. Som du vet har denne stilling tidligere vært delt på to mann, i det den er ganske byrdefull. Denne gang blir det den i tilfelle delt således at selve reportasjeledelsen blir skilt ut under en reportasjeforf, mens chefsekretæren øvrige arbeide: avisens utseende, stofvalg m.v blir igjen på en hånd – din.

2. Hvor stor lønn du i tilfelle forlanger.

3. Når du kan tiltræ.

*Som du vil forstå er opplysningene over ikke til privat orientering for mig, men vil bli forelagt direksjonen. Lenger vil de dog i noget tilfelle komme. Beste hilsner Johs Nesse.”*⁸⁶

Hvorfor takker han nei til Aftenposten? Fordi han synes det vanskelig å gå fra Venstrepressen etter så mange år i dennes tjeneste? Eller minner tilbudet for mye om stillingen i Dagbladet? Ønsker Olav Røgeberg rett og slett ikke å være underlagt nok en sjefredaktørs nåde i hovedstaden? Vil han ha makten selv? Selv mener Røgeberg at han hadde lyst på jobben, men at ledende venstrefolk stoppet ham:

”... en utmerket stilling som jeg var bestemt på å ta, og gav så vel formannen i Nidaros styre som Mowinckel underretning derom; begge ba meg fortsette i Nidaros, og spesielt den ene av dem rettet så inntrengende henstillinger til mig, at jeg tilslutt med takk for tilbudet meddelte vedkommende blad at jeg fortsatte her”.⁸⁷

6.4.2 Kuppforsøk mot Dagbladet

I 1934 må Røgeberg ha tenkt større tanker. Han sitter bundet i Nidaros, kommer seg ikke tilbake til Dagbladet, han har takket nei til Aftenposten. Men han gir seg ikke: i 1934 forsøker han også via sin gode kontakt med statsminister Mowinckel å organisere et kupp rettet mot Dagbladet. Han har tenkt tanken tidligere i et brev til Even Evendrud i 1931,⁸⁸ men først nå ser det ut til at det er reelle muligheter for å sette planen i verk. 15. oktober 1934 sender han et brev – hvor han tilbyr seg å organisere noe som kan fjerne hele den sittende ledelsen i Dagbladet, og via oppkjøp av aksjer og politisk velsignelse tilbyr han ikke noe mindre enn å ta over avisen selv. Røgebergs problem er at han ikke har pengene: Forholdet mellom storaksjonæren Halvdan Petterøe og Einar Skavlan skal være dårlig. Petterøe sier ifølge Røgeberg nå seg villig til å la Røgeberg få tak i nødvendige aksjer som skal til for å få majoritet i avisen. Røgeberg henvender seg til Mowinckel:

”Petterøe har erklært at han nu ikke lenger har interesse av å være medeier i Dagbladet og derfor vil selge sine aksjer (...) da han husket at jeg allerede for flere år siden hadde bragt spørsmålet om kjøp på bane for ham, vilde han gi mig en preferanse”.⁸⁹

Tilbudet Røgeberg nå skal ha fått er å kjøpe 600 aksjer med pålydende 75.000 kroner *”efter pari kurs”*. Petterøe har gjort Røgeberg oppmerksom på at Mowinckel sitter på 200 aksjer selv, og har gitt Røgeberg tillatelse til å ta dette opp med Mowinckel. Noe han også gjør:

”I denne forbindelse nevnte han at De har 200 aksjer i bladet, og at disse 200 i tillegg til de ca. 600 han har vilde være fullt tilstrekkelig til å gjennomføre hva som helst denne gruppe måtte ønske. Riktignok er det i alt 3200 aksjer, men jeg er enig med ham i at denne gruppe på 800, kanskje 900 aksjer vilde å ha makten i bladet, i det aksjene for øvrig er spredt på en masse hender som ikke kan forutsettes å ha noen interesse for organisert optreden”.⁹⁰

Røgeberg legger ingenting i mellom, og ber om garanti for et lån fra Mowinckel:

”Når jeg tar mig den frihet å forebringe denne sak for statsministeren, er det for å forespørre om De tror det er noen som helst mulighet for å få, la mig si 10 venstremenn til enten å gå sammen om å overta Petterøes aksjer eller garantere for mig for et lån med aksjene som depositum, til deres overtagelse. Min tanke er i så fall å kjøpe Petterøes interesser og overta Dagbladets redaksjon med Urdal som politisk redaktør”.⁹¹

Det ser ut til at Røgeberg, i nok et forsøk på å komme i posisjon i Dagbladet, sukrer pillen overfor Mowinckel: Urdal skal bli politisk redaktør – og Urdal er på dette tidspunkt venstres mann i Nidaros, som politisk redaktør – og er helt på linje med Mowinckel politisk. Han utfordrer Mowinckel på det faktum at Dagbladets politiske linje i 30-årene har blitt en rød klut for partiet. Røgeberg skriver:

”Blev en slik plan realisert, vilde altså venstre for maksimum 80.000 kroner å skaffe sig makten over Dagbladet og derved få et rent venstreblad i Oslo i tilslutning til Norges Venstrelags politikk (...) Jeg tror det i det hele er gode chanser nu for at Dagbladet virkelig kan bli en god forretning, spesielt hvis den utfordrende politikk og dets utfordrende skrivemåte også ellers blev endret”.⁹²

Hva mener statsminister Mowinckel om fremstøtet? Han liker forslaget dårlig. Han svarer en drøy uke senere. Brevet er på tre sider, mest diskusjon om nasjonal politikk – men han starter svarbrevet med noen få setninger om kuppforsøket:

”Deres brev av 15.oktober har jeg i disse travle dager ikke fått tid til å besvare. Og det er egentlig ikke min hensikt å gi noget egentlig svar i dag. Jeg vil bare foreløbig si at jeg tror det blir vanskelig nok å skaffe de nödvendige penger, og jeg vil også tilføie at hele fremgangsmåten ikke virker helt tiltalende på mig.”⁹³

Røgeberg mislykkes igjen. I de siste årene frem til han går i 1937 er det åpenbart at han vil vekk. Den tidligere så kjente fotballspilleren Jørgen Juve, deltaker på bronselaget i fotball i 1936 og Dagbladets-journalist, er nå gått over i et engasjementsforhold i Rolf Thommessens avis Tiden Tegn. I årene 1935 og 1936 brevveksler Juve og Røgeberg en del. Juve har lyst til å starte en ny idrettsavis og skriver allerede i juli 1935 til Røgeberg for å be om råd.⁹⁴ Juve vil vekk fra Tiden Tegn. Han mener eierfamilien Thommessen er i ferd med å ødelegge avisen:

”...Bedrøvelig å se hvorledes avisens egen sjef uten lederegneskaper kjører et presumptivt godt foretagende i grøften (...) det er oplagt at avisen en dag må kvitte sig med Thommessen om den skal leve videre”.⁹⁵

Et halvt år etter, i januar, skriver Juve igjen til Røgeberg, og gjentar kritikken i enda sterke ordelag, og i tillegg spør Juve – uten mandat fra noen – om Røgeberg kan være interessert i å overta som redaktør i Tidens Tegn, ja kanskje også kjøpe hele avisen?

”Kan det tenkes at De er interessert i Tidens Tegn således at De, hvis kapital kunde reises, vilde kjøpe avisen?”⁹⁶

Røgeberg er rask på labben og svarer Juve allerede dagen etter. Nok en gang lefler han med en rekke tanker om både det ene og det andre:

”Når De direkte spør mig om jeg kunde å tenke mig om jeg kunde tenkes å interessere mig for Tidens Tegn hvis forandring skal skje, vil jeg ikke legge skjul på at svaret må bli bekreftende”.⁹⁷

Hvorvidt Juve bare spør seg frem privat eller om han er fordekt sendebud for andre krefter rundt maktbasen i Tidens Tegn, vites ikke. Men våren 1936 er det alvorlig trøbbel i Tidens Tegn. Etter fem år med underskudd i 1935⁹⁸ slet avisen kraftig. Røgeberg innrømmer at han beundrer avisen, men han nevner ingenting om avisens politiske ståsted på denne tiden, som nok har beveget seg langt ut til høyre for Venstre. Nei, Røgeberg er mer opptatt av hvordan eventuelt kan blåse liv i avisen igjen:

”Jeg har alltid trodd, og tror fremdeles at det kunde gjøres en del mer ut av bladet enn nu, ikke fordi ikke er godt laget – jeg beundrer T.T som det i mange måter ypperligste blad i landet – men det er felter som absolutt ikke bearbeides, felter som er betydningsfulle for en avis i dag, og som forövrig ingen annen jager på”.⁹⁹

I brevet til Juve flytter Røgeberg fokus vekk fra Tidens Tegn og over på et annet prosjekt han har tenkt på en stund: En ren søndagsavis. Han forteller at han har fulgt med en del i det nordiske bladmarkedet en stund, samt engelske søndagsaviser. Han har:

”...i noen tid syslet med visse planer om en ukeavis i Oslo, et blad på 16 sider almindelig avisformat som skulde trykkes lørdag eftermiddag, hete Søndagsavisen og bringe stoff som de andre aviser ellers ikke bringer, og som derfor skulde kunne fremtre som en nyhetsavis. Den skulde i allefall først distribueres søndag morgen, forhåpentlig i stort opplag.”¹⁰⁰

Men, som alltid: Røgeberg har ikke finansiering til sine prosjekter. Han beklager seg ovenfor Juve:

”Ved et eiendommelig tilfelle holdt jeg nettopp i natt på med budgett for et slikt blad, som jeg tror å skulde bli en fin forretning, hvis jeg bare hadde den nødvendige kapital til starten. Når jeg er inne på en slik plan, er det fordi jeg gjerne vil ha noe som er mitt eget, og dernæst fordi de større forhold i Oslo naturligvis kan lokke, og fordi Östlandet drar. Skulde det imidlertid å bli en anledning som den De nevner, vilde jeg naturligvis foretrekke det, men det store spørsmål blir naturligvis da pengene. Og jeg er en fattig mann.”¹⁰¹

Ennå skulle det gå to år før Thommessen-familien kastet kortene i Tidens Tegn 15.juli 1938.¹⁰² Så lenge hadde ikke ”en fattig mann” tid til å vente. Men han gir seg ikke. I flere brev mellom Røgeberg og hans sønn Arne Røgeberg utover i 1936 er det tydelig at situasjonen med å oppholde seg i Nidaros begynner å føles desperat for Olav Røgeberg. Sønnen Arne jobber i NTBs bildeavdeling og oppdaterer jevnlig sin far som sitter i NTBs styre om interne forhold i Oslo. Arne er tydeligvis oppdatert på mange av farens planer. I et brev fra sønn til far i juli 1936 oppdateres faren om hvilke små og mellomstore aviser som kunne tenkes å være til salgs på Östlandet. Arne har truffet på redaktøren i Ullern Avis:

”Han oplyste at avisen nu hadde øket sine inntekter yttligere og han kunde nå ikke selge den under 11.000. Hvis jeg da ikke var Liebhaver, sa han, så kunde jeg få den. Han vilde nemlig ikke selge den til hvem som helst. Det var jo for så vidt smigrende”¹⁰³

Og slik fortsetter Arne gjennom brevet. Han nevner avisen ”Vort Vel”, han orienterer om at Juve har gitt opp sin idrettsavis etter at ”Norsk Idrett” har slått seg kraftig opp. Kunne Varden være noe?

”For kjøp av et så sikkert fortagende, tror jeg ikke det kan være så vanskelig å skaffe penger”.

Og sist men ikke minst:

”Hvis det var mulig å få Petterøe interessert, skulde det være en mulighet for å få ”Søndagsavisen” realisert?”

Olav Røgeberg begynner for alvor å møte veggen i norsk dagspresse. Noen dager tidligere i juni har han forhørt seg med Johs. Nesse i Aftenposten hvorvidt trykkeriet der har muligheter til å trykke en egen middagsavis. Svaret han får fra Nesse er nedslående:

*”Det er dessverre ikke så at vi med Aftenpostens maskineri vil kunne utgi en helt selvstendig avis (middagsavis). (...) I virkeligheten går hele det tekniske materiell for höispenning her”.*¹⁰⁴

Skal Aftenposten få det til må det anskaffes nye settemaskiner og et ekstra trykkverk på rotasjonspressen. Oppsigelsen i Nidaros nærmer seg. 31. oktober blir han bedt om å gå. Han har seks måneders oppsigelsestid. Midt i oppsigelsestiden, på nyåret 1937, skriver han en lengre redegjørelse til Venstres generalsekretær og sekretær i venstres presselag Even Evendrud – som han for øvrig har pleiet tett kontakt med de siste årene:

*”Kjære Evendrud. Alle tråder i Venstres arbeide i organisasjonen og pressen samles hos Dem og intet skjer på disse områder uten at De er orientert (...) I Deres dobbelte egenskap av venstres generalsekretær og sekretær i venstres presselag tillater jeg mig derfor denne henvendelse, i det jeg ber om at De vil benytte den på den måte De finner riktig i partiets, venstrepressens og dens journalisters interesse; selv kan jeg tenke mig det vil ligge nær for dem som sekretær i presselaget å orientere våre felles kollegaer om hvordan et stort blad finner det riktig å behandle to av sine funksjonærer: Efter henholdsvis 16 og 14 års arbeide i bladets tjeneste blir de uten videre satt på bar bakke”*¹⁰⁵

Bar bakke, ja. Røgeberg har ikke lykket med noen av sine planer siden han måtte forlate Dagbladet i 1930. Uansett hvor mange han har hatt, uansett hvor mange som har spurt ham om å ta ulike jobber: Han har ikke jobb å gå til om tre måneder. Han må handle raskt, og han nekter å gi opp planen om en ukentlig søndagsavis. Hvem kan hjelpe ham?

6.5 Gyldendal (1937-1959): Alle kvinners mann

I slutten av mars, bare uker før han blir arbeidsledig oppsøker han Harald Grieg, den mektige Gyldendalsjefen som kjøpte forlaget hjem fra danskene i 1925. Han vil diskutere planene om søndagsavisen. Hvorfor Grieg og forlagsbransjen? Kanskje har Røgeberg innsett at alle andre utveier har låst seg – og kanskje kommer han på at Grieg selv også er gammel journalist. Grieg rakk før han ble forlagssjef i 1921 å få med seg verdifulle år som journalist i Tidens Tegn, med fast ansettelse fra 1917 – samme år som Rolf Thommessen tok over som sjef etter faren. Hele studietiden finansierte han ved å jobbe ekstravakter i Tidens Tegn og som Oslo-korrespondent for Morgenavisen.¹⁰⁶ Grieg er også filolog med hovedfag i historie – og hovedoppgaven ” *Den bergenske pressen i det attende aarhundrede* ” fra 1917.¹⁰⁷ En uke etter møtet på Griegs kontor sender Røgeberg over sin plan for en slik avis. Han skriver et håndskrevet følgenotat til Grieg:

*”Jeg tillater mig at oversende en utredning i store trekk av den plan om en søndagsavis som de var så vennlig å la mig få forelegge for Dem i konferanse på Deres ktr. for en uke siden. Som jeg nevnte, antar jeg en driftskapital på 75.000 kroner vil være fullt tilstrekkelig, er forøvrig ikke utelukket at 50.000 også kan være nok. Samtidig sendes separat noen eksemplarer av engelske søndagsaviser som omtales i utredningen. En norsk søndagsavis vil kunne låne gode ideer både hva stoffutvalg og utstyr angår uten å bli noen direkte efterligning”.*¹⁰⁸

6.5.1 På vei mot noe nytt - masterplanen

Hvordan reagerer Grieg? Hva skal Gyldendal med en søndagsavis? Han synes vel ikke noe om å bli avisutgiver, men Grieg hadde i flere år hatt ideen til å gi ut et eget blad for kvinner. Allerede under styremøte 19. mars 1931 lanserer Grieg ideen om et eget ukeblad for kvinner.¹⁰⁹ Han får beskjed om å utrede en plan, men kommer ikke i gang. Grieg har sett at Bonnier i Sverige har hatt suksess etter at de kjøpte Sveriges eldste og største tidsskriftforlag Åhlén & Åkerlund i 1929. Dette forlaget har flere bladtitler i porteføljen, blant annet ”Husmodern” som kom i gang allerede i 1917. Dette bladet ble startet av Thora Holm¹¹⁰, og Bonniers prøvde forgjeves å ta opp kampen med dette bladet på 1920-tallet med bladet ”Hemma”. Bonniers lyktes ikke, la ned ”Hemma” og kjøpte til sist opp hele forlaget hvor ”Husmodern” fulgte med. I 1931 hadde dette bladet et opplag i Sverige på 131.000. Bladets sjefredaktør var hele veien – fra 1924 til 1951 en og samme kvinne, Ebba Theorin-Kolare. Hun sluttet da opplaget var 227.000 per uke. En undersøkelse fra 1945 viste at hver femte

svenske kvinne leste bladet, og bladet var et av de aller mest lønnsomme for Bonniers bladdivisjon i mange, mange år.¹¹¹

Hvorfor har ikke Grieg gjort noe før? I 1931 hadde Grieg nettopp gjort opp restgjelden etter hjemkjøpet av forlaget fra danskene i 1925¹¹², og forlaget hadde strengt tatt ingen erfaring med å være et bladforlag. I 1934 overtok likevel forlaget månedstidsskriftet "Hus og have" fra en tidligere Aschehoug-redaktør som hadde startet bladet. Grieg trenger tydeligvis tid og nok kapital for å kunne gå i styret med en endelig plan om noe større. Men hvem skal lage den detaljerte planen?

Tre år senere kommer altså den snart arbeidsledige Olav Røgeberg med sin plan om søndagsavis. Grieg må etter møtet ha sett noe han kunne ha bruk for: En som kunne realisere og iverksette hans gamle tanker om et blad for kvinner.

Det foreligger ingen skriftlig korrespondanse fra Grieg til Røgeberg i arkivet, men allerede 2. mai 1937 får Grieg et seks siders notat i retur fra Røgeberg. Det er skrevet av Olav Røgeberg, og inneholder ingenting om søndagsavis, men tvert i mot er det en grovskisse av hvordan et ukeblad for kvinner "*bør redigeres i store trekk*".¹¹³

Samme måned godtar styret i Gyldendal at Grieg ansetter Røgeberg "*med henblikk på det blad som forlaget har under overveielse å starte*".¹¹⁴

Notatet fra Røgeberg skisser i sin helhet opp hvordan bladet bør redigeres, se ut og fremfor alt en kostnadskalkyle over "*hvilke utgifter der må regnes med til redaksjon og forretningsavdeling*".¹¹⁵

Røgeberg mener at:

"oppgaven er å fremstille et blad til underholdning og til belæring på de områder som interesserer særlig den unge kvinne og yngre kvinne. Uten å se bort fra hvad der kan interessere også andre befolkningslag, må ved stoffvalg og fremstillingsform hensynet til mellomklassen og den bedrestillede arbeiderklasse være det avgjørende, dette for at bladet kan ha et størst mulig felt å arbeide på forretningsmessig".¹¹⁶

Røgeberg påpeker at det allerede finnes publikasjoner som dekker andre deler av markedet, og analyserer seg frem til hva slags stoff det nye bladet må ha. I kalkylegrunnlaget sammenlikner han *Husmodern*, *Allers* og *Hjemmet* og ser på formater, kostnader og hva som kan gjøres teknisk for å øke overskuddet mest mulig. Etter å ha hensyntatt politiske eiere som avismann gjennom et helt liv, slipper Røgeberg seg nå helt løs i hvordan han mener bladet

skal redigeres. Det er ikke annet markedsmessige begrunnelser som ligger bak det han nå foreslår det nye bladet skal inneholde. Det er fire vesentlige hovedområder – men alt må være aktuelt:

”1. Hus og hjem. 2 Klær og moter. 3. Skjønnhetspleie. 4. Kjærlighet og romantikk. En passende blanding av herav, med tillegg av aktuelt preget stoff fra hjemmenes og kvinnenenes verden i populært skrevne artikler og intervjuer, må utgjøre bladets hovedinnhold. Bladet må være rikt illustrert.”¹¹⁷

Videre går Røgeberg mer detaljert i gjennom de fire punktene. Det er tydelig at her skal spaltene fylles med eksperter som gir gode råd. Innen hus og hjem skal alle ”hjemmets mangfoldige felter” dekket. Egen ”lægemedarbeider” bør hentes inn til å skrive om helse og sykdom, spalte om barn, egen rubrikk med spørsmål fra leserne. Når det gjelder punkt 2 skal det skrives om klær knyttet til årstidens behov, mønster og bilder fra det hjemlige marked – korte notiser om nyheter på markedet – for det vil,

”...formodentlig ha betydning for forbindelsen mellom blad og annonsører og heller ikke vær uten interesse for leserne.”

Når det gjelder skjønnhetspleie bør det være orienterende artikler,

”...som en spørreubrikk beregnet på å yde leseren god service. I det hele må redaksjonen til enhver tid ha for øie den store verdi en best mulig kontakt, helst en rent personlig kontakt, mellom blad og lesekrede; den bidrar ikke alene mektig til å knytte leserne til bladet og få dem til å føle det som sitt fremfor andre, men den øker også dets verdi som annonseorgan. Og dessuten: Jo livligere forbindelsen mellom lesekrede og blad er, jo oftere vil bladet bli omtalt og derav nyte godt av den omkostningsfrie muntlige propaganda”.

På det siste punktet mener han at det må dekket opp med billedstoff fra fasjonable bryllup, illustrert med gruppebilder, det må være filmstoff – innkjøpt fra syndikater i Hollywood. Og sist men ikke minst: Det må innføres en fortsettelsesfortelling – en føljetong. Dette er noe Røgeberg hadde erfaring med fra Nidaros: Han løftet frem igjen Johan Falkbergets ”Bør Børson Jr” nettopp ved dele den opp og trykke den som illustrert serie hver dag i avisen på 1920-tallet.¹¹⁸

Videre vil han ha historier om:

”merkelige livsskjebner, særlig slike hvor kjærlighet og dyktighet spiller inn (den fattige pike og den rike frier, stenografen og sjefen, visergutten som blev millionær o.s.v.).”

Og ikke minst er han opptatt av debatter:

”Min erfaring fra dagspressen går ut på, at diskusjoner interesserer i ganske høi grad”.

Han skisserer videre i rask rekkefølge også at bildestoff fra kongehusene må være av høy prioritet, og midt inne i skissen lanserer han også en ide til enda et blad dersom dette skulle lykkes. Det er nemlig slik at:

”Hvis bladet fremstilles i dyptrykk og følgelig trykkes raskt, vil det kunne bringe også dagsaktuelt billedstoff og i så fall etterhvert utvide det område det arbeider på, eventuelt tjene som utgangspunkt for et aktuelt billedblad på samme forlag”.

Dette siste skulle da også vise seg å bli en realitet et par år senere, da bladet ”Bilder” blir lansert, men det stoppes etter kort tid på grunn av manglende lønnsomhet og krigsutbruddet i Europa.

Videre legger han ved et detaljert regnskap over hva driftsutgiftene vil være. Eksempelvis vil det koste 24.100 kroner å drive forretningsavdelingen det første året, da er ikke oppstartskostnadene medtatt. Han anbefaler også et redaksjonelt samarbeid med ”Husmodern” om stoffutveksling den første tiden, og ikke minst for å knytte til seg medarbeidere der som har erfaring. Han mener også at store deler av innholdet der vil være av interesse i hos norske lesere, og ser således enda en mulighet til fordeler ”i økonomisk henseende.”

6.5.2 Oppstart

Røgebergs detaljerte skisse til Grieg vitner om en redaktør som nå for fullt kaster seg inn i et marked som ikke mange her hjemme ennå har sett og analysert på denne måten. Med utgangspunkt i nyhetsavisens dynamikk skisserer han ut et helt nytt felt, selvfølgelig med god hjelp fra svenske og internasjonale publikasjoner, men ennå har ingen gjort dette så systematisk. Og selv om denne skissen er datert i mai 1937, skal det ennå gå flere måneder før

bladet er på gaten. Her kan jo arbeidet som en gang ble lagt ned for å skaffe Nidaros annonser ha kommet til sin rett, som tidligere nevnt, da han ble kjent med et stort antall ”reklamechefer” i hovedstaden. Det ser ut til at bladet skal treffe i et segment som er i ferd med å åpne seg opp i takt med at folk flest ser ut til å få mer tid til forlystelser og bruk av tid på underholdning. Fra 1937 kom arbeidervernloven, som bl.a. inneholdt en bestemmelse om ni dager lønnet ferie.

Gjennom sommeren og høsten holder Røgeberg og Grieg det gående med å jobbe frem en mer detaljert plan. De studerer kalkyler ved skiftende opplag. Og Grieg søker råd hos Åke Bonnier for å få hans råd om prosjektet.¹¹⁹ De inngår også en avtale slik Røgeberg skisserte allerede i mai: For en avtalt sum kan Gyldendal benytte seg av stoff fra ”Husmodern”. I oktober er det klart for å fremlegges styret, som gir sin tilsutning til prosjektet og vedtar oppstart ved nyttår. Røgeberg blir disponent i bladavdelingen og ansvarlig redaktør. For øvrig består redaksjonen kun av tre medlemmer: Johanna Oftedahl som redaktør, Molla Wahl og Hanna Kirsti-Koch.

6.5.3 På gaten

Alle kvinners blad – eller ”Alle kvinner” som det skal komme til å hete, skal i årene fremover komme til å sette en helt ny standard innen journalistikken. Ifølge Harald Grieg var det Røgeberg som kom med navnet.¹²⁰ I desember 1937 kommer det første nummeret på gaten, først noen dager i forveien, med et prøvenummer. Og det sendes ut materiell til store annonsører, hvor det legges trykk mot en ting: Kvinnen som forbruker. Som det heter i Disponent Røgebergs brev:

*”Hvor ofte har De ikke brutt Deres hjerne når De skulde starte en reklamekampanje henvendt spesielt til kvinnene! De vet fra siste statistikk at det er 1.471.385 av dem i dette landet og at de representerer den største samlede kjøpekraft vi har. Men hvor var bladet, hvis innhold gav Deres annonser den helt riktige lesekrete og de helt riktige omgivelser å virke i? Nu kommer det.”*¹²¹

Videre legges ved en notis fra Aftenpostens aftennummer 9. november 1937 hvor det blant annet står:

”75 prosent av den amerikanske nasjonalformue eies av kvinner. 80 prosent av utbetalingen fra forskjellige livsforsikringsselskap foretas til kvinner. 65 prosent av alle bankkonti åpnes av kvinner. 40 prosent av alle landet eiendommer eies av kvinner. 70 prosent av alt arvegods etter menn eies av kvinner.”¹²²

Hvis dette var i Amerika, hvorfor skulle ikke det samme kunne skje i Norge? Røgeberg sender det første nummeret av bladet ut på gaten med 48 sider og til prisen 35 øre i løssalg. Bladet skal komme hver fjortende dag. Den første utgaven trykkes i 50.000 eksemplarer – kalt prøvenummeret, i salg fra 15.desember, men datert fra 18.desember. Det første offisielle første nummeret er datert 1. januar 1938. Første side består av ett bilde: Det aller første offentlige bildet av prinsessene Ragnhild og Astrid på skolebenken. Mange år senere oppsummerte Røgeberg sine år i Alle kvinner. Om oppstarten skriver han:

”Vi trykte 50.000 eksemplarer av det første nummeret. Vi syntes selv det var et meget høyt tall for et nytt og ukjent blad. Vi tok feil.”¹²³

Bladet blir fort utsolgt. Og forlaget regnet med at de kom til å møte tilbakeslag når nysgjerrigheten roet seg.

”Men her tok vi også feil. Opplaget, kom bortsett fra de første krigsuker i 1940, aldri under 50.000”.¹²⁴

Det ser ut til at Røgeberg og Grieg har funnet veien for det som skal bli en gedigen pengemaskin for Gyldendal. Grieg hadde startet bladet for å støtte oppunder boken, det var i alle fall slik at ordla seg i festtalen under bladets tiårsjubileum i 1947:

”Motivet er ytterst enkelt. Jeg hadde i en del år med en viss engstelse lagt merke til hvorledes publikums leselyst, i en stadig stigende grad også var begynt å ta et tredje løp: ukepressen. Magasinene var på vei til å bli boken en farlig konkurrent. Ut fra den erkjennelse syntes jeg det var riktig å forsøke å kanalisere en del av denne strøm og lede den via forlaget, slik at den om enn indirekte, kunne bli en til nytte og støtte for boken, som jo alltid for Gyldendal må bli hovedsaken.”¹²⁵

6.5.4 Leserkontakt og kampanjejournalistikk

Men ”Alle Kvinner” skulle i årene som kom ikke bare bidra indirekte til å støtte oppunder boken, bladet ble en så stor suksess at aksjonærenes utbytter kunne øke betraktelig i flere tiår fremover.¹²⁶ Selv i oppstartsåret gikk bladet med overskudd. Ifølge Bladavdelingens regnskap for bladet var fortjenesten i 1938 – det første året – 36.691.58 kroner.¹²⁷ Året etter ble fortjenesten 257.188.70. kroner. Fra 1939 ser det ut til bladet traff både lesermarkedet og annonsemarkedet med et voldsomt trykk. Inntektene fra annonsene økte med 50 prosent fra 1938 til 1939. Inntektene fra bladsalg steg med over 100.000 kroner fra 1938 til 1939. Ifølge Røgeberg holdt opplaget seg på 73.000 i 1939, men det sank de første ukene ved krigsutbruddet 1940 og to tre måneder fremover. Opplaget sank til 30.000 i denne perioden, men utover høsten 1940 begynte det å stige, og selv i de vanskelige krigsårene steg det frem til de første papirrasjoneringsene trådte i kraft våren 1942. Da var opplaget 136.000 for nummer 12, som skulle bli det høyeste noterte opplaget før 1945. Da NS beordret stans av bladet fra nummer 31 i 1943 var opplaget 74.200 – etter halvannet år med rasjonerings. Det må ha vært en stor overraskelse for alle involverte at bladet gjennomgikk en så stor suksess allerede fra starten. Kanskje steg selvtilliten i denne lille redaksjonen slik at det etter hvert i alle fall ikke bremses på kreativiteten når det gjaldt markedsmessige tiltak som slo inn redaksjonelt. Til oppstarten i 1939 fikk de låne redaksjonssekretæren fra ”Husmodern” for å komme i gang. Men hva gjorde de for å skaffe seg oppmerksomhet? Aldri hadde vel en norsk publikasjon ettertrykkelig satt i gang en kampanje for å oppnå leserkontakt, slik som Røgeberg beskrev for Grieg var viktig allerede i det første dokumentet fra mai 1937. Kreativiteten blomstret: Gaver til utvalgte lesere ble opprettet på flere nivåer. ”Alle Kvinners fødselsdagskake” ble satt i gang fra 1938 til lesere som fylte runde år. I 1954 hadde denne ordningen gjort at 3664 kaker var sendt ut siden oppstarten. Røgeberg skriver:

*”För krigen ble denne kaken fremtildt av et konditori i Kongsvinger, etter frigjøringen av Halvorsens Conditori i Oslo. Til i dag er det sendt ut 3664 födselsdagskaker som er betalt med 49.280 kroner.”*¹²⁸

En rekke tiltak som Røgeberg kaller ”Sosialt betonte” ble satt i gang. Fra 1939 inviterte bladet ”100 slitte husmödre” til seks dagers ferieopphold på landet. Et sølvbryllupspar ble sendt på bladets regning til København. Alle kvinners brudeutstyr, der bladet betalte alt for utvalgte gifteklare par. Det mangler ikke på noe, og redaksjonen utviklet seg nærmest til et slags

redaksjonelt ”trygdekontor”, ennå var det noen tiår igjen til folketrygden ble etablert – så ordningene var nok populære og for noen heldig utvalgte lesere – nødvendige:

”To gamle søstre i en avstengt bygd på Möre ga vi radioapparat (...) en idealmor ble hedret med 500 kroner. En fattig samisk syerske i Polmak på Finnmarksvidda fikk en moderne symaskin (...) en ung mann og en ung kvinne fikk 500 kroner for utdannelse i sykepleie, til en fattig jente i Troms sendte vi konfirmasjonsutstyr, en giktskyk kone på Toten fikk 500 kroner til sykehusopphold, og en tuberkuløs ung, ugift mor i Troms fikk 200 kroner til klær for gutten sin før hun døde. Til dette kommer så alle gavene i forbindelse med Perlejakten (skjulte perler trykket i bladet, denne forfatters anm), og premiene knyttet til jule- og andre spesialhefter: Sommerdrakter, Junior-Mixer, pikesykler, ur, dukker, kåper, Mix Master, symaksin, vesker, kjöleskap, bussturer, vaskemaskin”¹²⁹

Røgeberg ser ikke ut til å ha hatt noen betenkeligheter mellom det som kan ha vært en ganske salig blanding mellom redaksjonelt stoff og annonser i denne perioden. I dokumentet er det liten eller ingen refleksjon rundt pressetiske tekstreklamespørsmål som dette. Han nevner ingenting om det er bladet selv som betaler for alle gavene, eller om det finansieres via eksterne leverandører. Men alle pengegaver og stipender ser ut til å være bokført som utgifter i regnskapene, i hvert fall for årene 1938 og 1939. I regnskapet øker posten ”Stipendier. Ferieopphold” markant fra 1938 til 1939. Det første året ble det brukt vel 2700 kroner til dette. I 1939 økte det til 11.700 kroner. Men det er intet spor av utgifter til innkjøp av alle de forbruksvarene som han ramser opp, så det er nærliggende å anta at her kan en lang rekke annonsører stilt opp med varer/premier.

Høydepunktet, slik Røgeberg ser det i ettertid, var da bladet fylte 10 år. Bortsett fra at papirrasjoneringen setter en stopper få høyne opplaget i jubileumsnummeret (trykket i 221.000 eksemplarer) er Røgeberg fornøyd med hva leserne får. Det deles ut en lekker modellkjole, en annen får 10.000 kroner til studiereise i Amerika, og en tredje skulle få:

”10 kroner i uken resten av livet. Det forteller noe om interesse saken vakte, at det kom 166.517 kuponger fra leserne som konkurrerte om jubileumsgavene. Det tör nok ha vært de 10 kroner uken som vakte største interesse. Ved loddtrekning, tilfalt gaven en 22-årig frue fra Bergen (...) ALLE KVINNER hadde truffet avtale med Norske Liv om en livrente til vinneren på 520 kroner uken så lenge hun lever. Den kostet oss 15.776. kroner.”¹³⁰

Beløpet tilsvarer i dagens pengeverdi i overkant av 270.000 kroner.¹³¹

Gyldendal får lenge være alene i dette markedet, men i 1953 lanserer Hjemmet ”Alt for Damene”. Førsteutgaven trykkes i 650.000 og deles ut gratis. Som mottrekk er Røgeberg raskt ute med en ny ide, godt støttet av Harald Grieg:

”Jeg foreslo, at vi skulle gi en av de kvinnelige lesere hennes og hennes mulige families årsforbruk etter familiens størrelse, utregnet på grunnlag av oppgaver fra Oslo kommunes statistiske kontor, minimum 8030 kroner, maksimum 21.796. Direktør Grieg fant det glimrende navn gaven ble lansert under: ”Et år uten bekymringer”¹³²

Det ble en enda større suksess enn ved 10-års jubileumet. 258.306 kvinner sendte inn kupongen. Wenche Foss ble hyret inn til å trekke loddet. Den heldige vinner ble Helga Ziegler fra Bergen, med mann og fire barn. Hun fikk 14.372 kroner det påfølgende året.

I det hele tatt florerte det av disse såkalte ”sosialt betonte” aktivitetene, særlig etter krigen.

Rett etter frigjøringen ble det arrangert rene innsamlingsaksjoner til inntekt for kvinner.

Bladet driver noe som kan minne om kampanjejournalistikk innenfor det sosialpolitiske feltet.

Og det er interessant å sammenlikne det med – ja det er vanskelig å finne eksempler før mange år senere – da Verdens Gang – driver politisk kampanjejournalistikk på slutten av 1960-tallet med VGs ”valgtog” under valgene i 1969 og 1971.¹³³ Avisen leide da inn Rolv Wesenlund som representant for ”Vårt Parti” og tok med seg politikere på togtur. Slik skapte VG seg eksklusiv journalistikk. Men der VG satset mange år senere hadde altså Røgeberg og Grieg vært tidlig ute med å sikre seg Wenche Foss.

I ennå mange år fremover skulle Alle Kvinner bidra med så store økonomiske overskudd at hvis det var for å redde utgivelsen av bøker så var målet for lengst oppnådd. Av de samlede overskudd for Gyldendal kom nesten alt utelukkende fra bladvirksomheten i forlaget.¹³⁴ Og Aksjonærene fikk sin del av kaken. I 1950 var utbyttet 10 prosent, ti år senere var det hevet til 20 prosent. Høydepunktet opplagsmessig ble nådd i 1953, med 300.000 eksemplarer i gjennomsnitt for hvert nummer. Året etter går bladet fra utgivelse hver fjortende dag til hver uke og da ”synker” det til 236.000 per utgave, men samtidig oppheves papirrasjoneringsen og bladet øker likevel sitt totale volum.¹³⁵

6.5.5 Den gamle mannen og bladet

Olav Røgeberg begynner etter hvert å bli en eldre mann. I 1954, når han skriver sine betraktninger om Alle Kvinner gjennom snart 19 år, er han i sitt 69 år. Men han holder det ennå gående for fullt i bladavdelingen. Med erfaringen fra Alle Kvinner ønsker Grieg å satse på et nytt blad, for ytterligere å styrke forlaget. I 1956 blåser han liv i en relanseringsplan for bladet Bilder som gikk inn etter krigen på grunn av papirrasjoneringen.¹³⁶

Han tar det opp i styret høsten 1956, men planen blir ikke vedtatt før i februar 1959, Grieg finner en tidligere journalist og forlagsmann, Yngve Woxholt, til å lede arbeidet med å starte bladet. Han er også utpekt til å ta over etter Røgeberg i Alle Kvinner når Røgeberg finner det for godt til å gå av med pensjon. Røgeberg er nå 74 år gammel og fortsatt i full jobb. Som formann i Norsk Ukepresse skaffer Røgeberg tilgang til rask distribusjon av bladet. Men bare et par måneder før lansering av bladet dør Røgeberg i København.

Senere skulle det vise seg at bladet ble en gedigen fiasko, som ble stanset etter bare 34 utgaver i mai 1960.

Hvor stor betydning hadde Røgeberg for suksessen i Alle Kvinner? Han driftet bladet i 22 år, sjøsatte det og i det hele tatt holdt han tømmene helt frem til sin død. Åpenbart hadde bladet hatt stor betydning også for forlagets totale økonomi gjennom et kvart århundre. Ikke før etter 1970 gikk det for alvor nedover med bladet, og i 1972 døde også Harald Grieg selv. I 1974 ble bladet overdratt til Nordisk Forlag med Bonnier som majoritetseier. Siden gikk det inn.

I sin selvbiografi *”En forleggers Erindringer”*¹³⁷ har ikke Harald Grieg nevnt Røgeberg en eneste gang. Han er ikke engang ført opp i navnerregisteret. Under talen til 10-årsjubileet i 1947 tar Grieg stort sett æren for hele Alle Kvinner-prosjektet selv. Hans seks sider lange tale inneholder et par små referanser og til slutt en skål for Røgeberg og ”fru Oftedal”. Og Grieg så nok også på dette som sitt og ingen andres verk. Det ble aldri Olav Røgebergs. Som Nils Kåre Jacobsen skriver i sin biografi om Harald Grieg, ble hans enke svært opprørt da bladet ble solgt i 1974:

*”Harald måtte ha snudd seg i graven. Bladavdelingen var kronjuvelen i Griegs imperium og skapt av ham selv. Med Alle Kvinner i spissen hadde bladavdelingen vært like viktig for Gyldendal som oljen er det for Norge”.*¹³⁸

7. Røgeberg og politikken

”Ingen går inn i en ledende stilling i et blad uten å være enig i disse hovedlinjer, ingen høyremann tar stilling som redaktør eller politisk medarbeider i et venstre-, et arbeiderparti- eller kommunistblad, ingen arbeiderpartimann tar tilsvarende stilling i noen av de andre partiers aviser”.

Olav Røgeberg, forelesning om pressen under et kurs for lærere i 1947.¹³⁹

7.1 Utgangspunktet: Fra Høyre mot Venstre.

I perioden etter krigen holder Røgeberg jevnlig foredrag og forelesninger flere steder. I NRK, på flere lærer- og journalistkurs, og for andre pressefolk – gjerne under konferanser. Med det innledende sitatet er det interessant å rett blikket bakover i Røgebergs karriere med blick mot det politiske. Fra han startet i Nidaros i 1919 til han ble sagt opp i 1936 var han lojal mot venstrepressen. Kanskje var det med dette i bakhodet at han vegret seg for å ta jobben han ble tilbudt av Johs. Nesse i Aftenposten i 1934? Det er ikke sikkert: Røgeberg hadde jo før han begynte i Nidaros arbeidet i Buskeruds Blad – som jo nettopp var en konservativ Høyreavis. I Buskerud var det Buskerud Amtstidende som var venstreavis, og som først ble redigert av Per Sivle i begynnelsen av 1880-åra, før Kr. August Retvedt tok over etter ham fra 1. mai 1886.¹⁴⁰ Lars Rakneruds Buskerud Blad var altså et Høyreblad da Røgeberg startet sin karriere i avisen. Men under Rakneruds ledelse av Buskerud Blad utviklet avisen seg likevel i starten som en kritisk røst mot Høyres lokale ledelse i Buskerud. I en artikkel i forbindelse med at det i 1949 var 100 år siden Lars Raknerud ble født, skrev Røgeberg en større jubileumsartikkel om sin gamle redaktør.¹⁴¹ Her skriver han at Raknerud egentlig nok var radikal i høyrekretser:

”En uttalelse av Raknerud på et større lærermøte i Solør ble i 1884 trukket frem av Buskerud Amtstidende, hvor en innsender gjenga noen ord av ham om at ”enhver selvhjulpen mann burde ha stemmerett”. På grunn av denne og lignende uttalelser ansåes Raknerud av mange den gang for å være ”ytterligående radikaler”. ”¹⁴²

I Raknerud kan den senere venstrepressemannen og redaktøren Røgeberg ha sett noe som han senere også skulle kjenne igjen i Einar Skavlans *politiske* ledelse av Dagbladet på 1920-tallet.

Der Dagbladet ofte talte Venstres ledelse ”midt i mot”, og fungerte som et mer radikalt korrektiv til partiledelsen, er det til sammenlikning fristende å trekke en parallell til Raknerud og hans holdning til Høyre. Tolkningen står utelukkende for denne forfatters av regning: Rakneruds metode i den politiske journalistikken i Buskerud Blad har parallelle trekk til Dagbladet i 1920-årene, da partiledelsen ofte fikk korrektiver fra avisens redaksjonsledelse ved Einar Skavlan på lederplass i viktige samfunnsspørsmål. Men det viktigste, mener Røgeberg – ifølge jubileumsartikkelen fra 1949 – er at Raknerud hadde en evne til å treffe et folkelig publikum:

”Buskerud Blad henvendte seg til – en folkelig tone som ellers var lite kjent fra unionstidens høyreaviser, men visselig ikke virkningsløs overfor den lesekrets Raknerud fortrinnsvis søkte. Det var nok en og annen innen partiet som ønsket hans artikler annerledes, og Bernhard Kjekstad i Røyken, i sin tid en av Høyres ledere i Buskerud, ga engang uttrykk for det.

- Slikt har du ingen forstand på Bernhard, svarte Raknerud,

- Jeg skriver ikke for deg og andre storkarer som leser Morgenbladet, jeg skriver for dem som ikke har råd til å ha andre aviser enn Busken!

Dem kjente Raknerud, og nettopp hans kjennskap til de brede befolkningslag og hans evne til å få dem i tale var en av hemmelighetene ved den suksess han i så rikt mål hadde som redaktør.” ¹⁴³

Røgeberg jobbet tolv år i den ”folkelige” Høyreavisen før han skiftet til Nidaros. Å si at Røgeberg fremstår som et politisk menneske er nok en for sterk påstand med utgangspunkt i dette. Men med Rakneruds tilsynelatende radikale ståsted i Høyre, og med dette menes ikke nåtidens koloritt av ordet som noe ytterst til Høyre, men heller etter datidens parametre – altså mer mot sentrum – i grenseland mellom Høyre og Venstre.

Som redaktør av Nidaros var Røgeberg medlem av Trondheim venstrelag. Når han sluttet i jobben meldte han seg altså ut av venstrelaget fra 1937.¹⁴⁴ Det kan se ut til at Røgeberg har hatt et svært pragmatisk forhold til at avisene er eid av politiske partier. Men han har i tiden frem til han begynte i ”Alle Kvinners blad” måttet forholde seg til de politiske partienes reelle og andre steder mer symbolske eierskap i den norske pressefloraen – og som redaksjonell leder i hovedsak innen Venstrepressen. Var det noe med Venstrepressen som eventuelt skilte seg ut fra Arbeiderpressen, Høyrepressen og Bondepressen? Var det annerledes å virke innen rammene her enn i tre andre hovedstrukturene som andre norske aviser virket under på denne tiden?

7.2 I spenn mellom struktur og funksjon: Røgeberg og partipressen.

Forsøksvis en liten begrepsavklaring før en slik diskusjon kan starte: Med politikk i denne sammenheng mener jeg ”partipresse” og da er det viktig å avgrense. Henrik G. Bastiansen har i sin bok om partipressen i Norge fra 1945-2000 (Bastiansen, 2009) oppsummert en del litteratur fra feltet som beskriver fenomenet ”partipresse” (Ibid: 15-16). Han trekker frem Per Overreins hovedoppgave i statsvitenskap fra 2005.¹⁴⁵ Bastiansen diskuterer Overreins begreper *funksjonell* og *strukturell* og disse begrepene tilnærming til partipressebegrepet:

*”Den strukturelle definisjonen vektlegger de formelle bånd mellom presse og parti: eierforhold, redaktørens forhold til partiet, og partiorganisasjonens forhold til avisen. Den funksjonelle definisjonen plasserer derimot avisene etter deres politiske innhold”.*¹⁴⁶

Bastiansen velger i sin diskusjon ikke å vektlegge verken den ene eller den andre definisjonen i sitt arbeide, men velger å se det hele ut i fra et mer nyansert perspektiv. Hver avisgruppe hadde et felles bakenforliggende tanke, og det var å påvirke opinionen (Bastiansen, 2009:16). Videre skriver han at selv om organiseringen innen de ulike politiske grupperingene var forskjellige hadde de et overordnet mål om å påvirke leserne strategisk. Det er innenfor disse fire grupperingene han derfor velger å bruke definisjonen ”partipressen” om fenomenet. Når jeg beveger meg inn i Røgebergs posisjon i feltet mellom marked og politikk, vil det i hovedsak dreie seg rundt hans strukturelle og funksjonelle rolle i *avisene* han arbeidet under. Å gå detaljert inn i denne problematiseringen innenfor hans funksjoner som styremedlem i NTB og senere også hans virke i det utelukkende kommersielle ”Alle Kvinners blad” vil sprengte denne oppgavens rammer, og også i noen grad kunne ligge utenfor det som er relevant. For Alle Kvinners del kan det være like interessant å diskutere om bladets fremgang kan ha skyldtes at det nettopp – fordi bladet lå utenfor spenningsfeltet mellom marked og politikk – bidro til suksessen. For Alle Kvinners del eksisterte ingen overordnet motstand langs en slik akse. Markedets lov var gjeldende – med noen få unntak (eksempelvis la papirrasjoneringsen etter krigen en sannsynlig demper på opplagsveksten – dette var jo politisk besluttet). NTB var organisert som et felleseid uavhengig *nøytralt nyhetsbyrå* – en sammenslutning av folk fra alle politiske leire. I styret satt folk fra alle politiske partier og aviser. Foruten Røgeberg selv, satt Arbeiderpartiets Martin Tranmæl og Høyres C. J Hambro i NTBS styre i perioder.

I løpet av Røgebergs karriere som aktiv i dagspressen, altså perioden 1907-1937, er det i Røgebergs private arkiv få betraktninger av politisk karakter. Når han kommer innom det

politiske er det mer som en kritisk røst på det strukturelle planet mer enn på det funksjonelle. Altså bidrar han oftest til en diskusjon om hvordan det politiske *strukturerer* avisdrift – eller hvordan det politiske legger begrensninger og ikke er i stand til å strukturere tilstrekkelig – innenfor de avisene han jobber i. Sjelden eller aldri kommenterer han *funksjonen* – det politiske innholdet i avisene. Foruten Røgebergs eget etterlatte arkiv finnes en del litteratur som kan bidra til å belyse hans bevegelser i perioden 1907-37. Venstrehistoriker Leiv Mjeldheim har i Hans Fredrik Dahls (red.): ”Utskjelt og utsolgt – Dagbladet gjennom 125 år” (Aschehoug 1993), beskrevet Dagbladets forhold til partiet Venstre. I en bok Mjeldheim har skrevet senere – ”*Den gylne mellomvegen – tema frå Venstres historie 1905-1940*” (Mjeldheim, 2006) bidrar Mjeldheim flere steder til indirekte utdypning over pressestrukturen i Norge på denne tiden. Når Røgeberg inntreier i Venstre-avisen Nidaros i 1919, kommer han fra et rikt Høyreblad i Buskerud til en fattig Venstreavis i Trøndelag. Og hele veien til han forlater Nidaros for siste gang i 1937 skal hans karriere være dypt forankret i det faktum at venstrebevegelsen står langt svakere økonomisk enn Arbeiderpartiet og Høyre¹⁴⁷ – og derav står også venstrepressen dårligere stilt enn både Arbeiderpressen og Høyrepressen. Der de to sistnevnte partier jobber systematisk og målrettet, har venstrepressen kun en mann som ivaretar leddet mellom avisene og partiet: partiets generalsekretær Even Evendrud. Dette understøttes også i kapitelet ”*Partipressen konsolideres*” i Norsk Presses Historie 1660-2010 – Presse Parti og publikum 1880-1945 (Rune Ottosen, red., 2010).¹⁴⁸ Mens avismarkedet ekspanderer i årene fra 1900, stiger antall avistitler med Arbeiderpartitilknytning i samme takt som venstreavisene blir mindre slagkraftige.

Røgeberg kommer inn som pressemann i en politisk bevegelse som ikke har tilstrekkelig sterk økonomisk styrke til å *strukturere* sine presseorganer med økonomisk kapital og derav ikke er særlig organisert. Med Overreins begrepsapparat kan en si at i forhold til det *strukturelle* står venstrepressen langt svakere. Dette vil igjen på virke det *funksjonelle*, i den grad dårligere struktur, som eksempelvis svak økonomi, vil påvirke innhold (og distribusjon) i en avis sett over en viss tidsperiode.

I sitt virke som redaksjonell leder i venstrepressen har Røgeberg stor frihet. Kanskje er det den desentraliserte strukturen i venstrepressen¹⁴⁹ som bidrar til å utvikle Røgeberg mot en mer ”faglig” og profesjonsorientert retning? Han bidrar som tidligere beskrevet til flere nyvinninger fra 1919 til 1937 i spenningsfeltet mellom politikk og marked. Og der han ikke har økonomisk ramme for å utvikle noe nytt, lærer han seg noe annet nyttig som skal komme godt med: Han forholder seg til avisdrift som en forretning drevet etter bedriftsøkonomiske prinsipper. Kanskje er det venstrepressens svakere strukturelle bindinger som gjør at de

funksjonelle bindingene blir løsere og dermed bidrar ikke bare til svakere innhold, men også fremtvinger flere rasjonelle beslutninger som til syvende og sist igjen også presser frem et mer profesjonelt syn på journalistikk som metode og forretningside? Ser vi her konturene av det Pierre Bordieu kaller journalistikkfeltets *strukturelle tvang*, (Bordieu, 1998:96) som jeg var innom i kapitel 2? I mange av sine foredrag og artikler på sine eldre dager er Røgeberg gjentatte ganger innom problemstillinger rundt sine samtidige redaktørers manglende evne til å se på aviser som forretningsforetak. I et foredrag som senere ble trykket som en pamflett forfattet av Røgeberg og utgitt av Oslo-avisenes forening julen 1951, diskuterer han forholdet mellom redaktørers forhold til politikk, økonomistyring og litteratur:¹⁵⁰

I hine år spilte den forretningsmessige side av avisdriften en helt underordnet rolle, politikken dominerte ganske og aldeles. Forholdet var noe annerledes i Aftenposten, bare unntagelsen bekrefter regelen, og så tidlig som i 1894 skrev Aftenposten en artikkel om "publikum og avisen" at "nyhetene i en avis er det publikum først av alt søker, og nyhetsavdelingen blir mer og mer den der krever det mest omfattende arbeid i bladene".¹⁵¹

Så går Røgeberg over i kraftig skyts mot Ragnar Vold i Dagbladet, som i 1949 hadde gitt ut den første historiske boken om Dagbladets første år frem mot 1900, "*Dagbladet i Tigerstaden*".¹⁵² Røgeberg mener boken på flere plan er et bomskudd:

Ragnar Volds bok om Dagbladet inntil århundreskiftet, den som skal være bladets historie, er i alt vesentlig en bok om de meninger Dagbladet og dets krefter forfektet, og det er såre lite en finner om andre sider av avisdriften. Riktignok kan det henge sammen med, at forfatterens egen hovedinteresse ligger på det politiske plan, og at Dagbladet i motsetning til Aftenposten jo først på et langt senere tidspunkt oppdaget, at det også er noe som heter nyheter og driftsoverskudd".¹⁵³

I det samme foredraget drar Røgeberg også sammenliknende linjer til danske Politiken, som han mener ikke fant en farbar vei innen driften av avisen de første årene fra oppstarten i 1884. Ikke før Henrik Cavling tok styringen fra 1905 ble det ifølge Røgeberg en bedring. Han siterer den danske historieprofessoren, Erik Arup. Arup skal i følge Røgeberg ha skrevet følgende i en bok om Politikens første redaktør, Viggo Hørup:

*”Man var naiv nok til å mene, at et dagblad var et åndsforetagende og en sidegren av litteraturen, og ante ikke, at det i virkeligheten kunne, burde og måtte være et kapitalkraftig forretningsforetagende”*¹⁵⁴

Røgeberg mener at det allerede fra Unionsoppløsningen i 1905 kan spores en fallende interesse for politikk blant norske avislesere:

”Hovedvekten ble etter hvert flyttet fra politikk, fra meninger, fra agitasjon, fra litteratur – til meddelelser, til nyheter. Det politiske stoff var ikke lenger det folk først spurte etter”.¹⁵⁵

Når Røgeberg skriver dette før jul i 1951 vet han – etter mange år i ukepressen – allerede svaret på hva folk ville ha: Mer underholdning. Og han har i stor grad selv vært en vesentlig bidragsyter gjennom sitt virke i Alle Kvinner – men så var det heller ikke et politisk parti, ei heller slike partiers mektige menn som sto som indirekte symbolske eiere av bladet.

Der andre redaktører stoppes av sentrale politikere stoppes en mann som Røgeberg oftest av trangere økonomiske rammer i venstrepressen – men samtidig – han må også være mer oppfinnsom for å klare seg i kampen om lesermarkedet.

Når Høyrepressen og kanskje særlig Arbeiderpressen etter hvert får bedre økonomi, er det i disse to grupperingene likevel ikke gitt at det er like enkelt å utvikle journalistikken mer i retning av en profesjon, all den tid begge er mer styrt og strukturert fra sentralt partihold. Som det påpekes i artikkelen *”Partipressen som økonomisk system”* i Norsk Presses Historie, begynte Arbeiderpartiet tidlig å pløye overskudd fra enkelt-aviser inn til mer trengende aviser, og Arbeiderpressen fikk allerede fra 1912 opprettet Norsk Arbeiderpresse AS samt et eget pressekontor for å samordne avisdriften. Høyrepressen ble også tett fulgt opp av partiets generalsekretær og var helt til frem til midten av 1930-tallet den største avisgruppen i landet.¹⁵⁶

Hva med Venstre? Partiet skilte seg ut som en bevegelse uten organisatoriske grep om avisene foruten det generalsekretær Evenrud beskjeftiget seg med – som jo kunne bli litt for mye for én mann.¹⁵⁷ Med utgangspunkt i Overreins begrepsbruk kan en si at det strukturelle grunnlaget for en slagkraftig venstrepress aldri rakk å feste seg før det var for sent – det strukturelle var ikke tilstede for å nå igjennom på et funksjonelt slagkraftig plan. Fra midten av 1930-tallet tok Arbeiderpartiet for alvor grepet om velgerne til venstre for Høyre i Norge. Da regjeringen Nygaardsvold tiltrådte i 1935 hadde Mowinckel, Venstre og venstrepressen

allerede ligget med brukket rygg lenge. Etter kriseforliket mellom Arbeiderpartiet og Bondepartiet i 1935 skulle Venstre aldri mer regjere i rent flertall i Norge.

7.3 Røgeberg og det funksjonelle i politikken.

Det er nær sagt umulig å finne spor av politisk drivkraft i det Røgeberg har etterlatt seg i eget arkiv. Sjelden eller aldri skriver han om sitt eget ståsted i forhold til politiske kamper eller prinsipper. At han tok kontakt med Betzy Kjeldsberg i 1917 er et faktum, likeså at han meldte seg inn i venstrepresselaget i Trondheim. Også at han meldte seg ut da han gikk fra Nidaros i 1937. Utover dette er det lite som tyder på noen særlig politisk *interesse* gjennom hans lange liv i dagspressen. At han engasjerte seg i ”sosialt betonte” spørsmål gjennom å dele ut lesergaver i Alle Kvinner kan vel knapt kalles et politisk engasjement. I alle hans lederstillinger i dagspressen hadde han egne politiske redaktører under seg og disse tok seg av de politiske spørsmålene: Bernt Nissen i Dagbladet og Olav Urdahl i Nidaros. Som tidligere nevnt ble ansettelsen i Dagbladet først et faktum da Nissen ble med som politisk redaktør. Og det var Urdahl som skulle lede an det politiske arbeidet dersom Røgeberg hadde lyktes i sitt kuppforsøk mot Skavlan i 1934. Selv ville han ha hånd om det forretningsmessige – og han skulle ha hånd om det redaksjonelle. Det politiske for ham ser ut til å ha hatt like stor betydning i en avis som det sports- eller filmjournalistikken hadde – på det funksjonelle planet. Politikken var en del av den journalistiske dekning på lik linje med hvilket som helst annet område i samfunnet. Røgeberg pleiet riktig nok tett kontakt med sentrale venstrefolk i perioden etter at han trådte inn i Venstrepressen for første gang i Nidaros i 1919 – et eksempel er den tette kontakten med statsminister J. L Mowinckel i sin andre periode i Nidaros, som han også jevnlig diskuterte spørsmål om Dagbladet med. Men oftest handler kontakten med Mowinckel om merkantile spørsmål knyttet til Nidaros (som rene tiggerbrev eller bønn om hjelp til å skaffe tilveie økonomiske midler). Riktignok søkte han Mowinckels velsignelse for kuppforsøket mot Skavlan i 1934, men han fikk den altså ikke. Kuppforsøket kommer han også innom i en forelesning mange år senere, under Foreningen Nordens journalistkurs i Oslo i 1955. Her forteller han om kuppforsøket når han skal beskrive hvor Dagbladet står politisk:

*”Et forsøk for noen år siden fra kretser som sto ledelsen av Norges venstrelag nær, på å samle tilstrekkelig mange aksjer for å hitføre en kursendring i mer sentral venstredreining, førte ikke frem.”*¹⁵⁸

Røgeberg nevner ikke at det var ham selv sto bak som sentral aktør i fremstøtet for å få fjernet Einar Skavlan, og som tidligere nevnt, i et forsøk på sette seg selv inn som ansvarlig redaktør og disponent – i en ellers yrkesmessig bakevje for ham selv på dette tidspunktet. Under foredraget i august 1955 analyserer Røgeberg Dagbladets forhold til Venstre slik:

”Gjennom hele sin noen og åttiårige historie har det tilhørt ytterste venstre fløy i partiet, etter frigjøringen med sterk tilknytning til den planøkonomiske politikk som dets styreformann, prisdirektør Thagaard, er eksponent for. Politisk har Dagbladet de siste ti år mer vært Thagaards organ enn Venstre.”¹⁵⁹

Og hva mente egentlig Røgeberg om denne politiske kursen, som han mener Thagaard var en så markant eksponent for – sammen med Einar Skavlan? Et spor er et privat brev fra Røgeberg noen år tidligere – i 1948. Det er skrevet til redaktøren i Venstre/Bondepartiavisen Nordtrønderen, Anders Opsal-Kaas. Bakgrunnen for det private brevet synes å være et offentlig ordskifte om Dagbladet. Opsahl-Kaas bes om at brevets innhold er fortrolig og det er *”absolutt ikke beregnet på offentliggjørelse”*. Det Røgeberg skriver er noe av det mest uttrykkelige fra hans private arkiv hvor han selv plasserer seg politisk:

”Men med Dem beklager mange venstrefolk den særdeles svake kontakt bladet står i til partiet og dets ledelse, ganske særlig beklages den reaksjonære planøkonomiske politikk det fører i nær tilslutning til sitt styremedlem Thagaard. Overordentlig vilde være vunnet for Venstre, om Dagbladet inntok enn mer central stilling (...)Jeg ser flere aviser går ut fra, at Dagbladet ikke ville bli så uredd, så våkent, så slagkraftig om Venstre fikk sterkere innflytelse på det. En slik betraktning kan jeg dog ikke forstå”¹⁶⁰

Dette er altså i 1948, mange år etter at han selv fungerte i dagspressen. Men, han distanserer seg altså fortsatt fra de radikale kreftene innen Venstre, som Dagbladet hadde forfektet i en årrekke. Han kaller Thagaards planøkonomi for *reaksjonær politikk*.

Interessant er dette sett i forhold til at han svarte *ja* da Jørgen Juve i 1936 spurte om han kunne tenke seg å kjøpe Tidens Tegn om han hadde midler: Kunne Røgeberg like gjerne kunne vært medlem av Frisinnede Venstre i sine yngre dager? Dette blir spekulasjon, men for å si seg villig til å kjøpe Tidens Tegn i 1936 må Røgeberg ha hatt særdeles lite innsikt om hva som skjedde i den politiske kretsen rundt Tidens Tegn på den tiden, eller så har han vært helt

desperat på jakt etter noe eget å drive med. Eller: kunne han si seg enig den politikken som ble ført i kretsen rundt redaktør Rolf Thommessen på denne tiden?

Hvis det var det siste, ga han aldri uttrykk for det. Men som Henrik P. Thommessen påpeker i sin doktorgradsavhandling om Tidens Tegn (Thommessen, 2009): Fjorten dager etter at Frisinnede Venstre hadde 25-årsjubileum i 1934 jobbet Thommessen, som også var formann i Frisinnede Venstre, for en ny blokkdannelse i norsk politikk:

”Ifølge formannen var ikke tiden enda inne for å danne en slik blokk. Han mente allikevel at forholdene lå til rette for en skrittvis utvikling. Til denne utvikling kunne de frisinnede bidra. Den burde skje i offisielle former. I den anledning la han frem et utkast til overenskomst mellom de partiene det her gjaldt. Det var Bondepartiet, Fedrelandslaget, Frisinnede Folkeparti og Nasjonal Samling. Til dette fikk formannen tilslutning fra samtlige deltakere (...) det tok tre måneder å komme så langt at de fire partiene fikk vedtatt en felles, helt konfidensiell plan”.¹⁶¹

Rolf Thommessen leflet altså med krefter mot ytterste Høyrefløy i norsk politikk – flere år før Juve spurte om Røgeberg kunne tenke seg å kjøpe avisen – og Røgeberg svarte ”ja”. Som Henrik P. Thommessen er inne på:

”...(Rolf)Thommessen mistet etter hvert mange av sine tidligere venner og bidragsyttere fordi de nødig ville dele spalter med redaktørens stadig mer aparte og diffuse skribenter med tilsvarende diffuse meninger”.¹⁶²

Rolf Thommessen ser det omsider selv, ifølge Henrik P. Thommessen, i begynnelsen av 1937 og orienterer styret og representantskapet i avisen:

”Frykten for fascismen er utvilsom meget stor i den norske almenhet for tiden – ikke minst de kretser som naturlig nok sogner til Tidens Tegn. Vi har merket den i en rekke motiverte opsigelser”.¹⁶³

Måtte man være litt ”aparte” for å ha lyst til å ta over en slik avis på denne tiden? Det er også mulig – i sin desperasjon over sin fastlåste situasjon i Nidaros – at Røgeberg ikke så Tidens Tegns politiske *funksjon* i denne tiden som et problem. Men han sa til Juve at han ville forandre den. Mest av alt kan han kanskje ha sett en mulighet for å kunne snu avisen så den

begynte å tjene penger igjen. Rolf Thommessen hadde siden han tok over etter faren Ola Thommessen to tiår tidligere kjørt hele foretaket økonomisk i grøften. Om situasjonen for avisen mot slutten av trettitallet oppsummerer Henrik P. Thommessen:

”Tidens Tegn måtte forholde seg til tre kriseforlik. De nye samfunnsøkonomiske, de bedriftsmessige og de politiske realiteter var nu blitt så påtrengende at Rolf Thommessen innså at nye grep måtte tas.” ¹⁶⁴

På trettitallet skriver Røgeberg jevnlig med generalsekretær og leder av venstrepresseskontoret Even Evendrud – oftest av pragmatisk-økonomisk karakter – som han også gjør med Mowinckel. Gjennom sin tette kontakt med partiledelsen må Røgeberg ha vært ansett av partiledelsen som en betrodd og lojal venstrepressesmann. Men lite tyder på noe annet enn at han først og fremst har vært opptatt av annet enn det til enhver tid blads økonomi som han ledet. Slik kan han ha hentet inspirasjon fra Lars Raknerud, som nok kan ha fremstått ikke bare som en journalistisk mentor i unge år, men også en slags inspirator når det gjaldt å forsøke å skape avstand mellom presse og politikk. Som Røgeberg selv skriver i sin jubileumsartikkel om Raknerud:

”Han følte seg for øvrig, særlig i den senere tid periode av sitt liv, lite bundet av partimessige hensyn og var i all sin gjerning uavhengig av annet enn sin overbevisning og samvittighet.” ¹⁶⁵

Men der Raknerud ikke bare sto prinsippfast på sin egen samvittighet og overbevisning var han også opptatt av andre prinsipper: Han ville ikke være medeier sin egen avis. Som Martin Eide påpeker om Raknerud i sin bok om redaktørrollens norske historie: Da Raknerud fikk spørsmål om medierskap ville han ikke ha det:

”(Da Raknerud) en gang fikk spørsmål om å bli medeier i sin avis, takket han nei. Begrunnelsen var at han da ville kunne komme til å skjele til bladets inntekter og ikke bli uavhengig og fri nok i sin redaktørrolle” ¹⁶⁶

På det tidspunktet hvor Olav Røgeberg trer inn som fast ansatt i bladet ”Busken” (1907), har Norge nettopp vært igjennom Unionsoppløsningen. Lars Raknerud startet i bladet over tjue år tidligere – som Høyremann. Etter Unionsoppløsningen trer krefter i sving som, ifølge

Røgeberg, ser ut til å bringe Raknerud over mot et mer radikalt ståsted i Høyre. Er Raknerud egentlig i ferd med dreie bladet mer mot et liberalt venstre? Er Røgebergs første periode i bladet (1907-1919) egentlig bare en dreining også for ham mot et politisk ståsted i den mest liberale delen av venstrebevegelsen? Kan Raknerud ha vært med på å drive ham inn mot sentrum i datidens norske politiske landskap? I årene etter unionsoppløsningen dreier nemlig Raknerud, ifølge Røgeberg, mot venstre – i Høyre:

”Etter at Frisinnede Venstre et av de følgende år var dannet, gikk hans sympatier i retning av denne gruppe” ¹⁶⁷

Frisinnede Venstre ble dannet i 1909, to år etter at Røgeberg ble fast ansatt i Busken.¹⁶⁸

Sett i lys av dette er dette et interessant perspektiv også senere å se hvordan Røgeberg blir mottatt ”som en fremmed” i Dagbladet fra 1928. Dersom han har blitt oppfattet som en person med sympatier og lojalitet overfor partiledelsen i Venstre, kan kanskje dette også være en av flere bakenforliggende forklaringer på hvorfor han aldri ble akseptert i Dagbladet da han ankom i 1928. Kanskje kom dette som et tidlig irritasjonsmoment hos styremedlemmer som den avgåtte redaktør Skavlan?

En slik analyse må stå for denne forfatters regning. Men det er et interessant spørsmål å stille: Hadde Røgeberg politisk gangsyn og antenner for det som beveget seg i Venstre – eller for øvrig i norsk politikk på denne tiden? Var han allerede for ensidig opptatt av det forretningsmessige ved å drifte en avis? Hva tenkte han om dette, hvis han tenkte i det hele tatt? I en tid da Norge og resten av Europa sto ovenfor store økonomiske og sosiale utfordringer, er det ikke som politisk meningsbærer Røgeberg setter spor etter seg. Verken i spaltene eller i hans etterlatte papirer.

7.4 Røgeberg og det strukturelle i politikken.

I tiden etter andre verdenskrig ga Røgeberg selv interessante pressehistoriske analyser av spenningsforholdet mellom marked og politikk. Også med argumentasjon om hvordan dette spilte inn på redigeringen av en avis. I artikkelen *”Hodet eller Portemonèen”* i Vinduet i 1959, skriver han om konflikten mellom Ola Thommessen i Verden Gang og en av eierne, Olaf Madsen, i 1910.¹⁶⁹ Konflikten, som jo også var et direkte forløp til opprettelsen av Norsk Presseforbund samme år, har blitt stående som et skille i hvordan redaktørens suverenitet i redaksjonelle spørsmål fremtvang et paradigmeskifte i norsk pressehistorie. Konflikten dreide seg om styret, altså eierne, kunne vedta sideantallet i avisen uten at

redaktøren selv fikk bestemme. – *Nei*, sa Ola Thommessen og sa opp. – *Ja*, mente Madsen – og bråket var i gang. I spørsmålet om man skulle velge ”Hodet eller portemonèen” konkluderer Røgeberg i artikkelen med at begge deler var riktig og viktig. Verken det ene eller det andre – men begge deler. Han utviser stor innsikt i diskusjonen i forholdet mellom en redaktør og dennes uavhengighet i forholdet til eieren, men mener likevel at Ola Thommessen la for *lite* vekt på økonomien. Røgeberg mener konflikten må ha utviklet seg til en ren prinsippsak:

”De faktiske forhold er under innflytelse av derav blitt fremstilt på en måte, som har lite med virkeligheten å gjøre. Det er helt uriktig når det er gitt utseende av, at Olaf Madsen forsøkte å gi innflytelse på redaksjonen. Verken i den voldsomme avispolemikk eller under voldgiftssaken fremkom det minste i den retning, heller ikke fra Thommessen selv. Men legenden har levet i årtier. Det Olaf Madsen tilsiktet, var imidlertid at bladet i forretningsmessig henseende skulle ledes etter prinsipper, som betrygget det som bedrift. Det ville i visse tilfelle føre til, at tekstspaltene ble noe færre. Men pressefriheten, redaksjonens frihet, har ingen forbindelse med noen spalter tekst mer eller mindre i en stor avis. Det avgjørende er, at avisen er fullt og helt økonomisk uavhengig og ikke behøver å skjele hit eller dit utenfor egne enemerker, når den skal ta standpunkt – at den med andre ord er forretningsmessig sunt drevet og står på egne ben. (...) Ingen redaktør (i dag) vil heller oppfatte en rimelig regulering om forholdet mellom tekst og annonser som inngrep i sine rettigheter.”¹⁷⁰

Hans konklusjoner fra 1959 ser ut til å dreie vekk fra det som lenge, etter Røgebergs oppfatning, hadde vært ”fremstilt på en måte, som har lite med virkeligheten å gjøre.” Spørsmålet er om Røgeberg allerede i tidlig i sin karriere var så opptatt av det forretningsmessige at han ikke så hvordan det å redigere store aviser i mellomkrigstiden fortsatt i høyeste grad var et politisk anliggende. Eller så han det, og ville likevel representere et nytt syn på journalistikk? Var han en nykommer i feltet – *som kom for tidlig*? Også i pamfletten utgitt av Oslo-avisene julen 1951 er han innom problemene mellom Ola Thommessen og Olaf Madsen i 1910, og skriver først om avisenes *funksjonelle* rolle i tiden rundt 1905.

”Fra å være et middel i en idè, en saks tjeneste, ble de (avisene, denne forfatters anm.)

*mere og mere også et mål i seg selv og måtte for å sikre sin tilværelse, ledes etter ofte strengere forretningsmessig prinsipper”*¹⁷¹

Så går Røgeberg rett på Ola Thommessen og langt på vei dissikerer ham *strukturelt* som forretningsorientert avismann:

*”Ikke alle avisredaktører fra den politiske høyspennings år forsto fullt ut nødvendigheten av dette”, og Thommessen var nok en av dem. (Han)...manglet tilstrekkelig syn for, at nå var et moderne blad ikke bare ånd lenger, nå var det også materie, og materien hadde legitime krav, den og, i det heles interesse.”*¹⁷²

Avslutningsvis i artikkelen konkluderer han med å gi Olaf Madsen en hyllest etter konflikten med Ola Thommessen i 1910:

*”Jeg er tilbøyelig til å si, at Olaf Madsen som aviseier var en framsynt mann, som er blitt miskjent. Han burde nevnes med honnør”.*¹⁷³

Hvor henter Røgeberg sin argumentasjon fra? Bortsett fra egen erfaring gjennom en årrekke, ser han også mot Sverige. Han refererer blant annet til høstmøtet 1951 i Publicistklubben i Stockholm, hvor Svenska Tidningsutgiverföreningen hadde satt av mesteparten av møtet dette året til å diskutere økonomiske og tekniske sider av avisdriftens virksomhet. Her hadde Svenska Dagbladets annenredaktør, Allan Helenius, holdt et innledningsforedrag som Røgeberg bet seg bifallende fast i:

*”Han mente svensk presse gikk mot en strukturforandring. Så sterkt som fremstillingskostnadene var steget måtte en nedskjæring av teksten komme. (...) – Vi kommer muligens til å bli tvunget til å nærme oss den engelske avistype med dens 6.sider, sa Hernelius. Det fulgte en livlig debatt.”*¹⁷⁴

Var det også slik at en tilsvarende strukturendring lenge hadde pågått også i Norge? Hvis så, kanskje i større grad i venstrepressen enn i Arbeiderpressen, Høyrepressen og Bondepressen. Min hypotese er at Olav Røgeberg gjennom sitt engasjement i en mindre ressurssterk venstrepress tidligere enn i andre politiske partier kjente raskere på denne endringen i strukturelle forhold – nettopp fordi han tilhørte en fattigere politisk presseforening enn

Arbeiderpressen og Høyrepressen. Tidligere enn andre kan dette gradvis ha vært med på å tvinge frem et annet syn på hva journalistikk skulle være og hvordan oppgaver kunne løses mest mulig rasjonelt.

Innledningsvis har jeg allerede vært innom dette med redaktørenes sosiale habitus sett i forhold til det journalistiske feltet på denne tiden. Der de ”store” redaktørene i Oslo på denne tiden er jurister, innehar andre embetseksamener eller har andre former for høyere utdanning, kommer Røgeberg til feltet med et helt annet sett av forståelsesrammer (habitus) enn de som er tillært og tilegnet sosialt, kulturelt og kunnskapsmessig innen datidens academia. Røgeberg er, som Martin Eide påpeker når han skriver om redaktørrollens norske historie¹⁷⁵, et av de første norske eksemplene på det han kaller ”*håndverker-redaktør*” – og som ”håndverker” var det kanskje vanskeligere å lykkes som redaktør på høyt nivå i mellomkrigstiden hvor åndskampene fortsatt pågikk for fullt.

Dette er ingen ny diskusjon i den generelle pressehistorien, den svenske forfatteren Göran Leth er innom diskusjonen i sin bok ”Braständaren och iakttagaren – Engelsk press och journalistikk 1695-1825” (Brutus Östlings Bokförlag Symposion 1996.), hvor han diskuterer utgangspunktet for to typer redaktørroller som har preget britisk presse gjennom historien. Men i *norsk sammenheng* er dette en relativt ny problemstilling i de store avisene de første tiårene på 1900-tallet. Der flere av de ”store” redaktørene er opptatt av politisk kamp og andre prinsipper, kommer Røgeberg inn i feltet – ikke akkurat proppfull av verken politisk/symbolsk eller kulturell kapital – men med fokus på *økonomi*. Og dette i en tid da økonomifaget så vidt hadde kommet til norsk academia. Eliten i Norge kunne ikke bli sosialøkonomer før tidligst fra 1932 da faget ble startet opp ved Universitet i Oslo. Handelshøyskolen i Bergen kom heller ikke til før i 1936. Selv hans store forbilde Lars Raknerud hadde en mer eller mindre akademisk bakgrunn da han kastet seg inn den politiske kampen i årene rundt innføringen av parlamentarismen. Røgeberg ser ut til å ha kommet til pressen med noe helt annet – kanskje bare et talent, nemlig det som ble nevnt helt innledningsvis, at han ikke kunne treffe en mann på gaten *uten å lokke ut av ham en nyhet*. Om han ikke var et politisk dyr eller intellektuell etter sin egen samtids definisjon av begrepet forsto han uansett at *nyheter*, det kunne en ta seg betalt for.

8. Fag, utdanning, etikk

Røgeberg brukte store deler av sitt yrkesliv på kamper i spenningsfeltet mellom marked og politikk. Men hvilken rolle spilte han langs de forskjellige konfliktlinjene i det journalistiske rommet? Røgeberg engasjerte seg nær sagt på alle plan når det gjaldt pressefaglige spørsmål. Jeg vil nå forsøke å tegne noen korte utfyllende skisser av Røgeberg langs to av disse konfliktlinjene. Som nevnt og begrunnet i kapittel 3 vil jeg ikke gå detaljert ned i hver enkelt konfliktlinje slik Rune Ottosen har skissert (Ottosen, 2004: 46). Ottosen har skrevet om fremveksten av journalistrollen i *”Fra fjærpenn til Internett – journalister i organisasjon og samfunn”* (Ottosen, 1996). Han har etter denne forfatters oppfatning satt denne tematikken inn i en bredere teoretisk ramme i *”Journalistikk i grenseland – journalistrollen mellom marked og idealer”* (Ottosen, 2004). Men der Ottosen har bidratt til å strukturere dette feltet, ønsker jeg nå i større grad å vise frem noen få eksempler på hvordan Røgeberg som aktør handler langs konfliktlinjene innenfor feltet. Røgebergs private arkiv har blitt gjennomgått med tanke på en slik analyse, men tematikk rundt mye av det Røgeberg foretok seg tidlig i karrieren har han ikke selv etterlatt seg papirer på. En del av analysematerialet støtter seg derfor på nærlesing av sekundærlitteratur.

8.1 Fagorganisering, faglig avgrensning og kamp for utdanning.

Røgeberg brukte mye av sin tid i yrkeslivet på å kjempe for en større vektlegging og forståelse av det forretningsmessige ved å drive avis. Han kjempet mot de strukturelle og funksjonelle bindingene avisdriften hadde til det politiske. Men, med tanke på at han allerede som tolvåring fra 1897 begynte å levere stoff som løsmedarbeider i Busken, kom han tidlig inn i en bransje som var i emning at det, som vi har sett, ikke var noen vei uten om en manøvrering gjennom også det politiske landskapet. Som Rune Ottosen er inne på (Ottosen, 1996) var journalistmiljøet lite før århundreskiftet, dobbeltrollen redaktør og journalist var vanlig – særlig i mindre aviser på bygdene. Men behovet for organisering meldte seg i takt med at begge disse rollene vokser frem, og det skapte også en debatt om hvor og hvordan redaktører og journalister skulle organisere seg (Ottosen, 1996:11). Med innføringen av parlamentarismen i 1884-85 og et nytt politisk styresystem i Norge med den, knyttet utviklingen av pressemønsteret her i landet seg først til det politiske:

”En effekt av dette var at den faglige organiseringen av journalister ble politisert i større grad enn i mange andre land. Det første forsøket på å danne en landsomfattende

Det var altså i de enkelte partiene den første organsiringen av pressefolk startet. Ved opprettelsen av Norsk Presseforbund i oktober 1910 tok de prinsipielle debattene virkelig av: Hvem skulle ha kontrollen? Redaktør eller eier? Konflikten mellom Ola Thommessen og Olaf Madsen tidligere samme år fungerte også som en katalysator for debatten. Røgeberg ble fast ansatt i Busken allerede i 1907. Det Røgeberg skrev om hendelsene i 1910 var først i artikler som ”Hodet eller portemonèen” over 40 år senere, og i flere av hans foredrag og kurs etter andre verdenskrig. Men, der Norsk Presseforbund ble stiftet sentralt i Oslo i 1910, tok det ennå tid før mindre distrikter og aviser meldte seg på. Ennå ved starten i 1910 var det uenighet i Norsk Presseforbund om journalister hadde behov for en egen fagforening – utenom redaktørene (Ottosen, 1996:47) Diskusjonen gikk, ifølge Ottosen, utpå om arbeidsgiver og ansatt skulle være med i samme forening. Diskusjonen gikk, men lokallag av Norsk Presseforbund ble stiftet i årene som gikk. Buskerud krets av Norsk Presseforbund ble stiftet relativt sent. Men den første som ble valgt som leder var Olav Røgeberg, og kretsen ble opprettet formelt 20. oktober 1917 (Ottosen, 1996, 48). Det har ikke lyktes å finne noe i Røgebergs private arkiv om dette fra denne perioden, men det kan være verd å huske at det var bare noen måneder før han tok dette vervet at han henvendte seg til Den Kvinnelige Fabrikinspektør i Drammen, Betzy Kjeldsberg, for å fortelle at han var klar for å vie seg for ”Venstres sak”, som Kjeldsberg svarte ham sommeren 1917. Røgeberg var 32 år i 1917, og det blir ikke annet enn spekulasjoner, men samme år som han faktisk bestemmer seg for å søke seg fra Høyreavisen ”Busken” til å si seg villig til å skifte side til venstrepressen, så får han også sitt første større verv i en landsomfattende organisasjon. Selv om det i 1917 ennå er to år til han får en post i venstrepressen, kan en kanskje spørre seg om Røgeberg i denne perioden ”modnes” slik at han nå blir engasjert på flere plan utover sin egen daglige rolle som journalist i Busken. Da det konstituerende møtet for det nyopprettede Norsk Journalistforbund i begynnelsen av februar 1918 blir satt, er Røgeberg blant de 15 fremmøtte delegatene fra åtte journalistforeninger fra hele landet. Røgeberg representerer Drammens Tidene og Buskerud Blad (Ottosen 1996:77).

Fra 1919 er han på plass i Nidaros som redaksjonssekretær. Dette har tradisjonelt vært en nestlederfunksjon i redaksjoner – en ledende journalist – men det var neppe tvil om at Røgeberg så på seg selv som nettopp *journalist* i denne stillingen. Dette kommer til uttrykk da Norsk Journalistforbund i 1922 begynner å slå sprekker. Da er Røgeberg en skikkelse i

Trondheims Journalistforbund – han leder det ikke, Arnold Wik fungerte i vervet. Nettopp i diskusjonen om redaktører og journalister kan være organisert sammen, markerer han seg på journalistenes side. I det som har blitt kalt debatten om ”Larvikresolusjonen” i forbundet tok Røgeberg sterkt side med journalistene. I et vedtak på landsmøtet i Norsk Journalistforbund i Larvik i 1920 heter det:

*”Redaktør som ikke er økonomisk interessert i avisen eller ikke er direktionsmedlem kan være medlem naar lokalavdelingens love tillater det.”*¹⁷⁷

Dette gikk Trondheimsjournalistene sterkt i mot. De fremmet et forslag om at redaktører ikke kunne være medlemmer av forbundet overhodet. Men flertallet vant frem og fattet vedtak på nevnte sitat. Men det skulle skape problemer i forbundet helt til det ble splittet i 1923. Det startet med at Trondheimsjournalistene meldte seg ut i etterkant av årsmøtet i mars 1922 – etter en diskusjon om *streikerett* – noe som gikk rett inn i mulige konfliktområder mellom redaktører og journalister. Rune Ottosen skriver at det var en representant fra Trondheimsjournalistene som gikk på talerstolen og innledet med ”Hvorledes bør Norsk Journalistforbund og dets medlemmer stille sig i eventuelle konfliktsituasjoner”. (Ottosen, 1996:89).

Representanten er Arnold Wik. Han er oppnevnt av Olav Røgeberg. Ifølge møtereferatet, gjengitt i bladet ”Journalisten”, marsutgaven 1922, er dette punkt nummer seks på dagsorden:

*”6. Efter forslag fra Trondhjems Journalistforening: ”Hvorledes bør Norsk Journalistforbund og dets medlemmer stille sig i eventuelle konfliktsituasjoner?” Indledes av en foredragsholder opnævnt av Trondhjems Journalistforening. (Red.sekr.O.Røgeberg)”*¹⁷⁸

I maiutgaven 1922 av Journalisten trykkes hele innlegget. Tre tettpakkede A4 sider trespaltet sats. Wik trekker frem flere internasjonale eksempler for å fremme Trondheimsjournalistenes syn. Berlin, Wien, København. Konklusjonen er at redaktører ikke skal få være med.

Innlegget i dette nummeret av Journalisten etterfølges av nyheten om at Trondheimsjournalistene melder seg ut av forbundet – nettopp med bakgrunn i den vedtatte resolusjonen fattet i Larvik to år tidligere. I løpet av årsmøtet i mars 1922 tok Røgeberg ordet i flere av landsmøtets saker som var oppe til diskusjon. Om innføringen av en pensjonsordning, mener han ifølge møtereferatet at aviseierne er ansvarlig:

*”Røgeberg fandt det lite tiltalende at journalistene maatte ty til det store publikum for at sikre sig sin pension, men var enig i at man burde henvende sig til Journalisternes pensions- og hjelpeforening. Det var aviserne som var forpligtet til at pensionere journalisterne og avisene maatte gi et ganske klækkelig bidrag”*¹⁷⁹

Røgeberg er også den første som tar ordet med kritiske bemerkninger om selve årsberetningen, og mener fint lite er blitt gjort av forbundets ledelse siden starten:

”Da vi dannet Norsk Journalistforbund, trodde vi at det kunde utrette noget til gavn saavel for avdelingerne som for de enkelte medlemmer, men beretningen gir indtryk av, at det ikke er saa særlig meget som er utrettet av positive ting”.¹⁸⁰

Og endelig, da saken om Journalisters stilling under arbeidskonflikter skal diskuteres, stridens kjerne om streikerett går han rett ut med å støtte sin egen forening i spørsmålet som siden skulle føre til utmeldingen fra Trondheimsjournalistene. Ifølge referenten hevdet Røgeberg:

”Man maatte ikke først og fremst se sig som en medarbeider for den og den avis, men som underordnede journalister med fælles interesser. Han anbefalte vedtagelse av Trondhjems forslag”.¹⁸¹

Men Trondheimsjournalistenes forslag blir nedstemt. Rune Ottosen (Ottosen, 1996:91) er innom at ingen var særlig lystne på å ta på seg verv i et forbund som var ”døende”. Da det skulle settes ned et nytt forretningsutvalg, ville ingen ta gjenvalg. Heller ikke Røgeberg, selv om han ble foreslått til formannsstillingen, ifølge referenten:

”Røgeberg vilde ikke gjøre dette under nogen betingelse”.¹⁸²

En måned senere melder ”Journalisten” at Trondheimsjournalistene melder seg ut.

Hva er på gang? Streikespørsmålet er i høyeste grad et eksempel på det Ottosen (2004:39-40) kaller avgrensing mot andre fag. Under debatten om Larvikeresolusjonen og journalisters streikerett på landsmøtet i 1922 kommer Arnold Wik i sitt innlegg inn på interessante momenter som peker på at Trondheimsjournalistene begynner å se skillelinjer og klarere rollefordeling mellom eiere, redaktører, journalister og typografer. Mellom de som gir arbeid

og de som tar arbeid for lønn. Særlig er Wik opptatt av forholdet til typografene, men også det faktum at de er i samme båt som journalistene, begge grupper arbeider for lønn. Wik talte slik:

*”Typografenes fagforbund er den sterkeste fagforening vi har her i landet, idet ca. 98 pct av fagets utøvere er organisert. Situasjonen kan godt tænkes at bli saadan at forbundet erklærer blokade av de aviser som beskæftiger journalister som har utført streikebryteravtale med krav om at disse skal fjernes før blokaden hæves. Følgen kan muligens bli den at disse journalister maa forlate sit arbeide”*¹⁸³

Problemstillingen er høyst relevant. Så tidlig som i 1889 var det en 18 uker lang typografstreik som ikke førte frem andre resultater enn at den ble avblåst da aviseierne satte inn streikebrytere (Eide 2000:90). Wiks poeng under landsmøtet er at journalistene står svakt, typografene er sterkere. Også Arbeidsgiverne har blitt sterkere:

*”Det er derfor langt lettere for arbeidsgivere at optræ som en enhet end det er for de som arbeider for løn”*¹⁸⁴

Wik, og med ham Trondheimsjournalistene, er opptatt av at journalister kan bli stående mellom barken og veden – og til sist igjen som taperen. Journalistene har på dette tidspunkt på langt nær de samme våpen som den andre nærliggende gruppen, typografene. Wik trekker på eksempler fra utlandet og nevner Wien, hvor journalistene er organisert i egne foreninger på denne tiden. i Wien ble det dannet egne journalistkooperativer fra 1917, i en periode da det var lite mat:

*”En kooperativ forening som kjøpte og fordelte maten, og den keiserlige regjering støttet foretagende paa det bedste”*¹⁸⁵

Journalistene i Wien har ifølge Wik fast kontrakt for et år av gangen, og lønnen stiger år for år etter et ansiennitetsprinsipp. Og, Wik mener at et sentralt poeng er at det journalister og typografer som begge lønnsmotakende grupper i noen grad har felles interesser mot eierne:

*”Bak journalisternes fagforening staar typografenes”*¹⁸⁶

Jeg skal ikke gå videre inn i den organiseringen av Norske journalister som til sist førte frem til opprettelsen av Norsk Journalistlag i 1946. Mitt anliggende her har vært å synliggjøre et lite eksempel på hvordan Olav Røgeberg som aktør deltok i første linje allerede da de tidligste prosessene rundt den *nasjonale* profesjonaliseringen begynte å komme.

Men for at det skal kunne kalles et fag, må det være noe som adgangsbegrenser hvem som kan utøve det og hvem som ikke kan. Hva mente Røgeberg om dette?

Røgeberg selv hadde ikke høyere utdanning. Dette skulle også bli et trekk som hang ved norske journalister i generasjoner etter ham – til langt etter andre verdenskrig (Ottosen, 1996, 319). Kampen for en egen journalistutdanning skulle pågå i flere tiår etter at Røgeberg selv ble redaktør i 1928. Men der flere av hans samtidige norske redaktører kunne skilte med en cand. jur eller en annen embetseksamen, der sto tidligere journalister som Olav Røgeberg uten akademisk bakgrunn. Men han jobber seg opp. Fra de spede årene som fast ansatt i Busken og frem til han ble redaktør i Dagbladet tok det 21 år. Og han hadde levert stoff som journalist i over tretti år før han selv ble redaktør. Men var Røgeberg alene om ikke å ha utdanning på denne tiden? Dagbladets redaksjon på slutten 1920-tallet var neppe representativ for norske journalister og redaktørers utdanningsnivå den gang. Men hvordan så det ut utenfor for Norges grenser? Var det liknende trekk der? Var redaktørene og journalistene i eksempelvis britisk presse folk med akademisk bakgrunn? Ikke ifølge Lord Beaverbrook, eieren av britiske Daily Express. I julinummeret av "Journalisten" 1923, trykkes et oversatt innlegg som nylig hadde stått i Sunday Express. Tittelen på artikkelen er: "*Hva kræves der av en journalist*".¹⁸⁷

Beaverbrooks konklusjon er klar: I hvert fall ikke utdanning. For å bli en god redaktør eller journalist er den viktigste kunnskapen å besitte at man har kontakt med "folket" og besitter den evne å beskrive det massene tenker – slik at individet i massen kan si til seg selv: "Det er det jeg har tenkt hele tiden". Lord Beaverbrook mener faktisk at utdanning i seg selv kan være et hinder for en journalist eller redaktør:

*"I det hele tat viser erfaringen, at akademisk utdannelse ikke er nogen fordel for den journalist, som aspirerer til at bli redaktør, ja den kan endog bli en virkelig hindring"*¹⁸⁸

Lord Beaverbrook teller opp hvor mange av de største britiske redaktørene som ikke har artium eller akademisk bakgrunn. Han finner elleve, i følgende aviser: *Daily Express*, *Daily*

Chronicle, Daily Telegraph, The Morning Post, Sunday Times, Sunday Express, The Observer, Weekly Dispatch, The People, Evening Standard, The Star.

Så summerer han opp de som har utdannelse – han finner bare fem:

Daily Mail, Evening News, Daily News, Pall Mall Gazette og endelig The Times.

Aviseieren mener han ser et mønster, et som er som det skal og bør være. Han konkluderer slik:

”Moralen er indlysende. Det store flertall av redaktørene er folk, som begyndte paa de laveste poster i redaktionen og hadde med den praktiske side av arbeidet at gjøre. De har i sin kamp for at komme frem indhentet erfaringer, og er kommet lenger enn universitetsstudenten, som gjerne kommer til Fleet Street som en litterat, som er interessert i offentlige saker. Den unge mand, som aspirerer til at bli journalist, bør derfor begynde paa stogens nederste trin som reporter og trin for trin arbeide sig op til at bli redaktionssekretær, før han nogensinde kan haabe at bli nyhets- eller telegramredaktør”.¹⁸⁹

Aner man her en avisutgiver som, i motsetning til norske politiserte presseforeninger, ser på avisdrift som en ren forretning? Har britisk presse kommet lenger i profesjonaliseringen? Innledningsvis i oppgaven ble det diskutert hvordan journalistikken etablerer seg som et eget autonomt felt med utgangspunkt i Max Weber og Pierre Bordieu. Har denne prosessen kommet lenger i England enn Norge. Uten at disse to landene uten videre kan sammenliknes politisk ser det ut til at definisjonen av ”hva der kræves af en journalist” er nærmere en egen selvforståelse av journalistikken i England enn i Norge. I Norge er det store flertallet av redaktørene i norske aviser fortsatt bundet tettere mot andre felt, eksempelvis gjennom utdannelsen de har – som vi har sett besto av en overvekt juridikum.

Det er interessant å se dette i lys av de Bordieus analyser om fjensynet som er skrevet 70 år senere, der han mener journalistene er styrt av *den strukturelle tvangen som ligger over dette feltet, som selv kues av markedets tvang*. (Bordieu, 1998:96). Lord Beaverbrook skriver videre i 1923:

”Rent og skjært forretningstalent er av stor verdi for en journalist (...) De forretningsmæssige vanskeligheter gjorde ikke mig redd, fordi jeg fra ganske ung var opdrat som forretningsmand”.¹⁹⁰

Etter min mening uttrykker Lord Beaverbrook en holdning som ligger mye nærmere forståelse av egen yrkesutøvelse som noe langt med autonomt og løsrevet fra øvrige samfunnsfelt enn det norske redaktører og aviseiere uttrykker på denne tiden. Dersom Olav Røgeberg leste denne artikkelen – med sitt blikk for det forretningsmessige - og sitt syn på journalistikk – kan det jo være mulig at han har nikket bifallende? Men Røgeberg mente at journalister trengte utdanning. Olav Røgebergs vei gjennom norsk presse fikk ham uansett til å engasjere seg i kampen for at norske journalister måtte få en slags ”grunnutdanning”. Etter å ha fungert som redaktør i nesten åtte år i to forskjellige aviser skriver han et brev datert i 1936 til en ikke navngitt erfaren person innen pressen. Brevet er dessverre bare en kopi fra hans eget arkiv. Røgeberg har først mottatt et brev fra denne personen som gjerne vil ha hans syn på et forslag ”om (et) ordnet læresystem for journalister”. I svaret vender Røgeberg seg mot at bransjen ikke er tjent med et ”journalistproletariat”.¹⁹¹ Han skriver:

*”Det må derfor i standsettes ordninger som ikke frister bladeiere til å drive med billig lærlingehjelp. (...) skarpt påsees at det blir et rimelig forhold mellem fast ansatte journalister og lærlinger, slik at tallet på lærlinger må begrenses nokså meget”*¹⁹²

Røgeberg anbefaler at saken må tas opp med Norsk Presseforbund til behandling, samt at det forelegges bladeiernes organisasjoner.

Men foruten meninger om en lærlingordning, hva mener Røgeberg at journalister trenger av utdanning i 1936? Det samme brevet er fortsatt kilde:

*”Jeg tenker på en utdanning som setter journalisten i stand til i nødvendig utstrekning å beherske de spørsmål han i avisarbeidet får behandle: forholdene nu rundt i pressen later i så henseende meget tilbake å ønske, og for pressens skyld er det inderlig å håpe at den neste generasjon av journalister må gå til sitt arbeide med en mer solid utdanning enn mange av oss som nu arbeider i pressens tjeneste dessverre har. Som du kanskje husker, har Norsk Redaktørforening på initiativ av Johannes Knudsen hatt fremme planer om spesielle universitetskurser for journalister, og jeg synes meget taler for at universitetet åpner adgang for dem som ønsker å bli avismenn, til spesialstudier der. Efter min mening er det moderne sprog, historie, socialökonomi og politikk som vil ligge nærest å vie oppmerksomhet”*¹⁹³

Diskusjonen om en lærlingordning som blir reist på 1930-tallet skulle forsette til langt utpå 1960-tallet, og en innstilling ble ikke vedtatt før i 1966, ett år etter vedtaket om opprettelsen av en egen norsk journalistiskole fra 1965 (Ottosen, 1996, 315-318).

8. 2 Det etisk normgivende i feltet

*”I 1946 framstår Røgeberg og Larssen som søylene i utvalsarbeidet. Det er no 17 år sidan Røgeberg vart med i utvalet som ein av pionerane”*¹⁹⁴

Sitatet er hentet fra Lars Arve Røsslands bok om Norsk Presseforbunds faglige utvalg, forløperen til det vi i dag kjenner som Pressens Faglige Utvalg (PFU), hvor Røgeberg var med helt fra starten. Det Faglige Utvalg underlagt Norsk Presseforbund ble stablet på bena i 1928. I dette utvalget satt Thomas Tellander, redaksjonssekretær i Tidens Tegn, Nils Raknerud og hans gamle venn og kollega Olav Røgeberg. Hvordan disse tre ble valgt til de første representantene har Olaf Solumsmoen beskrevet slik:

”Allerede på det konstituerende møte i Norsk Presseforbund i 1910 ble det vedtatt å opprette en voldgiftsinstitusjon, som skulle søke å løse tvister mellom pressefolkene og avisene innbyrdes” (Solumsmoen, 1966:10).

Men saken, ifølge Solumsmoen, drøyer og drøyer, og årene skrider frem – helt til 1927 – og først da Østlendingens redaktør Olav Eide tar opp saken på nytt og foreslår et helt nytt faglig-økonomisk utvalg (Ibid:14) blir utvalget en realitet. En rekke potensielle konflikter søkes løst i Eides forslag, men det viktigste er kanskje – rent presseetisk – hans forslag som fører frem til et vedtak i Presseforbundets hovedstyremøte 22. september 1928:

”... det skulle settes ned et utvalg til å avgi uttalelser i kutymespørsmål. Utvalget bør – sa formannen – bestå av 3 medlemmer, f. eks en eldre redaktør, en eldre redaksjonssekretær og et medlem til. Forslaget ble straks vedtatt av hovedstyret. Som medlemmer ble valgt redaksjonssekretær Thomas Tellander, Tidens Tegn, redaktør Nils Raknerud Drammens Tidende og Buskerud Blad, og redaktør Olav Røgeberg, Nidaros, Trondheim” (ibid, 14-15).

Det er interessant å merke seg at Solumsmoen i 1966 omtaler Røgeberg som redaktør av Nidaros. Røgeberg var jo på dette tidspunktet redaktør i Dagbladet, og ansvarlig redaktør i Nidaros hadde han jo ennå ikke vært på denne tiden. Men, det er dette utvalget som nå setter fart i det som skal bli forløperen til det vi i dag kjenner som Pressens Faglige Utvalg. Men hvilken innflytelse utøvde Røgeberg de første årene? Sakene til behandling var få de første årene, utvalget holdt ikke møter og saksbehandlingen foregikk oftest slik at utvalgets leder Thomas Tellander skrev innstillinger som Raknerud og Røgeberg i hovedsak stilte seg bak. Det skjedde gjennom at Tellanders konklusjoner ble sendt de to andre medlemmene i skriftlig korrespondanse, de tre medlemmene kommuniserte utelukkende seg i mellom på denne måten. (Ibid:23). Både Solumsmoen (1966) og Røssland (1999) etterlater et inntrykk av at Raknerud og Røgeberg har hatt en mer passiv rolle i Det Faglige Utvalg i de første årene. Men en viss arbeidsdeling i saksbehandlingen må de tre ha hatt mellom seg: I Røgebergs arkiv er det ikke mange spor etter arbeidet i utvalget, men denne forfatter har funnet et brev som ikke nødvendigvis støtter oppunder Røgebergs rolle som mer passiv enn Tellander: I et brev til Nils Raknerud datert 21. desember 1934 orienterer Røgeberg om at han har sendt dokumenter tilbake til Norsk Presseforbund der han har skrevet uttalelsen til en sak som han håper Presseforbundet vil slutte seg til. Det dreier seg om en sak hvor en advokat føler seg forbigått i forbindelse med omtale av en bok - en omtale som ikke har blitt noe av – i Drammens Tidende.¹⁹⁵ Således kan Raknerud ha vært innhabil i saken, men det er i alle fall Røgeberg som treffer konklusjonen og sender den til Presseforbundet som skal fatte det endelige formelle vedtak i saken. Som han skriver til Raknerud:

*”Jeg kan ikke tro annet enn at N.P slutter sig til mitt forslag og derved gir advokat Holm et passende svar”*¹⁹⁶

Uansett: Hvilken innbyrdes innflytelse og påvirkning de tre utvalgsmedlemmene hadde, så spilte de til sammen en vesentlig rolle i arbeidet rundt en pressetikk i støpeskjeen på denne tiden. Da Norsk Presseforbund formelt vedtar Vær Varsom plakatens første ordlyd i 1936 er det etter innstilling fra de tre medlemmene Tellander, Røgeberg og Raknerud. Plakaten ble trykt opp og:

”...sendt alle landets aviser med henstilling om at de måtte bli hengt opp i alle redaksjoner. Plakaten hadde tittelen Vær Varsom” (Solumsmoen, 1966:24-25).

I løpet av 1930-tallet kommer et nytt medlem til i Det Faglige Utvalg, Olav Larsen fra Arbeiderpressen. Han skal ha kommet inn etter forslag fra Røgeberg (Solumsmoen, 1966). Mot slutten av dette tiåret dør også Raknerud. Tellander trekker seg, og fra 1938 blir Røgeberg leder av utvalget. Han leder det langt ut i etterkrigsårene. Røgeberg blir altså en av de meste sentrale personene i Det Faglige Utvalgs arbeid gjennom to tiår.

9. Sammenfatning

Denne oppgaven ble innledet med noen sentrale spørsmål knyttet til en hovedproblemstilling. Jeg har forsøkt å diskutere hvordan, på hvilken måte og i hvilken grad Olav Røgeberg har påvirket fremveksten av det norske journalistiske feltet og derav hvordan han har bidratt til profesjonalisering av det journalistiske feltet. Det var tre sentrale spørsmål som ble reist.

For det første: I hvilken grad og på hvilken måte bidro Olav Røgeberg til profesjonaliseringen og moderniseringen av det norske journalistiske feltet? Vi har sett at Røgeberg på flere områder har vært en aktør i feltet som på flere nivåer har bidratt langs konfliktlinjene i det journalistiske rommet. Han opererte i sin mest virksomme tid i avisene rett i spenningsfeltet nettopp mellom marked og politikk. Han måtte manøvrere seg i et landskap hvor hver av disse polariseringene trakk i ham. I Dagbladet ville han fornye, men han falt nok igjennom – kanskje nettopp fordi han der ikke hadde den politiske, kulturelle og utdanningsmessige forankringen som skulle til for å lykkes i en avis som Dagbladet. I sin siste tid i Nidaros var det kanskje avisens økonomi som til slutt felte ham. I ”Alle kvinners blad” var det få eller ingen konfliktlinjer mellom marked og politikk, og her kom hans *medieentreprenørskap* til sitt fulle uttrykk gjennom den store økonomiske suksessen han klarte å skape.

For det andre: På mange måter kan Røgeberg ha kommet inn i et felt som en nykommer – han liknet ingen – eller få – av sine samtidige redaktørkollegaer i de større avisene. Han hadde ikke det samme sett av politisk, kulturell eller økonomisk habitus. Han hadde en helt annen kapital med seg når han gikk inn i feltet. Likevel – og det var den tredje problemstillingen innledningsvis – klarte han å være pådriver, bidragsyter og deltaker i prosesser som førte en kamp langs det Rune Ottosen beskriver som konfliktlinjer og akser i det journalistiske rommet (Ottosen 2004). På flere områder bidro han konkret til å flytte feltet langs disse aksene: Både i forhold til funksjonelle sider ved journalistikken (innholdet) – eksempelvis ved å utvikle journalistikken i retning av mer populært stoff og mer moderne redigeringsprinsipper. Og når det gjaldt de strukturelle sidene bidro han i presseetikken gjennom Det Faglige Utvalg og prosessen rundt opprettelsen av den første Vær Varsom Plakaten. Vi ser utover 1930-tallet

også konturene av en partipresse som kanskje i mindre grad enn tidligere leter etter politiske meningsredaktører når de trenger påfyll i mannskapet. Røgeberg får i løpet av kort tid muligheten til å lede først Dagbladet, siden får han tilbud fra Aftenposten, men mener senere at det er Venstres leder som stopper ham fra å ta jobben. Det er altså i Røgeberg at hans samtidige etter hvert ser noe som han selv hevdet ikke var mulig: Man kunne ikke skifte avis hvis den ikke var innenfor det politiske grunnsynet en hadde i utgangspunktet. Hans tette kontakt med lokalavisredaktører over hele landet viser at han i løpet av sitt liv opparbeidet seg en kompetanse som en *profesjonell pressemann* og ikke som en politisk *meningsbærende redaktør*. Han bidro også sterkt i utdanningsspørsmål og han var en sentral aktør i det faglige arbeidet rundt organisering av pressefolk – være seg journalister eller redaktører.

At Røgeberg stadig kom opp i konflikter i avisene kan kanskje skyldes nettopp det faktum at han kom til feltet med en habitus som ikke så mange på toppen tidligere hadde sett – men nettopp det å tenke annerledes kan i seg selv være et utgangspunkt for å få til forandring. Selv om han i 1937 startet kommersielle ”Alle kvinners blad” med Harald Grieg vil jeg likevel hevde at Røgeberg forsto sider ved det som innledningsvis ble diskutert som *pressens samfunnsoppdrag*. Det var nettopp gjennom sine mange verv eksempelvis i Det Faglige Utvalg eller som styrerepresentant i NTB han bidro til å ivareta pressens samfunnsoppdrag – gjennom å påvirke det strukturelle i journalistikken. Også hans vektlegging av det å ha kontroll over avisers økonomi er et bidrag her. Når Røgeberg i ”Alle kvinners blad” gjorde det til en ”sport” å arrangere sosialt betonte aktiviteter gjennom kampanjejournalistikk og utdeling av gaver til leserne, kan også det sees på som en funksjonell fortolkning av det å ivareta et samfunnsoppdrag. Selv om det i dag følger en rekke pressetiske betenkeligheter ved alle disse aktivitetene, var oppstarten av ”Alle kvinners blad” også en del av det å ta vanlige norske kvinner på alvor som egen målgruppe. Slik sett hadde etableringen av bladet minst to funksjoner: a) den bidro positivt på Gyldendals bunnlinje, men kanskje viktigst, b) bladet ivaretok et samfunnsoppdrag ved at kvinner ble tatt på alvor. Uansett om det var tilsiktet eller ikke bidrar også Røgeberg til en mulig diskusjon rundt et *feministisk perspektiv* på pressens samfunnsoppdrag. Det ligger også flere muligheter for å kunne diskutere den videre utviklingen av det norske journalistiske feltet i et slikt kjønnsperspektiv – nettopp ved å studere mer i detalj disposisjoner gjort i ”Alle kvinners blad” fra bladets oppstart i 1937 til det gikk inn i 1974.

Noter

-
- ¹ Wæhle Espen: Store norske leksikon (2009), http://www.snl.no/entrepren%C3%B8r/nyskapende_person: **entreprenør – nyskapende person**. Innen samfunnsfag, sosialantropologi o.l. en person som er nyskapende under visse samfunnsmessige betingelser, gjerne i den forstand at gamle grenser brytes ned eller at nye spilleregler innføres i samfunnet. En entreprenør kan f.eks. være den første som begynner å dyrke for salg i en landsby som hittil utelukkende har drevet med selvforsyning. Denne betydningen av ordet har også kommet inn i norsk og betegner person som starter opp ny virksomhet.
- ² Ibid s 31.
- ³ Haugsgjerd Hilde: "Åpenhetens makt og pris", Aftenposten 3. januar 2011, del 2 s 3.
- ⁴ Bjerke Paul: "Samfunnsoppdraget – fra forpliktelse til rettighet" i Allern Sigurd & Roppen Johann (red.): "Journalistikkens samfunnsoppdrag", IJ-forlaget 2010 s 72.
- ⁵ Utdrag fra Christian Krohgs intervju med statsminister Johan Sverdrup januar 1887, utdraget er hentet slik det er gjengitt i Arvid Brynes biografi om Christian Krohg. Bryne, Arvid: *Christian Krohg. : "Journalisten"* Unipub, 2009. s 109
- ⁶ Hovden Jan Fredrik: "Profane and Sacred – A Study of the Norwegian journalistic field" University of Bergen, 2008. s 113
- ⁷ <http://www.stortinget.no/Stortinget-og-demokratiet/Historikk/Historiske-biografier/Johan-Sverdrup/>
- ⁸ Hovden Jan Fredrik: *Det norske journalistiske feltet – nokre sosiale og mentale strukturar*, HVO-notat 5/2010 s 2
- ⁹ Seip, Jens Arup: *Utsikt over Norges historie – første del*, Gyldendal Norsk Forlag, 1974.
- ¹⁰ Hovden Jan Fredrik: HVO-notat 5/2010 s 5
- ¹¹ Ibid
- ¹² Weber Max "Protestantismens etikk og kapitalismens ånd" (Gyldendal, 1995) s XIV
- ¹³ Ibid s XV
- ¹⁴ Hovden Jan Fredrik: HVO-notat 5/2010 s 5
- ¹⁵ Ibid
- ¹⁶ Ibid
- ¹⁷ Kapitelet er et vedlegg til "Om fjernsynet" men Bordieu mener det er på sin plass å trykke opp igjen artikkelen "Journalistikkens herredømme" som først ble publisert programmet i *Actes de la recherche en sciences sociales* (stiftet av Bordieu i 1975 – Centre de sociologie européenne – denne forfatters anm.)
- ¹⁸ Ibid s 96.
- ¹⁹ Giddens, Anthony (1997): "Modernitetens konsekvenser" Pax Forlag A/S, Oslo.
- ²⁰ Ibid
- ²¹ http://www.snl.no/hjelp/Norsk_biografisk_leksikon
- ²² Ottosen Rune, http://www.snl.no/nbl_biografi/Rolf_Thommessen/utdypning
- ²³ Høyer Sverre, Norsk biografisk leksikon: http://www.snl.no/nbl_biografi/Ola_Christofersen/utdypning
- ²⁴ Thynnes Paul, Norsk biografisk leksikon: http://www.snl.no/nbl_biografi/C_J_Hambro/utdypning
- ²⁵ Bonde Arne, Norsk biografisk leksikon: http://www.snl.no/nbl_biografi/Olaf_Gjerl%C3%B8w/utdypning
- ²⁶ Eide Martin, Norsk biografisk leksikon: http://www.snl.no/nbl_biografi/Harald_Torp/utdypning
- ²⁷ Norsk biografisk leksikon: http://www.snl.no/Lars_Oftedal/journalist
- ²⁸ Bonde Arne: Norsk biografisk leksikon: http://www.snl.no/nbl_biografi/Bernt_A_Nissen/utdypning
- ²⁹ Ottosen Rune Norsk biografisk leksikon: http://www.snl.no/nbl_biografi/Halldis_Stenhamar/utdypning
- ³⁰ Slagstad Rune: *Kunnskapens hus – fra Hansteen til Hanseid*, Pax, 2000 s 146-151.
- ³¹ Ibid s 97
- ³² Ibid
- ³³ Schudson Michael *The Sociology of News*, W.W Norton, 2003 s 83.
- ³⁴ Habermas Jürgen: *Borgelig offentlighet*, Gyldendal, 2. utgave, 1992 s 173
- ³⁵ Nationen lørdag 4. november 1950: "Journalistikk – et herlig yrke", intervju med Olav Røgeberg i anledning 40-års dagen til Norsk Presseforbund.
- ³⁶ Journalisten, nr 8. 1935, side 87-88, Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg E0003
- ³⁷ Ibid
- ³⁸ Sørensen Lars (red.), "Drammens Tidende og Buskeruds Blad - Bind II 1900-1945", trykket hos Harald Lyche & Co. AS, 1981, side 47.
- ³⁹ Nationen, lørdag 4. november 1950, Riksarkivet, PA985 Olav Røgeberg - mappe E0003.
- ⁴⁰ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001
- ⁴¹ Sørensen Lars, 1981, side 444.
- ⁴² "Redaksjonssekretær": journalist i ledende redaksjonell og administrativ stilling: Kilde: Ordnett.no
- ⁴³ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001.
- ⁴⁴ Ibid.

-
- ⁴⁵ Ibid.
- ⁴⁶ Sørensen Lars (red.), 1981, s. 444-445.
- ⁴⁷ Ibid, s.441
- ⁴⁸ Ibid.
- ⁴⁹ Attest, signert styreformann i Nidaros, 27.januar 1927. PA 985 Olav Røgeberg - mappe E001. Attesten kan antageligvis være feildatert med ett år: Dokumenter i arkivet viser at Røgeberg sa opp sin stilling som redaksjonssekretær 23.11. 1927 - altså elleve måneder *etter* attesten ble skrevet. Attesten kan altså ha vært skrevet i januar 1928 (anm: Denne forfatters antakelse).
- ⁵⁰ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001
- ⁵¹ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0002
- ⁵² Røgeberg Olav: "*Vendepunktet i Dagbladet 1928-1930 - et kapittel av norsk presses historie*" Centraltrykkeriet 1959, s.10.
- ⁵³ Ibid. s 12
- ⁵⁴ Ibid. s 11
- ⁵⁵ Ibid. s 12
- ⁵⁶ Thommessen Henrik P.: "*Fra Triumf til tragedie – Avisbedriften Tidens Tegn 1910-1941*", Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2009, s 184 og s 210.
- ⁵⁷ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0002
- ⁵⁸ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0006: "*Oppsett over redaksjonspersonalet lønninger 1927 og 1928.*"
- ⁵⁹ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0006: "*Utdrag av A/S Dagbladets regnskaper 1923-1930*".
- ⁶⁰ Ibid: "*Inntekter fra avissalg: 1923: kr 66.405, 1924:kr. 73.619, 1925: kr 68.780, 1926:kr 60.744, 1927: kr. 56.740*"
- ⁶¹ Røgeberg Olav: "*Vendepunktet i Dagbladet 1928-1930 - et kapittel av norsk presses historie*" Centraltrykkeriet 1959
- ⁶² Dahl Hans Fredrik (red.): "*Utskjelt og utsolgt – Dagbladet gjennom 125 år*" Aschehoug 1993. s. 398.
- ⁶³ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0006: "*Utdrag av A/S Dagbladets regnskaper 1923-1930*".
- ⁶⁴ Røgeberg Olav: "*Vendepunktet i Dagbladet 1928-1930 - et kapittel av norsk presses historie*" Centraltrykkeriet 1959, s. 13.
- ⁶⁵ Vik Olaf: "*Litt om Dagbladet - etter gamle notater og etter hukommelsen*", Faktor Olaf Viks notater, fra tidligere sjefredaktør Arve Solstads private arkiv (kopiert etter tillatelse fra Solstad).
- ⁶⁶ Dahl Hans Fredrik (red.) 1993. S. 401.
- ⁶⁷ Røgeberg Olav: "*Vendepunktet i Dagbladet 1928-1930 - et kapittel av norsk presses historie*" Centraltrykkeriet 1959. s 14-15
- ⁶⁸ Ibid.s.17
- ⁶⁹ Ibid.s 18
- ⁷⁰ Ringdal Nils Johan: "*Nationaltheatrets historie 1899-1999*", Gyldendal 2000, s. 179.
- ⁷¹ Redegjørelse fra Røgeberg da han sies opp som redaktør januar 1937: "*Redegjørelse avgitt på representantskapsmøte i Nidaros 4/1 1937.*" Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0004
- ⁷² Ibid, s 6
- ⁷³ Ibid. s 8
- ⁷⁴ Ibid s.12
- ⁷⁵ Ibid s.12
- ⁷⁶ Brev til Henry Rösoch, datert 11.desember 1936, Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0002
- ⁷⁷ Ibid.
- ⁷⁸ Brev fra Trygve Sundt, datert 31.12.1930, Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0002
- ⁷⁹ Brev datert 19. mars 1932 til Knut Domaas, Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0004
- ⁸⁰ Brev fra Trygve Sundt, datert 8.12.1932, Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0002
- ⁸¹ Ibid
- ⁸² Ibid
- ⁸³ Ibid
- ⁸⁴ Ibid
- ⁸⁵ Redegjørelse fra Røgeberg da han sies opp som redaktør januar 1937: "*Redegjørelse avgitt på representantskapsmøte i Nidaros 4/1 1937.*" Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0004
- ⁸⁶ Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001
- ⁸⁷ Brev til Henry Rösoch, datert 11.desember 1936, Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0002
- ⁸⁸ Brev til Generalsekretær Even Evendrud, datert 11. mai 1931 PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0001
- ⁸⁹ Brev fra Røgeberg til Mowinckel, datert 15.oktober 1934 Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0001
- ⁹⁰ Ibid.

-
- ⁹¹ Ibid.
- ⁹² Ibid.
- ⁹³ Brev fra statsminister Mowinckel, datert 23.oktober 1934, brevhodet er "Statsministeren". Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001
- ⁹⁴ Brev fra Jørgen Juve til Røgeberg, datert 24.juli 1935, Arendal. Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0004
- ⁹⁵ Ibid.
- ⁹⁶ Brev fra Jørgen Juve til Røgeberg, datert 14. januar 1936.
- ⁹⁷ Røgeberg til Juve, 15. januar 1936. Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0004
- ⁹⁸ Thommessen Henrik P.: "Fra Triumf til tragedie – Avisbedriften Tidens Tegn 1910-1941", Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2009. s 261
- ⁹⁹ Røgeberg til Juve, 15. januar 1936. Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0004
- ¹⁰⁰ Ibid.
- ¹⁰¹ Ibid
- ¹⁰² Thommessen Henrik P., 2009 s. 290
- ¹⁰³ Brev fra Arne Røgeberg til faren Olav, datert 8.juli 1936, skrevet på NTBs brevhode, billedavdelingen. Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001
- ¹⁰⁴ Brev fra Johs Nesse til Olav Røgeberg, datert 3.juli 1936 Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001
- ¹⁰⁵ Brev til Generalsekretær Even Evendrud, datert 1.januar 1937 Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001
- ¹⁰⁶ Jacobsen Nils Kåre: "En forlegger og hans hus - Harald Grieg og Gyldendal", Gyldendal 2000. S 46
- ¹⁰⁷ Ibid. s 40
- ¹⁰⁸ Håndskrevet følgenotat til Harald Grieg, datert 29.3 1937, på brevhodet til Nidaros. PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0006.
- ¹⁰⁹ Jacobsen Nils Kåre s 277
- ¹¹⁰ Sundin Staffan "Bonniere – en mediefamilj: Konsolidering och expansion 1930-1954" Alfred Bonniers förlag, 2002. s 294.
- ¹¹¹ Ibid.
- ¹¹² Jacobsen s 277
- ¹¹³ Kopi av Røgebergs skisse til Alle kvinner - PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0006.
- ¹¹⁴ Jacobsen s 280
- ¹¹⁵ Kopi av Røgebergs skisse til Alle kvinner - PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0006.
- ¹¹⁶ Ibid.
- ¹¹⁷ Ibid
- ¹¹⁸ "Jeg har min tvil om Bør Børson Jr. noen sinne ville ha fått ørens lyd om redaktør Røgeberg ikke lynsnart hadde skjönt – nettopp det ingen andre den gange hadde mot til å skjønne". Johan Falkberget skriver om Røgeberg i jubileumsnummeret av Nidaros 1952.
- ¹¹⁹ Jacobsen, 2000, S 281.
- ¹²⁰ I Griegs tale i anledning "Alle kvinners" 10-årsjubileum i 1947 sa han om Røgeberg: "Til hans uvisnelige heder skal her nevnes her i dag at titelen "Alle kvinner" var hans ide – sikkert gull verd". PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0006.
- ¹²¹ Reklamemateriell til annonsører desember 1937. PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0006.
- ¹²² Ibid.
- ¹²³ Røgeberg oppsummerer sin tid i Gyldendals bladavdeling i et ti siders maskinskrevet dokument datert 9.6 1954. PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0006.
- ¹²⁴ Ibid.
- ¹²⁵ Griegs tale i anledning "Alle kvinners" 10-årsjubileum i 1947 PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0006.
- ¹²⁶ Jacobsen, Nils Kåre, 2000. S 442.
- ¹²⁷ Alle Kvinner blad, regnskap 1938 og 1939. Røgeberg 9.6 1954. PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0006.
- ¹²⁸ Røgeberg Olav, 9.6.1954. PA 985 Olav Røgeberg – mappe E0006.
- ¹²⁹ Ibid.
- ¹³⁰ Ibid.
- ¹³¹ SSBs kalkulator for konsumprisindeks:
<http://www.ssb.no/kpi/kpi.cgi?lang=n&beloep=15776%2C30&framaaned=Gj.snitt&frraar=1947&tilmaaned=Gj.snitt&tilaar=2008>
- ¹³² Røgeberg Olav, 9.6.1954. PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0006.
- ¹³³ Eide Martin: "Verdens Gang 1945-1995: Blod, Sverte og gledesårer" Chr. Schibsteds Forlag 1995. S287-289.
- ¹³⁴ Jacobsen, Nils Kåre, 2000. s 442

-
- ¹³⁵ Ibid. s 284
- ¹³⁶ Ibid. s 443
- ¹³⁷ Grieg Harald: "En forleggers erindringer", Gyldendal 1971.
- ¹³⁸ Jacobsen, Nils Kåre, 2000. s 522
- ¹³⁹ Foredrag ved Olav Røgeberg, Oslo og omegns lærerkurser 27.1 1947 Olav Røgeberg - mappe E0002
- ¹⁴⁰ Davidsen Øyvinn: " *Drammens Tidende og Buskeruds Blad*". Bind I, 1975. s 326.
- ¹⁴¹ Olav Røgeberg: "Hundre år siden Lars Raknerud ble født: Mannen som skapte "Tiden" og "Busken". Særtrykk fra Drammens Tidende og Buskerud Blad, lørdag 13.august 1949.
- ¹⁴² Ibid, s 7
- ¹⁴³ Ibid, s 5
- ¹⁴⁴ I et referat fra et avhør hos statspolitiet, datert 1.9 1941 kommer det frem at Røgeberg meldte seg ut av Trondheim venstrelag i 1937 og ikke lenger er medlem av noen politisk organisasjon PA 985 Olav Røgeberg - E0005
- ¹⁴⁵ Overrein Per: *Avviklingen av partipressen. En studie av Østlendingen og norske partiavis-historier 1970-2004*. hovedfagsoppgave, institutt for sosiologi og statsvitenskap, Trondheim 2005.
- ¹⁴⁶ Ibid, s 48
- ¹⁴⁷ Mjeldheim Leiv: "Den gyldne mellomvegen - Tema frå Venstres historie 1905-1940" Vigmostad & Bjørke, 2006. S. 363
- ¹⁴⁸ Ottosen Rune, (red.): *Norsk Presses Historie 1660-2010 – Presse Parti og publikum 1880-1945*. s. 34
- ¹⁴⁹ Mjeldheim, 2006, s 232.
- ¹⁵⁰ Røgeberg Olav, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0003: "Et dramatisk kapitel av Oslo-avisenes historie (Ole Thommessen – Verdens Gang) V/Redaktør Olav Røgeberg. Manuskript til et foredrag holdt 4.desember 1951 i fellesmøte mellom Oslo-avisenes redaktører og disponenter".
- ¹⁵¹ Ibid, s.2
- ¹⁵² Vold Ragnar: "Dagbladet i Tigerstaden", Aschehoug 1949.
- ¹⁵³ Røgeberg Olav, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0003: "Et dramatisk kapitel av Oslo-avisenes historie (Ole Thommessen – Verdens Gang) V/Redaktør Olav Røgeberg. Manuskript til et foredrag holdt 4.desember 1951 i fellesmøte mellom Oslo-avisenes redaktører og disponenter".
- ¹⁵⁴ Ibid, s 2
- ¹⁵⁵ Ibid, s 3
- ¹⁵⁶ "Partipressen konsolideres" i Norsk Presses Historie 1660-2010 – Presse Parti og publikum 1880-1945 (Rune Ottosen, red.) s.85-91.
- ¹⁵⁷ Ibid, s.83.
- ¹⁵⁸ Røgeberg Olav, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0003: Forelesning under Foreningen Nordens journalistkurs, august 1955. Også sendt i NRK samme høst. s 2
- ¹⁵⁹ Ibid
- ¹⁶⁰ Røgeberg Olav, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0003: Privat brev fra Røgeberg til Anders Opsal-Kaas, datert 23. juli 1948.
- ¹⁶¹ Thommessen Henrik P.: "Fra Triumf til tragedie -. Avisbedriften Tidens Tegn 1910-1941", Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2009. s 237.
- ¹⁶² Ibid s 256
- ¹⁶³ Ibid
- ¹⁶⁴ Ibid s 259
- ¹⁶⁵ Olav Røgeberg: "Hundre år siden Lars Raknerud ble født: Mannen som skapte "Tiden" og "Busken"". Særtrykk fra Drammens Tidende og Buskerud Blad, lørdag 13.august 1949, side 14.
- ¹⁶⁶ Eide Martin: Den redigerende makt - Redaktørrollens norske historie" IJ-forlaget 2000, s.85.
- ¹⁶⁷ Olav Røgeberg: "Hundre år siden Lars Raknerud ble født: Mannen som skapte "Tiden" og "Busken"". Særtrykk fra Drammens Tidende og Buskerud Blad, lørdag 13.august 1949, side 14.
- ¹⁶⁸ Kilde: Wikipedia: http://no.wikipedia.org/wiki/Frisinnede_Venstre: " *Frisinnede Venstre* eller «Det Frisindede Venstre» var et norsk politisk parti. Partiet ble stiftet den 1. mars 1909 under ledelse av tidligere statsminister Christian Michelsen. Kjernen i medlemsmassen var de mest konservative innenfor partiet Venstre, som brøt og dannet sitt eget parti."
- ¹⁶⁹ Røgeberg Olav: "Hodet eller portemoneen", Vinduet 1952, s 161-166.

-
- ¹⁷⁰ Ibid, s 166
- ¹⁷¹ Røgeberg Olav, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0003: ”Et dramatisk kapitel av Oslo-avisenes historie (Ole Thommessen – Verdens Gang) V/Redaktør Olav Røgeberg. Manuskript til et foredrag holdt 4.desember 1951 i fellesmøte mellom Oslo-avisenes redaktører og disponenter”. S 3
- ¹⁷² Ibid s. 3-4
- ¹⁷³ Ibid s.12
- ¹⁷⁴ Ibid
- ¹⁷⁵ Eide Martin: Den redigerende makt - Redaktørrollens norske historie" IJ-forlaget 2000, s 132-133.
- ¹⁷⁶ Ottosen Rune: ”Fra fjærpen til internett - journalister i organisasjon og samfunn” Aschehoug 1996. s 12.
- ¹⁷⁷ Ibid s 82
- ¹⁷⁸ ”Journalisten – utgitt av Kristiania journalistklub, 6 aargang, mars 1922, numer 3” s 31.
- ¹⁷⁹ Ibid s 49
- ¹⁸⁰ Ibid s 48
- ¹⁸¹ Ibid s 51
- ¹⁸² Ibid s 52
- ¹⁸³ Ibid s 59
- ¹⁸⁴ Ibid
- ¹⁸⁵ Ibid
- ¹⁸⁶ Ibid
- ¹⁸⁷ Journalisten – utgitt av Kristiania Journalistklub, 7aargang, juli 1923, numer 7” s 84.
- ¹⁸⁸ Ibid
- ¹⁸⁹ Ibid s 85
- ¹⁹⁰ Ibid
- ¹⁹¹ Røgebørgs kopi av brev til ukjent mottaker, datert 11. januar 1936. Riksarkivet, PA 985 Olav Røgeberg - mappe E0001
- ¹⁹² Ibid
- ¹⁹³ Ibid
- ¹⁹⁴ Røssland Lars Arve: ”Presseetikkens samtale – samtaleposisjonar for Norsk Presseforbunds sitt fagelege utval 1930-1972” S 63-64.
- ¹⁹⁴ Røgeberg Olav, PA 985 Olav Røgeberg, E 0001
- ¹⁹⁵ Ibid

Litteratur

Allern Sigurd: ”Når kildene byr opp til dans”, Pax forlag, 1997.

Allern Sigurd & Roppen Johann (red.): ”Journalistikkens samfunnsoppdrag”, IJ-forlaget, 2010.

Bastiansen Henrik G. ”Lojaliteten som brast – Partipressen fra senit til fall 1945-2000”, Norsk pressehistorisk forening, pressehistoriske skrifter nr.11. 2009.

Benson Rodney & Neveu Erik: “Bordieu and the journalistic field” Polity Press, 2005.

Blom Kari, Helle Knut: ”Historie – hva, hvordan, hvorfor?” Universitetet i Bergen, 1990.

Briggs Asa & Burke Peter: "A Social History of The Media – from Gutenberg to the Internet”, Polity Press 2003.

Bryne, Arvid: Christian Krohg : "Journalisten" Unipub, 2009.

Burke Peter: ”History and social theory”, Polity Press, 2007.

Chalaby, Jean K. "The Invention of Journalism", Whiltshire: Anthony Rowe Ltd,1998.

Chapman Jane: “Comparative Media History” Polity Press, 2005.

Dahl Hans Fredrik (red.): "Utskjelt og utsolgt – Dagbladet gjennom 125 år" Aschehoug 1993.

Dahl Hans Fredrik: "Mediehistorie: historisk metode i mediefaget" N.W Damm & Søn 2004.

Dahl Ottar: "Grunntrekk i historieforskningens metodelære" Universitetsforlaget 1991.

Davidson Øyvin & Sørensen Lars: "Drammens Tidende og Buskeruds Blad". Bind I-II. Drammen 1975/81.

Eide Martin: "Saklighetens lidenskap – en biografi om Chr. A. R. Christensen", Aschehoug forlag, 2006.

Eide Martin: "Verdens Gang 1945-1995: Blod, Sverte og gledestårer" Chr. Schibsteds Forlag 1995.

Eide Martin: "Popularisering, modernisering, strukturering – en populæravis tar form. Verdens Gang i forvandling 1945-81." Rapport nr. 40 Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen 1998.

Eide Martin: Den redigerende makt - Redaktørrollens norske historie" IJ-forlaget 2000.

Ekdahl Mats, "Tidningsmakarna -skapandets filosofi", Rabèn Prisma, 1996.

Giddens, Anthony: Modernitetens konsekvenser. Pax Forlag A/S, Oslo, 1997

Grieg Harald: "En forleggers erindringer", Gyldendal 1971.

Habermas Jürgen: "Borgerlig offentlighet", Gyldendal, 1978.

Hjeltnes Guri: "Avisoppgjøret etter 1945", Aschehoug 1990.

Hovden Jan Fredrik: "Profane and Sacred – A Study of the Norwegian journalistic field" University of Bergen, 2008.

Hovden Jan Fredrik & Knapskog Karl Atle: "Kulturjournalistikken i det norske journalistiske feltet" (Publisert i Knapskog Karl Atle & Larsen Leif Ove: "Kulturjournalistikk – pressen og den kulturelle offentlighet" Spartacus forlag, 2008.)

Jacobsen Nils Kåre: "En forlegger og hans hus - Harald Grieg og Gyldendal", Gyldendal 2000.

Kjeldstadli Knut: "Fortida er ikke hva den en gang var – en innføring i historefaget", Universitetsforlaget, 1992.

Larsson Mats, Staffan Sundin: "Bonniers - en mediefamilj" (Bind 1-3), Albert Bonniers Förlag, 2001.

Leth Göran: "Braständaren och iakttagaren – Engelsk press och journalistikk 1695-1825", Brutus Östlings Bokförlag Symposion 1996.

Mjeldheim Leiv: "Den gyldne mellomvegen - Tema frå Venstres historie 1905-1940" Vigmostad & Bjørke, 2006.

Nycop Carl-Adam, "Bära eller brista – en tidningsmans memoarer", Bonniers, 1970.

Ottosen Rune (Red.): Norsk presses historie 1660-2010 bind 1-4, Universitetsforlaget

Ottosen Rune: "I journalistikkens grenseland", IJ-forlaget, 2004.

Ottosen Rune: "Akademisk, kommersiell eller distriktpolitisk - journalistutdanningens jakt på identitet", Norsk Medietidsskrift 1/1997, s. 83-107.

Ottosen Rune: "Fra fjærpen til internett – journalister i organisasjon og samfunn" Aschehoug, 1996.

Ottosen Rune, Røssland Lars Arve, Østbye Helge: "Norsk pressehistorie" Samlaget, 2002

Overrein, Per: "Hvor ånden bærer bud", Østlendingen fra Arbeiderdemokratene til Orkla, Østlendingen, Elverum (2001).

Ringdal Nils Johan: "Nationaltheatrets historie 1899-1999", Gyldendal 2000.

Roalsø Else-Beth: "Å skrive i motvind – Ruth Thomsen og Stavanger Aftenblad 1934-80", pressehistoriske skrifter nr.3 2004, Norsk Pressehistorisk forening.

Rokkan Stein: "Stat, Nasjon, Klasse", Universitetsforlaget 1987 s 38-51.

Røgeberg Olav: "Vendepunktet i Dagbladet 1928-1930 – et kapittel av norsk presses historie" Centraltrykkeriet 1959

Røgeberg Olav: "Hodet eller portemonéen", Vinduet 1952.

Røgeberg Olav: "Et dramatisk kapittel av Oslo-avisenes historie (Ole Thommessen – Verdens Gang). Manuskript til et foredrag holdt 4. desember 1951 i fellesmøte mellom Oslo-avisenes redaktører og disponenter. Utgitt som trykt julehilsen til medlemmer av Oslo-avisene desember 1951.

Rønneberg Anton: "Nationaltheatret gjennom femti år" Gyldendal Norsk forlag 1949.

Røssland Lars Arve: "Presseetikkens samtale – samtaleposisjonar for Norsk Presseforbunds sitt fagelege utval 1930-1972", Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS 1999.

Schudson Michael: "The Sociology of News" W.W Norton & Company 2003 s.64-114.

Schudson Michael: "Discovering The News" Basic Books, Inc " 1978 s 61-160.

Schaanning Espen: "Modernitetens oppløsning – sentrale skikkelser i etterkrigstidens idéhistorie", Spartacus forlag 2000.

Seip, Jens Arup: "Utsikt over Norges historie – første del", Gyldendal Norsk Forlag, 1974.

Skouen Arne: "En journalists erindringer", Aschehoug, 1996.

Slagstad Rune: De nasjonale strateger, Pax 1998

Slagstad Rune: Kunnskapens hus – fra Hansteen til Hanseid, Pax 2000

Solumsmoen Olaf: ”Vær varsom redaktør - Norsk Presseforbunds faglige utvalg gjennom 50 år.” Universitetsforlaget 1966.

Størmer Randi Bård: ”Gunnar Larsen”, Gyldendal 2001.

Thommessen Henrik P.: ”Fra Triumf til tragedie -. Avisbedriften Tidens Tegn 1910-1941”, Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2009.

Thompson John B.: ”Medierne og moderniteten – en samfundsteori om medierne”, Hans Reitzels Forlag 2001.

Vold Ragnar: ”Dagbladet i Tigerstaden”, Aschehoug 1949.

Vold Ragnar: ”Dagbladet i Krig og fred”, Aschehoug 1968.

Weber Max: ”Protestantismens etikk og kapitalismens ånd”, Gyldendal, 1995.

Østbye, Knapskog, Helland og Larsen: ”Metodebok for mediefag” Fagbokforlaget 2002.

Andre kilder

Arkiver:

Røgeberg, Olav:

PA-0985

Riksarkivet

1.7 hyllemeter

E - Saksarkiv (1920 - 1968)

R - Regnskap (1917 - 1950)

U - Foto (1940 - 1945)

X - Trykksaker (1869 - 1952)

Z - Avisutklipp (1905 - 1959)

Gyldendal Norsk Forlag: (Riksarkivet)

Bladavdelingens arkiv

Annet

Fagbladet "Journalisten": Årgangene 1922 og 1923. Utgitt av Kristiania Journalistklub.

Dagbladets arkiv: Sistesider våren 1928 ("*Verden rundt i bilder*"): 8.mars, 15.mars, 20.mars, 28.mars, 30. mars, 2.april, 4.april, 7.april, 12.april, 17.april, 18.april, 20.april, 23.april, 26.april, 30.april, 1. mai, 2.mai, 4.mai.

Sjefredaktør Einar Skavlan: Minneskrift, 1954, (Hoem- Trykk)

Vik Olaf: "Litt om Dagbladet - etter gamle notater og etter hukommelsen", Faktor Olaf Viks notater, fra tidligere sjefredaktør Arve Solstads private arkiv (kopiert med tillatelse fra Solstad).